

Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη για τα παιδιά – μετανάστες

Εκπαιδευτικό υλικό για την πρόσβαση
των μεταναστών στη δικαιοσύνη

Η Διεθνής Επιτροπή Νομικών (International Commission of Jurists — ICJ), που αποτελείται από 60 διακεκριμένους δικαστές και δικηγόρους από όλον τον κόσμο, προάγει και προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσω του κράτους δικαίου, αξιοποιώντας τη μοναδική νομική της εμπειρία για να αναπτύξει και να ενισχύσει τα εθνικά και διεθνή συστήματα απονομής δικαιοσύνης.

Η Διεθνής Επιτροπή Νομικών ιδρύθηκε το 1952 και, με την ενεργή της παρουσία σε πέντε ηπείρους, έχει ως στόχο να διασφαλίσει διεθνώς την προοδευτική ανάπτυξη και την αποτελεσματική εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, να κάνει πραγματικότητα τα ατομικά, μορφωτικά, οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα, να προστατέψει τη διάκριση των εξουσιών και να εγγυηθεί την ανεξαρτησία των δικαστών και των νομικών.

® Εκπαιδευτικό υλικό για την πρόσβαση των μεταναστών στη δικαιοσύνη -

Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη για τα παιδιά – μετανάστες

© Copyright International Commission of Jurists, Σεπτέμβριος 2021

Η ICJ επιτρέπει την ελεύθερη αναπαραγωγή αποσπασμάτων από όλες τις εκδόσεις της, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναφέρεται η πηγή και θα αποστέλλεται ένα αντίτυπο του έργου όπου περιλαμβάνεται το απόσπασμα στην έδρα της Επιτροπής, στην εξής διεύθυνση:

International Commission of Jurists
Rue des Buis 3
P.O. Box 1270
1211 Geneva 1, Switzerland
t: +41 22 979 38 00
www.icj.org

Αυτό το έργο χρηματοδοτείται από το Πρόγραμμα Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2014-2020). Το περιεχόμενο αυτής της δημοσίευσης αντιπροσωπεύει μόνο τις απόψεις του/της συγγραφέα και αποτελεί αποκλειστική ευθύνη το/της. Η Ευρωπαϊκή Η Επιτροπή δεν αποδέχεται καμία ευθύνη για τη χρήση των πληροφοριών που περιέχει.

Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη για τα παιδιά – μετανάστες

Εκπαιδευτικό υλικό για την πρόσβαση
των μεταναστών στη δικαιοσύνη

International Commission of Jurists (ICJ)
Greek Council for Refugees (GCR)
Forum for Human Rights (FORUM)
Immigrant Council of Ireland (ICI)
Scuola Superiore di Studi Universitari
e di Perfezionamento Sant'Anna (SSSA)

Σεπτέμβριος 2021

Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη για τα παιδιά – μετανάστες

FAIR PLUS project - Σεπτέμβριος 2021

Πίνακας περιεχομένων

I. Ορισμοί.	6
1. Ορισμός του παιδιού και του παιδιού μετανάστη	6
2. Ευαλωτότητα	7
3. Εκτίμηση ηλικίας και ευεργέτημα της αμφιβολίας	9
II. Κατευθυντήριες αρχές σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού	14
1. Αρχή της μη διάκρισης.	15
2. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού	19
3. Το δικαίωμα συμμετοχής και ακρόασης	24
4. Θετικές υποχρεώσεις παροχής φροντίδας και προστασίας σε παιδιά μετανάστες	29
III. Πρόσβαση σε δίκαιες και φιλικές προς τα παιδιά διαδικασίες	32
1. Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και πρόσβασης στη δικαιοσύνη	32
2. Ορισμός επιτρόπου	35
3. Δημόσια ακρόαση.	38
4. Νομική βοήθεια και εκπροσώπηση	39
5. Πρόσβαση σε πληροφορίες (πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη δικαστική διαδικασία)	45
6. Εμπιστευτικότητα και διαμοιρασμός πληροφοριών	48
7. Δικαίωμα για διερμηνεία	50
8. Εύλογες προθεσμίες	51
9. Τα δικαιώματα των παιδιών-θυμάτων εγκληματικών πράξεων	53
IV. Καταχώρηση της γέννησης	58
V. Φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία	60
1. Πρακτικές πτυχές	60
2. Πως να επικοινωνήσετε με έναν εντολέα παιδι	60

Το παρόν εγχειρίδιο κατάρτισης είναι το τελευταίο από μια σειρά πέντε εκπαιδευτικών εγχειριδίων σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών στην Ευρώπη. Αυτό το εγχειρίδιο παρέχει μια επισκόπηση των κατευθυντήριων αρχών για την πρόσβαση των παιδιών-μεταναστών στη δικαιοσύνη και απαριθμεί τα βασικά σχετικά δικαιώματα.

I. Ορισμοί

1. Ορισμός του παιδιού και του παιδιού μετανάστη

Για τους σκοπούς των εγχειριδίων κατάρτισης για τα δικαιώματα των παιδιών-μεταναστών, χρησιμοποιούμε τον ορισμό του παιδιού, όπως δίνεται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ) (44/25 Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, 20 Νοεμβρίου 1989). Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι ενδέχεται να υπάρχει διαφοροποίηση στον ορισμό μεταξύ των διαφόρων εθνικών νομοθεσιών ή ακόμη και στο σύνολο της νομοθεσίας μιας χώρας και μπορεί να χρησιμοποιούνται διαφορετικοί ορισμοί για το παιδί ή για την ενηλικίωση των προσώπων.

Από τη σκοπιά του διεθνούς δικαίου, η ΣΔΠ ορίζει στο άρθρο 1 ότι «θεωρείται παιδί κάθε ανθρωπίνον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών». Σύμφωνα με τα νομικά πρότυπα του Συμβουλίου της Ευρώπης, τα περισσότερα νομοθετήματα, που αφορούν τα παιδιά, υιοθετούν τον ορισμό της ΣΔΠ για το παιδί. Τα σχετικά παραδείγματα περιλαμβάνουν το άρθρο 4, περ. δ', της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων (CETS 197, 16 Μαΐου 2005) ή το άρθρο 3, περ. α', της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και Σεξουαλική Κακοποίηση ([Σύμβαση Lanzarote, CETS No. 201, 25 Οκτωβρίου 2007](#)).

Κάθε πρόσωπο κάτω από την ηλικία των 18, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως παιδί, να απολαμβάνει ειδική φροντίδα και διαδικασίες, παρά τις όποιες αντίθετες εθνικές νομικές διατάξεις.

Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί, ότι ο ορισμός της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αναφέρεται και στο εφαρμοστέο δίκαιο, σύμφωνα με το οποίο θα μπορούσε να επέρχεται νωρίτερα η ενηλικίωση (βλ. *ορισμό παρακάτω*).

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 1

For the purposes of the present Convention, a child means every human being below the age of eighteen years unless under the law applicable to the child, majority is attained earlier.

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, 2005

Άρθρο 4, περ. δ'

δ. Ως «παιδί» ορίζεται οποιοδήποτε άτομο κάτω των δεκαοκτώ ετών.

Δεν υπάρχει διεθνής νομικός ορισμός του παιδιού μετανάστη. Ωστόσο, το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σε ένα Έγγραφο Εργασίας για τη μετανάστευση ορίζει την έννοια του «παιδιού μετανάστη». Ένα παιδί μετανάστης, όπως προβλέπεται στην CRC, είναι οποιοσδήποτε κάτω των δεκαοκτώ ετών και περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες:

1. Παιδιά «μεταναστών εργαζομένων» όπως ορίζονται από την Επιτροπή για την Προστασία των Μεταναστών Εργαζομένων (CMW, Committee on the Protection of Migrant Workers),
2. Ασυνόδευτοι ανήλικοι / ανήλικοι που έχουν χωριστεί από τους γονείς τους εκτός της χώρας υπηκοότητάς τους και σε περίπτωση ανιθαγένειας, της χώρας διαμονής τους (όπως ορίζεται στο Γενικό Σχόλιο Αρ. 6 της ΕΔΠ, Μεταχείριση ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών εκτός της χώρας καταγωγής (CRC/GC/2005/6, 1 Σεπτεμβρίου 2005),
3. Παιδιά που θεωρούνται πρόσφυγες όπως ορίζεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ 1951 ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ, Απόφαση 2198 (XXI) 1951)) και αιτούντες άσυλο.

¹ Τα εγχειρίδια για την πρόσβαση των μεταναστών στην δικαιοσύνη εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του FAIR (Fostering Access to Immigrant's Rights) Plus Project και περιλαμβάνουν τα παρακάτω εγχειρίδια:

0. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη

I. Δίκαιες διαδικασίες ασύλου και αποτελεσματική προσφυγή

II. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για τους μετανάστες υπό κράτηση

III. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα

IV. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για την προστασία του δικαιώματος οικογενειακής ζωής των μεταναστών

V. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για παιδιά-μετανάστες.

Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των οικογενειών τους (CMW), Απόφαση 45/158 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, 18 Δεκεμβρίου 1990

Άρθρο 2

Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης:

1. Ο όρος «μετανάστης εργαζόμενος» αναφέρεται σε άτομο που πρόκειται να ασκήσει, ασκεί ή έχει ασκήσει αμειβόμενη δραστηριότητα σε ένα Κράτος του οποίου δεν είναι υπήκοος.

ΣΔΠ, Γενικό Σχόλιο Αρ. 6, Μεταχείριση ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών εκτός της χώρας καταγωγής, 2005

(...)

7. **Ασυνόδευτα παιδιά** (που καλούνται επίσης και ασυνόδευτοι ανήλικοι) είναι παιδιά, όπως ορίζεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης (CRγ), τα οποία έχουν χωριστεί και από τους δύο γονείς και από άλλους συγγενείς και δεν έχει αναληφθεί η επιμέλειά τους από ενήλικα που, βάσει νόμου ή εθίμου, είναι υπεύθυνος για αυτό.
8. **Χωρισμένα παιδιά** είναι παιδιά, όπως ορίζεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης, τα οποία έχουν χωριστεί και από τους δύο γονείς ή από τον προηγούμενο νόμιμο ή συνήθη βασικό κηδεμόνα τους, αλλά όχι απαραίτητα από άλλους συγγενείς. Σε αυτά, επομένως, μπορεί να περιλαμβάνονται παιδιά που συνοδεύονται από άλλα ενήλικα μέλη της οικογένειας.

2. Ευαλωτότητα

Από τη σκοπιά του διεθνούς δικαίου, τα παιδιά, λόγω της φυσικής και διανοητικής τους ανωριμότητας, δικαιούνται ειδική νομική προστασία, φροντίδα και εγγυήσεις. Εκτός από όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα, που ισχύουν γι' αυτά, τα παιδιά έχουν επιπλέον δικαιώματα, σε σχέση με αυτά των ενηλίκων.

Τα παιδιά-μετανάστες βρίσκονται συνήθως σε μια κατάσταση αυξημένης ευαλωτότητας, το πρώτον, επειδή είναι παιδιά, τα οποία είναι πρόσφυγες ή μετανάστες και σε ορισμένες περιπτώσεις είναι ασυνόδευτα ή χωρισμένα από την οικογένειά τους, ενώ πρόκειται για παιδιά με αναπηρία ή θύματα κακοποίησης κ.λπ. **Τα παιδιά-μετανάστες συνήθως έχουν περιορισμένη πρόσβαση στη δικαιοσύνη, την εκπαίδευση, τις κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες.**

Διεθνές δίκαιο

Σε ένα κοινό Γενικό Σχόλιο (CMW/C/GC/3-CRC/C/GC/22, 16 Νοεμβρίου 2017), η Επιτροπή για την προστασία των δικαιωμάτων όλων των μεταναστών εργαζομένων και των μελών των οικογενειών τους (CMW) και η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΕΔΠ/CRγ) αναγνωρίζουν την **ιδιαιτερή ευαλωτότητα των παιδιών που πλήττονται από τη μετανάστευση**. Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) ορίζει την ευαλωτότητα στο πλαίσιο της μετανάστευσης ως την «περιορισμένη ικανότητα αποφυγής, αντίστασης, αντιμετώπισης ή ανάκαμψης από βία, εκμετάλλευση και κακοποίηση».² Η ευάλωτη κατάσταση των παιδιών μεταναστών μπορεί να εξαρτάται από την πραγματική κατάσταση του παιδιού ή από προσωπικά χαρακτηριστικά.

Κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 3 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 22 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις γενικές αρχές σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης

3. Στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης, τα παιδιά ενδέχεται να βρεθούν σε μια κατάσταση διπλής ευπάθειας ως παιδιά και ως παιδιά που πλήττονται από τη μετανάστευση, τα οποία (α) είναι τα ίδια μετανάστες, είτε μόνα τους είτε με τις οικογένειές τους, (β) γεννήθηκαν από μετανάστες γονείς σε χώρες προορισμού ή (γ) παραμένουν στη χώρα καταγωγής τους, ενώ ένας ή και οι δύο γονείς έχουν μεταναστεύσει σε άλλη χώρα. Πρόσθετες ευπάθειες μπορεί να σχετίζονται με την εθνική ή κοινωνική καταγωγή τους, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου, την θρησκεία, την αναπηρία, την κατάσταση μετανάστη ή παραμονής, το καθεστώς ιθαγένειας, την ηλικία, την οικονομική κατάσταση, την πολιτική ή άλλη άποψη, ή άλλη κατάσταση

² IOM Handbook : Protection and Assistance for Migrants Vulnerable to Violence, Exploitation and Abuse, 2018

40. Τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά ενδέχεται να αντιμετωπίζουν περαιτέρω ευπάθειες και μπορεί να εκτίθενται περισσότερο σε κινδύνους, όπως σε έμφυλη, σεξουαλική και άλλες μορφές βίας και διακίνηση για σεξουαλική ή εργασιακή εκμετάλλευση. Τα παιδιά που ταξιδεύουν με τις οικογένειές τους είναι επίσης συχνά μάρτυρες βίαιων περιστατικών ή βιώνουν τα ίδια βία.

Συμβούλιο της Ευρώπης, Κοινοβουλευτική Συνέλευση, Ψήφισμα 1509(2006) «Ανθρώπινα Δικαιώματα για Παράτυπους Μετανάστες» (...)

- 13.7. Σε όλα τα παιδιά, αλλά και σε άλλες ευάλωτες ομάδες, όπως οι ηλικιωμένοι, οι ανύπαντρες μητέρες και γενικότερα στα κορίτσια και στις γυναίκες που είναι μόνες, θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προστασία και προσοχή.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 14 (2013) σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του, (άρθρο 3, παρ.1), έγγραφο CRC/C/GC/14, 29 Μαΐου 2013

ε) Κατάσταση ευαλωτότητας

75. Ένα σημαντικό στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η κατάσταση ευαλωτότητας του παιδιού, όπως είναι, π.χ., η αναπηρία, να ανήκουν σε μια μειονότητα, το καθεστώς πρόσφυγα ή αιτούντα άσυλο, να είναι θύματα κακοποίησης, να ζουν στον δρόμο, κ.τ.λ. Ο στόχος του καθορισμού του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού ή των παιδιών σε ευάλωτη κατάσταση δεν πρέπει να επιτυγχάνεται μόνο σε σχέση με την πλήρη απόλαυση όλων των δικαιωμάτων που προβλέπονται στη σύμβαση, αλλά και σε σχέση με άλλους κανόνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που σχετίζονται με αυτές τις συγκεκριμένες καταστάσεις, όπως αυτοί που εμπεριέχονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, στη Σύμβαση για το Καθεστώς των προσφύγων, κ.ο.κ.
76. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, σε μια συγκεκριμένη κατάσταση ευαλωτότητας, δεν θα είναι ίδιο με εκείνο του συνόλου των παιδιών στην ίδια ευάλωτη κατάσταση. Οι αρχές και οι φορείς λήψης αποφάσεων, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα διάφορα είδη και τους βαθμούς ευαλωτότητας του κάθε παιδιού, καθώς κάθε παιδί είναι μοναδικό και κάθε κατάσταση πρέπει να αξιολογείται σύμφωνα με τη μοναδικότητα του παιδιού. Θα πρέπει να πραγματοποιείται μια εξατομικευμένη αξιολόγηση του ιστορικού του κάθε παιδιού από τη γέννησή του, με τακτικές αξιολογήσεις από μια διεπιστημονική ομάδα, και συνίστανται οι εύλογες προσαρμογές σε όλη τη διαδικασία ανάπτυξης του παιδιού..

Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga κατά Βελγίου, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 13178/03, απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2006

Η θέση [του χωρισμένου από την οικογένεια παιδιού] χαρακτηρίστηκε από την πολύ νεαρή ηλικία της, το γεγονός ότι ήταν παράτυπη μετανάστρια σε μια ξένη χώρα και το γεγονός ότι συνοδευόταν από την οικογένειά της, από την οποία έπειτα χωρίστηκε, και στην ουσία έμεινε ολομόναχη. Επρόκειτο έτσι για μια εξαιρετικά ευάλωτη κατάσταση.

Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για την Ανεξαρτησία Δικαστών και Δικηγόρων, – Προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στο σύστημα δικαιοσύνης, A/HRC/29/26 (A/HRC/29/26/Corr.1), 1 Απριλίου 2015

24. Η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική όταν τα συστήματα δικαιοσύνης ασχολούνται με **ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες παιδιών**, όπως τα παιδιά του δρόμου, τα παιδιά που ανήκουν σε μειονότητες, τα παιδιά-μετανάστες ή αιτούντες άσυλο, τα παιδιά με αναπηρία ή τα παιδιά στρατιώτες, τα οποία ενδέχεται να απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή, προστασία και δεξιότητες από τους επαγγελματίες που αλληλεπιδρούν μαζί τους, ιδιαίτερα τους **δικηγόρους, τους εισαγγελείς και τους δικαστές**.

Κατευθυντήριες Οδηγίες της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη (Υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 17 Νοεμβρίου 2010 στην 1098η συνάντηση των Αναπληρωτών Υπουργών)

Δ. Προστασία από διακρίσεις

11. Τα δικαιώματα των παιδιών διασφαλίζονται χωρίς διακρίσεις (...).

2. Ειδική προστασία και βοήθεια ενδεχομένως χρειάζεται να παρέχεται σε πιο ευάλωτα παιδιά, όπως π.χ. παιδιά μετανάστες, παιδιά πρόσφυγες και παιδιά αιτούντες άσυλο, ασυνόδευτα παιδιά, παιδιά με αναπηρίες, άστεγα παιδιά, παιδιά Ρομά και παιδιά σε ιδρύματα.

Τον Φεβρουάριο του 2019, το ΕΔΔΑ επιβεβαίωσε ότι η ευαλωτότητα των παιδιών που είναι μετανάστες πρέπει να έχει πρωταρχική σημασία κατά την εκτίμηση της περίπτωσης τους και ότι τα κράτη έχουν θετικές υποχρεώσεις που απορρέουν από το Άρθρο 3 για την προστασία και τη φροντίδα παιδιών σε ευάλωτη κατάσταση. Αυτό καθορίζεται σαφώς στις Αρχές και τις Κατευθυντήριες γραμμές, υποστηριζόμενες από πρακτικές οδηγίες, σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών σε ευάλωτες καταστάσεις του Γραφείου του Υπατού Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (OHCHR) του ΟΗΕ (2017) που καθορίζει την ανάγκη να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά μετανάστες αντιμετωπίζονται ως πρώτα και κύρια παιδιά (Αρχή 10, σελ. 42-44).

Η.Α. και λοιποί κατά Ελλάδα, ΕΔΔΑ, Αρ. Προσφυγής 19951/16, 28 Φεβρουαρίου 2019

171. Η θέση των προσφευγόντων προσδιορίζεται από το νεαρόν της ηλικίας τους, το γεγονός ότι ήσαν αλλοδαποί σε καθεστώς παρανομίας σε μία άγνωστη χώρα, ότι δεν συνοδεύονταν και συνεπώς εγκαταλελειμμένοι στη τύχη τους τους. Λαμβάνοντας υπ' όψη την απόλυτη προστασία που παρέχει το άρθρο 3 της Σύμβασης, πρέπει, σύμφωνα με το Δικαστήριο, να έχουμε υπ' όψη μας ότι τα στοιχεία αυτά είναι καθοριστικά. Οι προσφεύγοντες προέρχονταν χωρίς καμία αμφισβήτηση από την ομάδα των πιο ευάλωτων προσώπων της κοινωνίας και εναπόκειται στο Ελληνικό Κράτος να τα προστατεύσει και να τα αναλάβει υιοθετώντας απέναντί τους μέτρα ανάλογα προς τις θετικές υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 3 (Mubilanzila Mayeka et Kaniki Mitunga, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, §5 55).

Khan κατά Γαλλίας, ΕΔΔΑ, Αρ. Προσφυγής 12267/16, 28 Φεβρουαρίου 2019

74. Σε περιπτώσεις που αφορούν αλλοδαπούς ανήλικους, συνοδευόμενους ή μη, η εξαιρετικά ευάλωτη κατάσταση του παιδιού είναι ο αποφασιστικός παράγοντας και υπερισχύει των ζητημάτων που σχετίζονται με το καθεστώς του ως παράτυπου μετανάστη (...). Έτσι, το Δικαστήριο τόνισε στην υπόθεση Rahimi (ο.π.) ότι ως ασυνόδευτος αλλοδαπός ανήλικος χωρίς άδεια παραμονής ο αιτών εμπίπτει στην «κατηγορία των πιο ευάλωτων ατόμων στην κοινωνία» και ότι η Ελλάδα είχε καθήκον να τον προστατεύσει και να τον στηρίξει με τη λήψη κατάλληλων μέτρων σύμφωνα με τις θετικές υποχρεώσεις της βάσει του Άρθρου 3.

OHCHR, Αρχές και κατευθυντήριες γραμμές, υποστηριζόμενες από πρακτικές οδηγίες, για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών σε ευάλωτες καταστάσεις, (2017)

Αρχή 10: Εγγύηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των παιδιών στο πλαίσιο της μετανάστευσης και εξασφάλιση της μεταχείρισης των παιδιών μεταναστών ως παιδιών πρώτα και κύρια.

1. (...) Τα συμφέροντα του παιδιού πρέπει πάντα να υπερισχύουν των στόχων διαχείρισης της μετανάστευσης ή άλλων διοικητικών θεμάτων. Τα παιδιά στο πλαίσιο της μετανάστευσης πρέπει να αντιμετωπίζονται πρώτα και κύρια ως παιδιά. Όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως ηλικίας, πρέπει να απολαμβάνουν ίσα πρότυπα προστασίας.

3. Εκτίμηση ηλικίας και ευεργέτημα της αμφιβολίας

Λαμβάνοντας υπόψη τον ορισμό του παιδιού και το δικαίωμα των παιδιών να τυγχάνουν ειδικής φροντίδας και προστασίας, είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι τα άτομα που είναι κάτω των 18 ετών θα αντιμετωπίζονται ως παιδιά. Σε περίπτωση αμφιβολίας, το άτομο θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως παιδί (μέχρις ότου αποδειχθεί το αντίθετο).

Η εκτίμηση της ηλικίας αφορά διαδικασίες, μέσω των οποίων οι αρχές προσπαθούν να αποδείξουν την ηλικία ενός μετανάστη, προκειμένου να διαπιστωθεί αν πρόκειται για παιδί, οπότε και πρέπει να εφαρμοστούν οι ειδικές διαδικασίες και κανόνες που ισχύουν για τα παιδιά και το συγκεκριμένο άτομο να λάβει ειδική φροντίδα και μεταχείριση.

Η εκτίμηση της ηλικίας για τον καθορισμό των τυπικών και ουσιαστικών δικαιωμάτων του ατόμου, πρέπει να γίνεται μόνο όταν υπάρχει αμφιβολία ως προς το εάν ένα άτομο είναι παιδί. Μεταξύ άλλων, στο πλαίσιο της μετανάστευσης, η εκτίμηση αυτή πρέπει να πραγματοποιείται με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα, σύμφωνα με το άρθρο 10 της ΣΔΤΠ. Μέχρις ότου αποδειχθεί το αντίθετο, τα άτομα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως παιδιά.

ΕΔΔΑ, Abdullah Elmi και Aweys Abubakar κατά Μάλτας, Αρ. Προσφυγής 25794/13 και 28151/13, 22 Νοεμβρίου 2016

145. Το Δικαστήριο, αφενός, είναι ευαίσθητο στο επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι σε άτομα που φαίνονται νεότερα γίνεται ταχεία ιχνηλασία και ότι η διαδικασία είναι μακρύτερη μόνο σε περιπτώσεις ατόμων κοντά στην ενηλικίωση, καθώς και τη δήλωσή της ότι το 2013 από τα 567 άτομα, μόνο 274 θεωρήθηκαν ανήλικοι (...). Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, όπως αναφέρεται στην υπόθεση Mahamed Jama, που αναφέρθηκε ανωτέρω, λιγότερο από το 10% των αφιχθέντων ισχυρίστηκαν ότι ήταν ανήλικοι το 2012 (δηλαδή όταν οι αιτούντες ξεκίνησαν τη διαδικασία εκτίμησης ηλικίας). Επομένως, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, παρά το γεγονός ότι οι «οριακές» υποθέσεις ενδέχεται να απαιτούν περαιτέρω εκτίμηση, ο αριθμός των υποτιθέμενων ανηλίκων ανά έτος που προβάλλει η Κυβέρνηση δεν μπορεί να δικαιολογήσει διάρκεια μεγαλύτερη των επτά μηνών για τον προσδιορισμό των αιτημάτων των αιτούντων. Πράγματι, η Κυβέρνηση δεν εξήγησε γιατί ήταν απαραίτητο για τον πρώτο αιτούντα στην παρούσα υπόθεση να περιμένει λίγες εβδομάδες για την πρώτη του συνέντευξη εκτίμησης ηλικίας (βλ. παράγραφο 18 ανωτέρω) και να περιμένει για περίπου επτά μήνες ώστε να λάβει απόφαση μετά από ένα σύνηθες ιατρικό τεστ. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ο πρώτος αιτών παρέμεινε υπό κράτηση, παρά το ότι είχε προφορικά ενημερωθεί ότι είχε βρεθεί ανήλικος έξι μήνες πριν (βλ. παράγραφο 18). Ομοίως, η Κυβέρνηση δεν εξήγησε γιατί, μετά τη συνέντευξή του, ο δεύτερος αιτών έπρεπε να περιμένει πέντε μήνες ώστε να κάνει το τεστ FAV και να περιμένει άλλους δύο μήνες για μια τέτοια απόφαση, και επομένως για την απελευθέρωσή του με εντολή επιμέλειας. Πράγματι, στην παρούσα υπόθεση προκύπτει ότι τον Οκτώβριο του 2012 οι αρχές γνώριζαν ήδη ότι ο πρώτος αιτών ήταν ανήλικος, ενώ ο δεύτερος παρέμεινε υπό κράτηση έως ότου εκδοθεί εντολή επιμέλειας στις 19 Απριλίου 2013, ενώ ο δεύτερος αιτών παρέμεινε υπό κράτηση για τουλάχιστον έναν ακόμη μήνα μετά τον προσδιορισμό της ηλικίας του. Σε αυτό το πλαίσιο, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η Κυβερνητική πολιτική ορίζει σαφώς ότι τα ευάλωτα άτομα απαλλάσσονται από την κράτηση και ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι θεωρούνται ως ευάλωτη κατηγορία (βλ. παραγράφους 30 και 31 ανωτέρω).

146. Επομένως, ακόμη και αν αποδεχθούμε ότι η κράτηση ήταν στενά συνδεδεμένη με τους λόγους στους οποίους βασίστηκε, δηλαδή για να αποφευχθεί μια μη εξουσιοδοτημένη είσοδος, και στην πράξη να επιτραπεί η επεξεργασία του αιτήματος ασύλου των αιτούντων με την απαιτούμενη προηγούμενη εκτίμηση ηλικίας, οι καθυστερήσεις στην παρούσα υπόθεση, ιδίως εκείνες μετά τον προσδιορισμό της ηλικίας των αιτούντων, δημιουργούν σοβαρές αμφιβολίες ως προς την καλή πίστη των αρχών. Μια κατάσταση που καθίσταται ακόμη πιο σοβαρή από το γεγονός ότι οι αιτούντες δεν διέθεταν διαδικαστικές εγγυήσεις (όπως αποδεικνύεται από τη διαπίστωση παραβίασης του Άρθρου 5§4, στην παράγραφο 124 ανωτέρω), καθώς και από το γεγονός ότι σε κανένα στάδιο οι αρχές δεν εξακρίβωσαν εάν η τοποθέτηση των αιτούντων σε κέντρο κράτησης μεταναστών ήταν το έσχατο μέτρο για το οποίο δεν υπήρχε εναλλακτική λύση (...).

Απαιτείται η συγκατάθεση του παιδιού για τη διαδικασία εκτίμησης της ηλικίας. Η εκτίμηση της ηλικίας θα πρέπει να διεξάγεται με τρόπο επιστημονικό, ασφαλή, δίκαιο, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών και το φύλο, αποκλειόμενου του κινδύνου παραβίασης της σωματικής ακεραιότητας του παιδιού, και με σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Οποιαδήποτε ιατρική εξέταση πρέπει να διενεργείται με πλήρη σεβασμό της αξιοπρέπειας του ατόμου, με την επιλογή των λιγότερο παρεμβατικών εξετάσεων και από κατάλληλα εκπαιδευμένους επαγγελματίες του τομέα της υγείας.

Πρέπει να παρέχεται ουσιαστική δυνατότητα δικαστικής αμφισβήτησης των αποφάσεων εκτίμησης της ηλικίας. Πρέπει να παρέχονται στα παιδιά όλες οι σχετικές νομικές και διαδικαστικές πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων για τις διαδικασίες προσβολής τέτοιων αποφάσεων.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 10

1. Σύμφωνα με την υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Κρατών, δυνάμει της παραγράφου 1 του άρθρου 9, κάθε αίτηση από ένα παιδί ή από τους γονείς του για την είσοδο σε ένα Συμβαλλόμενο Κράτος ή την έξοδο από αυτό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση αντιμετωπίζεται από τα Συμβαλλόμενα κράτη με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα. Τα Συμβαλλόμενα κράτη φροντίζουν επιπλέον ώστε η υποβολή μιας τέτοιας αίτησης να μην επισύρει δυσμενείς συνέπειες για τον αιτούντα ή για τα μέλη της οικογένειάς του. [...].

Σε ένα κοινό γενικό σχόλιο (CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23, 16 Νοέμβριος 2017), η CMW και η ΕΔΠ καθόρισαν αρχές που πρέπει να εφαρμόζονται στη διαδικασία εκτίμησης ηλικίας. Επιπλέον, ισχύουν οι γενικές αρχές της ΕΔΠ, όπως το ύψιστο συμφέρον του παιδιού, η ελεύθερη και μετα από ενημέρωση συγκατάθεση και η μη διάκριση, καθώς και οποιαδήποτε σχετική διάταξη της Σύμβασης. Η διαδικασία εκτίμησης ηλικίας πρέπει να διεξάγεται χρησιμοποιώντας μια ολιστική και διεπιστημονική προσέγγιση

που διασφαλίζει ότι υπάρχουν όλες οι απαραίτητες διασφαλίσεις και αρχές που εξετάστηκαν και προστατεύονται τα δικαιώματα του αιτούντος.

Κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 4 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 23 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις Κρατικές υποχρεώσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης σε χώρες προέλευσης, διέλευσης, προορισμού και επιστροφής

4. Για να πραγματοποιήσουν μια τεκμηριωμένη εκτίμηση της ηλικίας, τα Κράτη πρέπει να προβαίνουν σε μια ολοκληρωμένη εκτίμηση της σωματικής και ψυχολογικής ανάπτυξης του παιδιού, η οποία να διεξάγεται από ειδικούς παιδίατρους ή άλλους επαγγελματίες που είναι ειδικευμένοι στο συνδυασμό διαφορετικών πτυχών της ανάπτυξης. Τέτοιες εκτιμήσεις πρέπει να διενεργούνται με γρήγορο, φιλικό προς τα παιδιά, ευαίσθητο ως προς το φύλο και πολιτισμικά κατάλληλο τρόπο, συμπεριλαμβανομένων συνεντεύξεων των παιδιών και, κατά περίπτωση, ενηλίκων που τα συνοδεύουν, σε μια γλώσσα που κατανοεί το παιδί. Τα έγγραφα που είναι διαθέσιμα πρέπει να θεωρούνται γνήσια, εκτός εάν υπάρχει απόδειξη για το αντίθετο και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι καταθέσεις των παιδιών και των γονέων ή συγγενών τους. Στο άτομο που υπόκειται στην εκτίμηση πρέπει να παρέχεται το ευεργέτημα της αμφιβολίας. Τα Κράτη πρέπει να απέχουν από τη χρήση ιατρικών μεθόδων που βασίζονται, μεταξύ άλλων, σε εξετάσεις οστών και οδοντιατρικές εξετάσεις, οι οποίες μπορεί να είναι ανακριβείς, με μεγάλα περιθώρια σφάλματος και μπορεί επίσης να είναι τραυματικές και να οδηγούν σε περιττές νομικές διαδικασίες. Τα Κράτη πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι προσδιορισμοί τους μπορούν να αναθεωρηθούν ή να προσβληθούν σε έναν κατάλληλο ανεξάρτητο φορέα.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6: Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, 2005

(V) Ικανοποίηση των γενικών και ειδικών αναγκών προστασίας

(α) Αρχική αξιολόγηση και μέτρα

31. Το μείζον συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί τον κύριο γνώμονα για τον καθορισμό των προτεραιοτήτων των αναγκών προστασίας και την υιοθέτηση των μέτρων που πρέπει να εφαρμοστούν στις περιπτώσεις των ασυνόδευτων ή των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών. Αυτή η αναγκαία αρχική αξιολόγηση περιλαμβάνει ειδικότερα τα εξής στάδια:

(i) Κατά προτεραιότητα εντοπισμός του παιδιού ως ασυνόδευτου ή ως χωρισμένου από την οικογένειά του, όταν φθάνει στα σύνορα της χώρας ή το συντομότερο δυνατό μετά τη σχετική ενημέρωση των αρχών για την παρουσία του στη χώρα (άρθρο 8). Τα σχετικά μέτρα εντοπισμού περιλαμβάνουν την αξιολόγηση της ηλικίας και πρέπει να λαμβάνουν υπόψη όχι μόνον τη σωματική διάπλαση του παιδιού, αλλά επίσης τη ψυχολογική του ωριμότητα. Επιπλέον, η αξιολόγηση πρέπει να πραγματοποιηθεί με τρόπο επιστημονικό, ασφαλή, δίκαιο, ευαισθητοποιημένο στην παιδική ηλικία και στο φύλο αποκλείοντας τον κίνδυνο παραβίασης της σωματικής ακεραιότητας του παιδιού, και με σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Στην περίπτωση που δεν μπορεί να διαπιστωθεί με βεβαιότητα η ηλικία του παιδιού πρέπει να εφαρμόζεται η αρχή του ευεργετήματος της αμφιβολίας, ώστε εάν υπάρχει πιθανότητα να είναι ο ενδιαφερόμενος παιδί να απολαμβάνει τη σχετική μεταχείριση. [...].

ΕΔΠ, NBF κατά Ισπανίας, 27 Σεπτεμβρίου 2018

12.3 Η Επιτροπή θεωρεί ότι ο προσδιορισμός της ηλικίας ενός νεαρού ατόμου που ισχυρίζεται ότι είναι ανήλικος είναι θεμελιώδους σημασίας, καθώς το αποτέλεσμα καθορίζει εάν το άτομο αυτό δικαιούται ή αποκλείεται εθνικής προστασίας ως παιδί. Ομοίως, και αυτό το σημείο είναι ζωτικής σημασίας για την Επιτροπή, η απόλαυση των δικαιωμάτων που περιέχονται στη Σύμβαση απορρέει από αυτόν τον προσδιορισμό. Είναι επομένως επιτακτική η ανάγκη ύπαρξης κατάλληλης διαδικασίας για τον προσδιορισμό της ηλικίας ενός ατόμου, καθώς και δυνατότητας αμφισβήτησης του αποτελέσματος μέσω μιας διαδικασίας προσφυγής. Ενώ αυτή η διαδικασία βρίσκεται σε εξέλιξη, το άτομο πρέπει να απολαμβάνει του ευεργετήματος της αμφιβολίας και να αντιμετωπίζεται ως παιδί. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή θεωρεί ότι το ύψιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα καθ' όλη τη διαδικασία προσδιορισμού της ηλικίας.

12.4 Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι, ελλείψει εγγράφων ταυτοποίησης ή άλλων κατάλληλων αποδεικτικών στοιχείων, «για τη διεξαγωγή μιας τεκμηριωμένης εκτίμησης της ηλικίας, τα Κράτη

πρέπει να αναλαμβάνουν μια ολοκληρωμένη εκτίμηση της σωματικής και ψυχολογικής ανάπτυξης του παιδιού, η οποία να διεξάγεται από ειδικούς παιδίατρους ή άλλους επαγγελματίες που είναι ειδικευμένοι στο συνδυασμό διαφορετικών πτυχών της ανάπτυξης. Τέτοιες εκτιμήσεις πρέπει να διενεργούνται με γρήγορο, φιλικό προς τα παιδιά, ευαίσθητο ως προς το φύλο και πολιτισμικά κατάλληλο τρόπο, συμπεριλαμβανομένων συνεντεύξεων των παιδιών και, κατά περίπτωση, ενηλίκων που τα συνοδεύουν, σε μια γλώσσα που κατανοεί το παιδί. Τα έγγραφα που είναι διαθέσιμα πρέπει να θεωρούνται γνήσια, εκτός εάν υπάρχει απόδειξη για το αντίθετο και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι καταθέσεις των παιδιών. Στο άτομο που υπόκειται στην εκτίμηση πρέπει να παρέχεται το ευεργέτημα της αμφιβολίας. Τα Κράτη πρέπει να απέχουν από τη χρήση ιατρικών μεθόδων που βασίζονται, μεταξύ άλλων, σε εξετάσεις οστών και οδοντιατρικές εξετάσεις, οι οποίες μπορεί να είναι ανακριβείς, με μεγάλα περιθώρια σφάλματος και μπορεί επίσης να είναι τραυματικές και να οδηγούν σε περιττές νομικές διαδικασίες.»

Κάθε φορά που ένα παιδί απαιτείται να αποδείξει την ηλικία του και δεν διαθέτει πιστοποιητικό γέννησης, το Κράτος πρέπει να παρέχει στο παιδί ένα πιστοποιητικό γέννησης αμέσως και δωρεάν. Εάν δεν υπάρχει απόδειξη της ηλικίας με πιστοποιητικό γέννησης, η αρχή πρέπει να αποδεχτεί όλα τα έγγραφα που μπορούν να αποδείξουν την ηλικία, όπως κοινοποίηση γέννησης, αποσπάσματα από μητρώα γέννησης, βαπτιστικά ή ισοδύναμα έγγραφα ή σχολικές εκθέσεις. Τα έγγραφα πρέπει να θεωρούνται γνήσια, εκτός εάν υπάρχει απόδειξη για το αντίθετο (CRC/C/GC/24, [CRC Γενικό Σχόλιο Αρ. 24 για τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για ανηλίκους](#), παράγραφος 33. Βλέπε επίσης R.K κατά Ισπανίας, CRC/C/82/D/27/2017, παράγραφος 10. C, [M.T. κατά Ισπανίας](#), CRC/C/82/D/17/2017, παράγραφος 14.γ). Οι αρχές πρέπει να επιτρέπουν συνεντεύξεις ή μαρτυρίες γονέων σχετικά με την ηλικία ή την υποβολή επιβεβαιώσεων από καθηγητές ή θρησκευτικούς ή ηγέτες της κοινότητας που γνωρίζουν την ηλικία του παιδιού. Μόνο εφόσον τα μέτρα αυτά αποδειχθούν ανεπιτυχή, μπορεί να υπάρξει εκτίμηση της σωματικής και ψυχολογικής ανάπτυξης του παιδιού, η οποία διενεργείται από ειδικούς παιδίατρους ή άλλους επαγγελματίες που είναι ειδικευμένοι στην αξιολόγηση διαφορετικών πτυχών της ανάπτυξης (CRC/C/GC/24, [ΕΔΠ Γενικό Σχόλιο Αρ. 24 για τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για ανηλίκους](#), παράγραφος 33).

Ευρωπαϊκό Δίκαιο

Σε επίπεδο ΕΕ, εκτός από όλες τις διασφαλίσεις που προβλέπει η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η Οδηγία για τις Διαδικασίες (2013/32/ΕΕ) της ΕΕ προβλέπει απαιτήσεις σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής της εκτίμησης ηλικίας και κατοχυρώνει το τεκμήριο της μειονότητας.

Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast) (ΕΥ Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας)

Άρθρο 25

(...)

5. Τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιούν ιατρικές εξετάσεις για τον προσδιορισμό της ηλικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων στο πλαίσιο της εξέτασης αιτήσεως διεθνούς προστασίας όταν, μετά τις γενικές δηλώσεις ή άλλες συναφείς ενδείξεις, τα κράτη μέλη έχουν αμφιβολίες σχετικά με την ηλικία του αιτούντος. Εάν, αργότερα, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να έχουν αμφιβολίες σχετικά με την ηλικία του αιτούντος, θεωρούν ότι ο αιτών είναι ανήλικος.

Οποιαδήποτε ιατρική εξέταση πραγματοποιείται με πλήρη σεβασμό της αξιοπρέπειας του αιτούντος, διενεργείται με την επιλογή των λιγότερο παρεμβατικών εξετάσεων και διενεργείται από κατάλληλα εκπαιδευμένους επαγγελματίες του τομέα της υγείας, ώστε να επιτυγχάνεται όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστο αποτέλεσμα.

Όταν χρησιμοποιούνται ιατρικές εξετάσεις, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε:

- (α) οι ασυνόδευτοι ανήλικοι να ενημερώνονται, πριν από την εξέταση της αίτησής τους διεθνούς προστασίας, και σε γλώσσα την οποία κατανοούν ή τεκμαίρεται ευλόγως ότι κατανοούν, σχετικά με τη δυνατότητα προσδιορισμού της ηλικίας με ιατρική εξέταση· πρόκειται μεταξύ άλλων για πληροφορίες σχετικά με τη μέθοδο εξέτασης και τον ενδεχόμενο αντίκτυπο των αποτελεσμάτων της ιατρικής εξέτασης στην εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας, καθώς και ως προς τον αντίκτυπο της άρνησης του ασυνόδευτου ανηλίκου να υποβληθεί στην ιατρική εξέταση·
- (β) οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και/ή οι εκπρόσωποί τους να συναινούν στη διενέργεια ιατρικής εξέτασης για τον προσδιορισμό της ηλικίας των συγκεκριμένων ανηλίκων· και
- (γ) η απόφαση απόρριψης αίτησης διεθνούς προστασίας ασυνόδευτου ανηλίκου που αρνήθηκε να

υποβληθεί σε ιατρική εξέταση να μη βασίζεται μόνο στην άρνηση αυτή.

Το γεγονός ότι ένας ασυνόδευτος ανήλικος έχει αρνηθεί να υποβληθεί σε ιατρική εξέταση δεν εμποδίζει την αποφαινόμενη αρχή να λαμβάνει απόφαση επί της αιτήσεως διεθνούς προστασίας. Σε περίπτωση αρνητικής απόφασης (που δεν συμφωνεί με την δηλωθείσα ηλικία), οι αρχές πρέπει

να εξηγούν τους λόγους της απόφασης και να ενημερώνουν τον αιτούντα σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο αυτή μπορεί να προσβληθεί. Δεδομένου ότι το εάν ο αιτών είναι παιδί ή ενήλικας μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο διεξαγωγής της διεθνούς διαδικασίας προστασίας (ιεράρχηση, διασφαλίσεις κ.λπ.), μια απόφαση για την εκτίμηση της ηλικίας πρέπει να εκδίδεται ξεχωριστά και πριν από την απόφαση διεθνούς προστασίας. Εάν δεν υπάρχει χωριστό δικαίωμα προσφυγής κατά του αποτελέσματος της ίδιας της απόφασης εκτίμησης ηλικίας, πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα αμφισβήτησης του αποτελέσματος μέσω δικαστικής επανεξέτασης ή ως μέρος της εξέτασης της συνολικής αξίωσης προστασίας. Το άτομο πρέπει να έχει πρόσβαση σε εκπρόσωπο ή σε νομική υποστήριξη για να το βοηθήσει στη διαδικασία.

EASO Πρακτική εκτίμησης της ηλικίας στην Ευρώπη (2η έκδοση), σελ. 37

Ανταποκρινόμενη σε αυτές τις προκλήσεις, η EASO έχει επινοήσει βασικές συστάσεις, οι οποίες θα συζητηθούν σε βάθος στην παρούσα έκδοση. Αυτές μπορούν να συνοψιστούν ως εξής.

1. Το ύψιστο συμφέρον του παιδιού (BIC, best interest of the child) πρέπει να τηρείται όχι μόνον όταν ένα παιδί έχει αναγνωριστεί ως παιδί, αλλά και όταν υπάρχουν αμφιβολίες ως προς το αν ο αιτών μπορεί να είναι παιδί.
2. Η εκτίμηση ηλικίας δεν πρέπει να αποτελεί συνήθη πρακτική. Η αναγκαιότητα της εκτίμησης πρέπει να αιτιολογείται δεόντως βάσει τεκμηριωμένων αμφιβολιών σχετικά με την αναφερόμενη ηλικία.
3. Η εφαρμογή της αρχής του BIC απαιτεί μια εκτίμηση ηλικίας με επίκεντρο το παιδί, η οποία πρέπει να τοποθετεί το παιδί στο κέντρο και να προσαρμόζεται στις συγκεκριμένες ανάγκες του αιτούντος (φύλο, εύρος της αμφισβητούμενης ηλικίας, πολιτισμικό υπόβαθρο κ.λπ.).
4. Το ευεργέτημα της αμφιβολίας πρέπει να παρέχεται αμέσως μόλις προκύψουν αμφιβολίες σχετικά με την δηλωθείσα ηλικία, κατά τη διάρκεια της εκτίμησης ηλικίας και έως ότου παρασχεθούν τελικά αποτελέσματα. Ο αιτών πρέπει να θεωρείται και να αντιμετωπίζεται ως παιδί έως ότου βρεθεί ότι είναι ενήλικας.
5. Στο παιδί, ή στο θεωρούμενο παιδί, πρέπει να διορίζεται κηδεμόνας / εκπρόσωπος που διασφαλίζει ότι το παιδί μπορεί να συμμετέχει στην εκτίμηση, έχει ενημερωθεί σχετικά με τη διαδικασία εκτίμησης ηλικίας με τρόπο φιλικό προς το παιδί, ευαίσθητο ως προς το φύλο και κατάλληλο για την ηλικία σε μια γλώσσα που το παιδί μπορεί να καταλάβει και, στην πράξη, έχει πλήρως κατανόηση τη διαδικασία εκτίμησης. Αυτές οι πληροφορίες είναι απαραίτητες ώστε να επιτρέπεται στο παιδί να εκφράζει απόψεις, επιθυμίες και γνώμες και να λαμβάνει μια απόφαση μετά από ενημέρωση για τη συμμετοχή στη διαδικασία.
6. Η διαδικασία εκτίμησης ηλικίας πρέπει να διεξάγεται χρησιμοποιώντας μια ολιστική και διεπιστημονική προσέγγιση που να διασφαλίζει την εφαρμογή όλων των απαραίτητων διερευνούμενων διασφαλίσεων και αρχών και ότι προστατεύονται τα δικαιώματα του αιτούντος.
7. Δεδομένου ότι καμία επί του παρόντος διαθέσιμη μέθοδος δεν μπορεί να προσδιορίσει την ακριβή ηλικία ενός ατόμου, ένας συνδυασμός μεθόδων εκτίμησης όχι μόνο της φυσικής ανάπτυξης αλλά και της ωριμότητας και της ψυχολογικής ανάπτυξης του αιτούντος μπορεί να μειώσει το εύρος της υπό εξέταση ηλικίας.
8. Καμία μέθοδος που περιλαμβάνει γυμνότητα ή την εξέταση, παρατήρηση ή μέτρηση γεννητικών οργάνων ή απόκρυφον μερών δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για τους σκοπούς εκτίμησης της ηλικίας.

Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO), ό.π., σελ. 11-12

Η αρχή του ευεργετήματος της αμφιβολίας πρέπει να εφαρμόζεται κατά την εκτίμηση της ηλικίας ενός ατόμου, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών:

1. Μέχρι την ολοκλήρωση της αξιολόγησης της ηλικίας και ενώ υπάρχουν αμφιβολίες, στο άτομο

θα πρέπει να παρέχεται το ευεργέτημα της αμφιβολίας, και να αντιμετωπίζεται ως παιδί.

2. Οσάκις ορισμένες πτυχές των δηλώσεων του αιτούντος δεν τεκμηριώνονται με έγγραφα ή άλλες αποδείξεις, οι πτυχές αυτές δεν χρειάζονται επιβεβαίωση, σύμφωνα με το άρθρο 4, παρ. 5 της Οδηγίας για την αναγνώριση, όταν πληρούνται οι ακόλουθοι όροι:
 - α) ο αιτών έχει καταβάλει πραγματική προσπάθεια να τεκμηριώσει την αίτησή του·
 - β) έχουν υποβληθεί όλα τα συναφή στοιχεία, τα οποία έχει ο αιτών στη διάθεσή του και έχει δοθεί ικανοποιητική εξήγηση για την τυχόν έλλειψη άλλων λυσιτελών στοιχείων·
 - γ) οι δηλώσεις του αιτούντος θεωρούνται συνεπείς και ευλογοφανείς και δεν έρχονται σε αντίθεση με διαθέσιμα ειδικά και γενικά στοιχεία που αφορούν την περίπτωση του·
 - δ) ο αιτών αιτήθηκε την παροχή διεθνούς προστασίας το νωρίτερο δυνατόν, εκτός εάν αποδείξει ότι υπήρχε σοβαρός λόγος που τον εμπόδισε να το πράξει·
 - ε) η γενική αξιοπιστία του αιτούντος είναι αποδεδειγμένη.

Σύμφωνα με το Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6 της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού και της Οδηγίας της ΕΕ για τις διαδικασίες ασύλου, αν, μετά την εκτίμηση της ηλικίας, η αβεβαιότητα παραμένει, το άτομο θα πρέπει να απολαμβάνει το ευεργέτημα της αμφιβολίας: αν υπάρχει πιθανότητα κάποιος να είναι παιδί, (αυτός ή αυτή) θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως παιδί.

Το ευεργέτημα της αμφιβολίας είναι μια βασική αρχή και διασφάλιση στο πεδίο της εκτίμησης ηλικίας, δεδομένου ότι καμία από τις τρέχουσες μεθόδους εκτίμησης ηλικίας δεν είναι σε θέση να προσδιορίσει μια συγκεκριμένη ηλικία με βεβαιότητα.

EASO Πρακτική εκτίμησης ηλικίας στην Ευρώπη, όπ.π., σελ. 22

II. Κατευθυντήριες αρχές σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού

Οι κατευθυντήριες αρχές σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού υπογραμμίζουν τις απαιτήσεις για την πραγμάτωση όλων των δικαιωμάτων του παιδιού όπως αυτές τίθενται από τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Αυτές οι κατευθυντήριες αρχές περιλαμβάνουν:

1. Την αρχή της μη διάκρισης
2. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού
3. Το δικαίωμα στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη, και
4. Το δικαίωμα συμμετοχής και ακρόασης.

Αυτό το κεφάλαιο κάνει μια εισαγωγή στις κατευθυντήριες αρχές όπως επίσης και στις θετικές υποχρεώσεις των Κρατών να παρέχουν φροντίδα και προστασία στα παιδιά-μετανάστες.

Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Νο. 5 σχετικά με τα γενικά μέτρα εφαρμογής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, CRC/GC/2003/5, 27 November 2003

12. Η ανάπτυξη μιας προοπτικής για τα δικαιώματα των παιδιών σε ολόκληρη την Κυβέρνηση, το κοινοβούλιο και το δικαστικό σώμα απαιτείται για την αποτελεσματική εφαρμογή ολόκληρης της Σύμβασης και, ιδίως, υπό το φως των ακόλουθων άρθρων της Σύμβασης που ορίζει η Επιτροπή ως γενικές αρχές::

Άρθρο 2

η υποχρέωση των κρατών να σέβονται και να διασφαλίζουν τα δικαιώματα που ορίζονται στη Σύμβαση σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση. Αυτή η υποχρέωση απαγόρευσης των διακρίσεων απαιτεί από τα κράτη να εντοπίσουν ενεργά τα μεμονωμένα παιδιά και τις ομάδες παιδιών την αναγνώριση και την πραγματοποίηση των δικαιωμάτων των οποίων μπορεί να απαιτούν ειδικά μέτρα. Για παράδειγμα, η ΟΚΕ υπογραμμίζει, ιδίως, την ανάγκη διαχωρισμού της συλλογής δεδομένων για τον προσδιορισμό των διακρίσεων ή των πιθανών διακρίσεων. Η αντιμετώπιση των διακρίσεων μπορεί να απαιτεί αλλαγές στη νομοθεσία, τη διοίκηση και την κατανομή πόρων, καθώς και εκπαιδευτικά μέτρα για την αλλαγή συμπεριφοράς. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η εφαρμογή της αρχής της μη διάκρισης της ίσης πρόσβασης στα δικαιώματα δεν σημαίνει την ίδια μεταχείριση. Ένα γενικό σχόλιο της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων υπογράμμισε τη σημασία της λήψης ειδικών μέτρων για τη μείωση ή την εξάλειψη συνθηκών που προκαλούν διακρίσεις.

Άρθρο 3(1)

το καλύτερο συμφέρον του παιδιού ως πρωταρχικό μέλημα σε όλες τις ενέργειες που αφορούν τα

παιδιά. Το άρθρο αναφέρεται σε ενέργειες που αναλαμβάνονται από «δημόσια ή ιδιωτικά ιδρύματα κοινωνικής πρόνοιας, δικαστήρια, διοικητικές αρχές ή νομοθετικά όργανα». Η αρχή απαιτεί ενεργά μέτρα σε όλη την κυβέρνηση, το κοινοβούλιο και το δικαστικό σώμα. Κάθε νομοθετικό, διοικητικό και δικαστικό όργανο ή όργανο οφείλει να εφαρμόζει την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος εξετάζοντας συστηματικά πώς τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των παιδιών επηρεάζονται ή θα επηρεαστούν από τις αποφάσεις και τις ενέργειές τους - για παράδειγμα, από έναν προτεινόμενο ή υφιστάμενο νόμο ή πολιτική ή διοικητική δράση ή δικαστική απόφαση, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που δεν αφορούν άμεσα τα παιδιά, αλλά επηρεάζουν έμμεσα τα παιδιά.

Άρθρο 6

το εγγενές δικαίωμα του παιδιού στη ζωή και η υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών να διασφαλίζουν στο μέγιστο δυνατό βαθμό την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού. Η Επιτροπή αναμένει από τα κράτη να ερμηνεύσουν την «ανάπτυξη» με την ευρύτερη έννοια ως ολιστική έννοια, αγκαλιάζοντας τη σωματική, διανοητική, πνευματική, ηθική, ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Τα μέτρα εφαρμογής πρέπει να στοχεύουν στην επίτευξη της βέλτιστης ανάπτυξης για όλα τα παιδιά.

Άρθρο 12

το δικαίωμα του παιδιού να εκφράζει τις απόψεις του ελεύθερα σε "όλα τα ζητήματα που επηρεάζουν το παιδί", με τις απόψεις αυτές να λαμβάνονται δεόντως υπόψη. Αυτή η αρχή, η οποία υπογραμμίζει το ρόλο του παιδιού ως ενεργού συμμετέχοντα στην προώθηση, προστασία και παρακολούθηση των δικαιωμάτων του, ισχύει εξίσου σε όλα τα μέτρα που έχουν λάβει τα κράτη για την εφαρμογή της Σύμβασης.

1. Αρχή της μη διάκρισης

Κατά το διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τα δικαιώματα των παιδιών θα πρέπει να διασφαλίζονται χωρίς διάκριση για οποιονδήποτε λόγο, όπως το φύλο τους ή το φύλο των γονέων τους ή των επιτρόπων τους, η φυλή, το χρώμα ή η εθνοτική καταγωγή, η γλώσσα, η θρησκεία, οι πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, η εθνικότητα ή η κοινωνική καταγωγή, η αναπηρία, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, η σύνδεσή τους με εθνική μειονότητα, η περιουσία, η γέννηση, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση.

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 2

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης, βασισμένης στη νομική κατάσταση, στις δραστηριότητες, στις εκφρασμένες απόψεις ή στις πεποιθήσεις των γονέων του, των νόμιμων εκπροσώπων του ή των μελών της οικογένειάς του.

Τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι τα παιδιά-μετανάστες απολαμβάνουν ισότητα de facto και de jure, και πρέπει να εξαλείφουν τόσο τις άμεσες, όσο και τις έμμεσες διακρίσεις εις βάρος των παιδιών-μεταναστών.

Κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 3 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 22 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις γενικές αρχές σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης

9. (...) Η αρχή της μη διάκρισης της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού υποχρεώνει τα Κράτη μέλη να σέβονται και να διασφαλίζουν τα δικαιώματα που ορίζονται στη Σύμβαση σε όλα τα παιδιά, είτε θεωρούνται, μεταξύ άλλων, μετανάστες σε νόμιμη ή παράτυπη κατάσταση, αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες, απάτριδες και/ή θύματα εμπορίας ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων περιπτώσεων επιστροφής ή απέλασης στη χώρα προέλευσης, ανεξάρτητα από την ιθαγένεια, το καθεστώς μετανάστη ή την ανιθαγένεια του παιδιού ή των γονέων ή των νόμιμων κηδεμόνων.

Ειδικότερα, οι υποχρεώσεις των κρατών να διασφαλίσουν την ισότητα και τη μη διάκριση περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την υποχρέωση

1. να απέχουν από ενέργειες που ενέχουν στοιχεία διάκρισης και υπονομεύουν την απόλαυση των δικαιωμάτων, να καταργούν νόμους και πρακτικές που εισάγουν διακρίσεις, να τροποποιούν νόμους και πρακτικές με σκοπό να εξασφαλιστεί ότι δεν θα επιφέρουν ή δεν θα διευκολύνουν τις διακρίσεις (καθήκον σεβασμού),
2. να προλαμβάνουν και να προστατεύουν τη διακριτική μεταχείριση από ιδιώτες (καθήκον προστασίας),
3. να λάβουν θετικά προληπτικά μέτρα, για να διασφαλίσουν την ίση απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (καθήκον εκπλήρωσης).

Τα κράτη δεν θα πρέπει απλώς να εξαλείψουν τους νόμους, τις πολιτικές και τις πρακτικές που εισάγουν διακρίσεις, αλλά και να εξασφαλίσουν ότι τα φαινομενικά ουδέτερα μέτρα δεν θα έχουν δυσμενείς επιπτώσεις εν τοις πράγμασι.

Άμεση / Έμμεση διάκριση

Άμεση διάκριση είναι η διακριτική μεταχείριση για λόγους όπως η φυλή, το χρώμα, το κοινωνικό φύλο, το βιολογικό φύλο, η αναπηρία, ο γενετήσιος προσανατολισμός, ή η ταυτότητα φύλου, η θρησκεία, η γλώσσα, οι πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, η περιουσία, η γέννηση ή άλλη κατάσταση, που δεν βασίζεται σε εύλογα και αντικειμενικά κριτήρια, και δεν χρησιμοποιείται προς τον σκοπό της επίτευξης ενός θεμιτού σκοπού ή δεν ανάλογη προς τον σκοπό αυτό. Η άμεση διάκριση είναι αδικαιολόγητη και μη νόμιμη.

Έμμεση διάκριση υφίσταται όταν μια, εκ πρώτης όψεως, ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική, εφαρμοστεί, θα θέσει ένα άτομο που έχει ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό σε μειονεκτική θέση σε σχέση με άλλα άτομα, που βρίσκονται σε παρόμοια θέση, για λόγους όπως η φυλή, το χρώμα, το κοινωνικό φύλο, το βιολογικό φύλο, η αναπηρία, ο γενετήσιος προσανατολισμός, ή η ταυτότητα φύλου, η θρησκεία, η γλώσσα, οι πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, η περιουσία, η γέννηση ή άλλη κατάσταση, χωρίς θεμιτό σκοπό ή κατά τρόπο δυσανάλογο.

Μια διαφορετική μεταχείριση, για λόγους όπως η φυλή, το χρώμα, το κοινωνικό φύλο, το βιολογικό φύλο, η αναπηρία, ο γενετήσιος προσανατολισμός ή η ταυτότητα φύλου, η θρησκεία, η γλώσσα, οι πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, η περιουσία, η γέννηση ή άλλη κατάσταση, που επιδιώκει έναν θεμιτό σκοπό και είναι ανάλογη προς την επίτευξη αυτού του σκοπού, δεν θεωρείται ότι εισάγει διακρίσεις.

Προκειμένου να διορθωθούν καταστάσεις ανισότητας και διακρίσεων, ένα Κράτος μπορεί επίσης να κληθεί να εφαρμόσει προσωρινά ειδικά μέτρα απαραίτητα για την επαναφορά της ισότητας.

Θετικά μέτρα

Ενδέχεται να χρειαστούν ορισμένα θετικά μέτρα για την προστασία των παιδιών ή ορισμένων ομάδων παιδιών από τις διακρίσεις, λόγω της ευαλωτότητάς τους, π.χ., λόγω της ηλικίας τους.

Η αρχή της ισότητας, ορισμένες φορές, απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να αναλάβουν θετική δράση για να μειώσουν ή να εξαλείψουν τις συνθήκες, οι οποίες προκαλούν ή συμβάλλουν στη διαίτιση των διακρίσεων, που απαγορεύονται από το διεθνές δίκαιο (π.χ. Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), [ΓΣΗΕ Απόφαση 2200Α \(XXI\)](#), 16 Δεκεμβρίου 1966. Για παράδειγμα, σε ένα κράτος όπου οι γενικές συνθήκες αποτρέπουν ή εμποδίζουν ορισμένο τμήμα του πληθυσμού να απολαύσει τα ανθρώπινα δικαιώματά του, το κράτος αυτό θα πρέπει να λάβει συγκεκριμένα μέτρα για τη διόρθωση αυτών των συνθηκών. Μια τέτοια ενέργεια μπορεί να περιλαμβάνει, για ένα χρονικό διάστημα, την προνομιακή μεταχείριση σε ειδικά θέματα του τμήματος του πληθυσμού το οποίο αφορά, σε σύγκριση με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Εφόσον μια τέτοια ενέργεια είναι αναγκαία για τη διόρθωση των διακρίσεων εν τοις πράγμασι, αποτελεί μια περίπτωση νόμιμης διαφοροποίησης στο πλαίσιο του ΔΣΑΠΔ (Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 18, παρ. 10).

Παρά το γεγονός ότι ορισμένες διαφορές στη μεταχείριση μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών δεν καλύπτονται από τις διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων, η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων έχει διευκρινίσει ότι η διαφορετική μεταχείριση με βάση την ιθαγένεια ή το μεταναστευτικό καθεστώς θα συνιστά διάκριση, εφόσον τα κριτήρια για μια τέτοια διαφοροποίηση δεν εφαρμόζονται με βάση κάποιον νόμιμο σκοπό και δεν είναι ανάλογα προς την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Διεθνές δίκαιο

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), 1966

Άρθρο 2

1. Τα συμβαλλόμενα κράτη στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται και να εγγυώνται σε όλα τα άτομα που βρίσκονται στην επικράτειά τους και υπάγονται στη δικαιοδοσία τους τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο παρόν Σύμφωνο, χωρίς καμία διάκριση, ιδίως φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή κάθε άλλης κατάστασης.

Art 24 παρ. 1

1. Κάθε παιδί, χωρίς διάκριση λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας ή γέννησης έχει δικαίωμα, **έναντι της οικογένειάς του, της κοινωνίας και του Κράτους, στα μέτρα προστασίας που απαιτεί η θέση του ως ανηλίκου.**

Άρθρο 26

Όλα τα πρόσωπα είναι ίσα ενώπιον του νόμου και έχουν δικαίωμα, χωρίς καμία διάκριση, σε ίση προστασία του νόμου. Ως προς αυτό το ζήτημα, ο νόμος πρέπει να απαγορεύει κάθε διάκριση και να εγγυάται σε όλα τα πρόσωπα ίση και αποτελεσματική προστασία έναντι κάθε διάκρισης, ιδίως λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης..

Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα (ΔΣΟΚΜΔ), 1966

Άρθρο 2, παρ. 2

Τα Συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν να εγγυηθούν ότι τα δικαιώματα που περιέχονται σ' αυτό θα ασκούνται χωρίς οποιαδήποτε διάκριση φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή κάθε άλλης καταστάσεως.

Άρθρο 10

Τα συμβαλλόμενα με το Σύμφωνο αυτό κράτη αναγνωρίζουν ότι:(...)

3. Ειδικά μέτρα **προστασίας και αρωγής** πρέπει να λαμβάνονται για όλα τα παιδιά και τους εφήβους, ανεξάρτητα από τη σχέση συγγένειας ή άλλες καταστάσεις. Τα παιδιά και οι έφηβοι πρέπει να προστατεύονται από την οικονομική και κοινωνική εκμετάλλευση. Πρέπει να τιμωρείται με νόμο η χρησιμοποίησή τους σε εργασίες ζημιόγρονες για την ηθική τους υπόσταση και την υγεία τους ή επικίνδυνες για τη ζωή τους ή επιβλαβείς για την κανονική ανάπτυξή τους. Τα κράτη πρέπει ακόμη να καθορίσουν και τα όρια ηλικίας κάτω από τα οποία η έμμισθη χρησιμοποίηση παιδικών εργατικών χεριών απαγορεύεται και τιμωρείται από τον νόμο.

Επιτροπή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC), Γενικό Σχόλιο Αρ. 6: Μεταχείριση ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών έξω από την χώρα προέλευσής τους, 2005

18. Η αρχή της μη διάκρισης, σε όλες τις πτυχές της, ισχύει για όλες τις σχέσεις με χωρισμένα από την οικογένειά τους και ασυνόδευτα παιδιά. Ειδικότερα, απαγορεύει οποιαδήποτε διάκριση βάσει του καθεστώτος του παιδιού ως ασυνόδευτου ή χωρισμένου από την οικογένειά του ή ως πρόσφυγα, αιτούντος άσυλο ή μετανάστη. Αυτή η αρχή, όταν εφαρμόζεται σωστά, δεν αποτρέπει, αλλά μπορεί στην πράξη να απαιτεί, διαφοροποίηση βάσει διαφορετικών αναγκών προστασίας, όπως εκείνων που απορρέουν από την ηλικία ή/και το φύλο. Πρέπει επίσης να λαμβάνονται μέτρα για την αντιμετώπιση πιθανών λανθασμένων αντιλήψεων και στιγματισμού ασυνόδευτων ή χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών εντός της κοινωνίας. Η ασυνόδευση ή άλλα μέτρα που αφορούν ασυνόδευτα ή χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά σε σχέση με τη δημόσια τάξη επιτρέπονται μόνο όταν αυτά τα μέτρα βασίζονται στο νόμο, συνεπάγονται ατομική και όχι συλλογική εκτίμηση, συμμορφώνονται με την αρχή της αναλογικότητας και αντιπροσωπεύουν τη λιγότερο παρεμβατική επιλογή. Για να μην παραβιαστεί η απαγόρευση των διακρίσεων, τέτοια μέτρα δεν μπορεί, επομένως, να εφαρμόζονται ποτέ σε ομαδική ή συλλογική βάση.

Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (ΔΣΚΦΔ), 1965

Art 1, παρ. 1 «...πάσαν διάκρισιν, εξαιρέσιν, παρεμπόδισιν ή προτίμησιν βασιζομένην επί της φυλής, του χρώματος, της καταγωγής ή της εθνικής ή εθνολογικής προελεύσεως ...»

Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεως κατά των γυναικών (ΣΕΔΚΓ), 1979

Άρθρο 1

Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, ο όρος «διακρίσεις κατά των γυναικών» αφορά κάθε διαχωρισμό, εξαίρεση ή περιορισμό που βασίζεται στο φύλο και που έχει σαν αποτέλεσμα ή σκοπό να διακυβεύσει ή να καταστρέψει τη με βάση την ισότητα ανδρών και γυναικών αναγνώριση, απόλαυση ή άσκηση από τις γυναίκες, ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους κατάστασης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και αστικό τομέα ή σε κάθε άλλο τομέα.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, 2006

Άρθρο 5 Ισότητα και Μη-Διάκριση

1. Τα κράτη Μέρη αναγνωρίζουν ότι όλα τα άτομα είναι ίσα ενώπιον και σύμφωνα με τον νόμο και έχουν δικαίωμα χωρίς διάκριση στην ίση προστασία και στα ίσα προνόμια όπως κατοχυρώνονται ή παρέχονται από το δίκαιο.
2. Τα κράτη Μέρη απαγορεύουν όλες τις διακρίσεις λόγω αναπηρίας και εγγυώνται στα ΑμεΑ ίση και αποτελεσματική νομική προστασία έναντι κάθε είδους διάκρισης.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή ΕΣΔΑ), 1950

Άρθρο 14 Απαγόρευση των διακρίσεων

Η χρήση των αναγνωριζομένων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως.

Δωδέκατο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ)

Άρθρο 1 Γενική απαγόρευση των διακρίσεων

1. Η απόλαυση κάθε δικαιώματος που προβλέπεται στον νόμο πρέπει να διασφαλίζεται χωρίς καμία διάκριση, που βασίζεται ιδίως στο φύλο, τη φυλή, το χρώμα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την πολιτική ή άλλη γνώμη, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την ιδιότητα μέλους εθνικής μειονότητας, την περιουσία, τη γέννηση ή κάθε άλλη κατάσταση.
2. Κανείς δεν θα υφίσταται διακρίσεις από οποιαδήποτε δημόσια αρχή ιδίως βάσει των λόγων που αναφέρονται στην παράγραφο 1.

Ροπομαργονί κατά Βουλγαρίας, ΕΔΔΑ, Αρ. Προσφυγής 5335/05, Απόφαση 21 Ιουνίου 2011

Απαγορεύεται η διάκριση εις βάρος παιδιών που είναι μετανάστες λόγω υπηκοότητας / καθεστώτος μετανάστη. Σε αυτήν την υπόθεση, δύο Ρώσοι υπήκοοι, ηλικίας 16 και 18 ετών, καταγγέλουν ότι είχαν υποστεί διακρίσεις επειδή, σε αντίθεση με Βούλγαρους υπηκόους και αλλοδαπούς που έχουν μόνιμη άδεια παραμονής, τους ζητήθηκε να πληρώσουν σχολικά διδάκτρα ώστε να συνεχίσουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Και οι δύο είχαν στην κατοχή τους άδεια μόνιμης παραμονής μέχρι τα δέκατα όγδοα γενέθλια τους, αλλά δεν είχαν τα χρήματα να πληρώσουν τα παράβολα για μια ανεξάρτητη άδεια παραμονής, την οποία χρειάζονταν για να συνεχίσουν να διαμένουν νόμιμα

στη Βουλγαρία. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η διάκριση όσον αφορά την υποχρέωση καταβολής σχολικών διδάκτρων οφειλόταν αποκλειστικά στην εθνικότητά τους και στο καθεστώς μετανάστη. Μολονότι από την μια πλευρά, στα Κράτη επιτρέπεται συνήθως ένα μεγάλο περιθώριο εκτίμησης όσον αφορά γενικά μέτρα οικονομικής ή κοινωνικής στρατηγικής, από την άλλη πλευρά, πρέπει να προβάλλονται πολύ σοβαροί λόγοι για να αποδειχθεί διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται αποκλειστικά στην εθνικότητα. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόστηκε αυστηρός έλεγχος, καθώς η εκπαίδευση αποτελεί δικαίωμα που απολαμβάνει άμεσης προστασίας βάσει της Σύμβασης (άρθρο 2 Πρωτόκολλο 1). Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η απαίτηση για τους αιτούντες να καταβάλλουν διδάκτρα για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση λόγω της εθνικότητας και του καθεστώτος μετανάστη δεν ήταν δικαιολογημένη. Συνεπώς, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το Κράτος παραβίασε το Άρθρο 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης (απαγόρευση των διακρίσεων) σε συνδυασμό με το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου Αρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης (το δικαίωμα στην εκπαίδευση).

Αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, 1996

Μέρος V, Άρθρο Ε

Απαγόρευση των διακρίσεων

Η άσκηση των δικαιωμάτων που διατυπώνονται σε αυτόν τον Χάρτη διασφαλίζεται χωρίς διάκριση για οποιονδήποτε λόγο, όπως τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την υγεία, τη σχέση με μία εθνική μειονότητα, τη γέννηση ή άλλη κατάσταση.

2. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού

Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών-μεταναστών, η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη. Αποτελεί ένα ουσιαστικό δικαίωμα, μια θεμελιώδη ερμηνευτική δικαιοσύνη αρχή καθώς και έναν διαδικαστικό κανόνα, που πρέπει να βασίζεται σε αξιολόγηση όλων των στοιχείων των συμφερόντων του παιδιού εντός συγκεκριμένου πλαισίου.

Το γεγονός ότι το παιδί είναι πολύ μικρό ή σε ευάλωτη κατάσταση (π.χ. έχει αναπηρία, ανήκει σε μειονοτική ομάδα, είναι μετανάστης κ.λπ.) δεν του στερεί το δικαίωμα να εκφράσει τις απόψεις του, ούτε μειώνει το βάρος που πρέπει να δίνεται στις απόψεις του παιδιού για τον καθορισμό του ύψιστου συμφέροντός του. Η θέσπιση ειδικών μέτρων για τη διασφάλιση της άσκησης ίσων δικαιωμάτων για παιδιά σε τέτοιες καταστάσεις πρέπει να υπόκειται σε ατομική αξιολόγηση η οποία διασφαλίζει ένα ρόλο στα ίδια τα παιδιά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.³

Διεθνή νομικά πρότυπα

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 3

1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν στα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημοσίους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού.
2. Τα Συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνοι γι' αυτό, και παίρνουν για τον σκοπό αυτό όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα.
3. Τα Συμβαλλόμενα κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνα για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές, ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ό, τι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 14 (2013) σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του (άρθρο 3, παρ. 1)

³ Βλ. ΕΔΠ, Γενικό Σχόλιο Αρ. 14 (2013), παρ. 54, [C.E κατά Βελγίου](#), CRC/C/79/D/12/2017, παρ. 8.7

6. Η Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού υπογραμμίζει ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού **αποτελεί μια τριπλή έννοια:**

(α) **Ένα ουσιαστικό δικαίωμα:** το δικαίωμα του παιδιού να αξιολογούνται και να λαμβάνονται πρωτίστως υπόψη τα συμφέροντά του, όταν εξετάζονται διαφορετικά συμφέροντα, προκειμένου να ληφθεί απόφαση σχετικά με το εκάστοτε επίμαχο ζήτημα, και η εγγύηση ότι το δικαίωμα αυτό θα τεθεί σε εφαρμογή κάθε φορά που πρέπει να ληφθεί μια απόφαση σχετικά με ένα παιδί, μια συγκεκριμένη ομάδα παιδιών ή τα παιδιά γενικώς. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, δημιουργεί μια εγγενή υποχρέωση των κρατών, με άμεση εφαρμογή, της οποίας μπορεί να γίνει επίκληση ενώπιον δικαστηρίου.

(β) **Μια θεμελιώδης ερμηνευτική δικαιοκική αρχή:** Αν σε μια νομική διάταξη είναι δυνατό να δοθούν περισσότερες από μία ερμηνεία, η ερμηνεία που εξυπηρετεί πιο αποτελεσματικά το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού θα πρέπει να επιλεγεί. Τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση και τα προαιρετικά πρωτόκολλά της παρέχουν το πλαίσιο για την ερμηνεία.

(γ) **Διαδικαστικός κανόνας:** Κάθε φορά που πρέπει να ληφθεί μια απόφαση, η οποία θα επηρεάσει ένα παιδί, μια συγκεκριμένη ομάδα παιδιών ή τα παιδιά γενικώς, η διαδικασία λήψης αποφάσεων πρέπει να περιλαμβάνει αξιολόγηση των πιθανών συνεπειών (θετικών ή αρνητικών) της απόφασης για το εν λόγω παιδί ή τα παιδιά. Η αξιολόγηση και ο καθορισμός του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού απαιτούν διαδικαστικές εγγυήσεις. Επιπλέον, η αιτιολογία της απόφασης πρέπει να αποδεικνύει ότι το δικαίωμα έχει ληφθεί ρητά υπόψη. Από την άποψη αυτή, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να εξηγήσουν με ποιον τρόπο η απόφαση έχει σεβαστεί το δικαίωμα, δηλαδή, αυτό το οποίο εξετάστηκε να είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, σε ποια κριτήρια βασίζεται, και πώς ζυγίστηκαν τα συμφέροντα του παιδιού ενάντια σε άλλους παράγοντες, είτε πρόκειται για γενικά θέματα πολιτικής, είτε για μεμονωμένες περιπτώσεις.

32. Η έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού είναι περίπλοκη και το περιεχόμενό της πρέπει να εξειδικεύεται για κάθε περίπτωση **εξατομικευμένα**. Μέσω της ερμηνείας και εφαρμογής του άρθρου 3, παράγραφος 1, σε συμφωνία με τις λοιπές διατάξεις της Σύμβασης, ο νομοθέτης, ο δικαστής, οι διοικητικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές αρχές, θα είναι σε θέση να αποσαφηνίσουν την έννοια και να προβούν σε συγκεκριμένη χρήση της. Κατά συνέπεια, η έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού είναι ευέλικτη και ευπροσάρμοστη. Θα πρέπει να προσαρμόζεται και να εξειδικεύεται σε εξατομικευμένη βάση, σύμφωνα με την ιδιαίτερη κατάσταση του κάθε παιδιού ή παιδιών, λαμβάνοντας υπόψη το προσωπικό πλαίσιο, την κατάσταση και τις ανάγκες τους. Για τις μεμονωμένες αποφάσεις, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αξιολογείται και να καθορίζεται υπό το πρίσμα των ιδιαίτερων περιστάσεων που αφορούν το εκάστοτε παιδί. Για τις συλλογικές αποφάσεις - όπως αυτές που λαμβάνει ο νομοθέτης -, τα συμφέροντα των παιδιών, σε γενικές γραμμές, πρέπει να αξιολογούνται και να εξειδικεύονται υπό το πρίσμα των περιστάσεων που αφορούν μια συγκεκριμένη ομάδα ή/και τα παιδιά γενικότερα. Και στις δύο περιπτώσεις, η αξιολόγηση και ο προσδιορισμός πρέπει να πραγματοποιούνται με πλήρη σεβασμό των δικαιωμάτων που περιλαμβάνονται στη Σύμβαση και τα προαιρετικά πρωτόκολλά της.

46. Όπως προαναφέρθηκε, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού είναι δικαίωμα, αρχή και διαδικαστικός κανόνας, που βασίζεται στην αξιολόγηση όλων των στοιχείων των συμφερόντων του παιδιού ή των παιδιών σε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Κατά την αξιολόγηση και τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, προκειμένου να ληφθεί απόφαση σχετικά με ένα συγκεκριμένο μέτρο, θα πρέπει να ακολουθούνται τα εξής βήματα:

(α) Πρώτον, στο ειδικό πραγματικό πλαίσιο μιας υπόθεσης, μάθετε ποια είναι τα σχετικά στοιχεία στην αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος, προσδώστε τους συγκεκριμένο περιεχόμενο, και προσδιορίστε τη βαρύτητα του κάθε ενός σε σχέση με ένα άλλο

(β) Δεύτερον, για να γίνει αυτό, ακολουθήστε μια διαδικασία, που εξασφαλίζει νομικές εγγυήσεις και την ορθή εφαρμογή του δικαιώματος.

47. Η αξιολόγηση και ο καθορισμός του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού είναι δύο βήματα που πρέπει να ακολουθούνται όταν πρέπει να ληφθεί μια απόφαση. Η «αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος» συνίσταται στην αξιολόγηση και την εξισορρόπηση όλων των απαραίτητων στοιχείων για να ληφθεί μια απόφαση σε μια συγκεκριμένη κατάσταση για ένα συγκεκριμένο άτομο παιδί ή ομάδα παιδιών. Αυτό γίνεται από τον υπεύθυνο για τη λήψη αποφάσεων και το προσωπικό του/της - αν είναι δυνατόν μια διεπιστημονική ομάδα - και απαιτείται η συμμετοχή του παιδιού. Ο καθορισμός του βέλτιστου συμφέροντος περιγράφει την επίσημη διαδικασία με τις αυστηρές διαδικαστικές εγγυήσεις, που έχουν σχεδιαστεί για να καθοριστούν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, με βάση την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος. [...]

Elements to be taken into account when assessing the child's best interests

52. Με βάση αυτές τις προκαταρκτικές παρατηρήσεις, η Επιτροπή θεωρεί ότι τα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την αξιολόγηση και τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, σε σχέση με την εκάστοτε κατάσταση, έχουν ως εξής:

- (α) οι απόψεις του παιδιού [...]
- (β) η ταυτότητα του παιδιού [...]
- (γ) διατήρηση του οικογενειακού περιβάλλοντος και η διατήρηση σχέσεων [...]
- (δ) η φροντίδα, η προστασία και η ασφάλεια του παιδιού [...]
- (ε) η κατάσταση ευαλωτότητας [...]
- (f) το δικαίωμα του παιδιού στην υγεία [...]
- (g) το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση [...] [...]
- [...]

Διαδικαστικές εγγυήσεις για τη διασφάλιση της εφαρμογής του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού

85. Για να εξασφαλιστεί η ορθή εφαρμογή του δικαιώματος του παιδιού να λαμβάνονται τα συμφέροντά του υπόψη ως πρωταρχικό μέλημα, πρέπει να τεθούν σε ισχύ, και να ακολουθηθούν, ορισμένες φιλικές προς τα παιδιά διαδικαστικές εγγυήσεις. Ως εκ τούτου, η έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού είναι ένας διαδικαστικός κανόνας [...].

86. Ενώ οι δημόσιες αρχές και οι φορείς λήψης αποφάσεων, που αφορούν τα παιδιά, οφείλουν να ενεργούν σύμφωνα με την υποχρέωση να αξιολογούν και να καθορίζουν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, οι άνθρωποι που λαμβάνουν αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά σε καθημερινή βάση (π.χ. γονείς, επίτροποι, εκπαιδευτικοί, κ.λπ.) δεν αναμένεται να ακολουθούν πιστά αυτή τη διαδικασία των δύο σταδίων, ακόμη και αν οι αποφάσεις που λαμβάνονται στην καθημερινή ζωή πρέπει επίσης να σέβονται και να αντικατοπτρίζουν με τον καλύτερο τρόπο το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

87. Τα κράτη οφείλουν να θεσπίσουν επίσημες διαδικασίες, με αυστηρές διαδικαστικές εγγυήσεις, με σκοπό την αξιολόγηση και τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, για τις αποφάσεις που αφορούν το παιδί, συμπεριλαμβανομένων μηχανισμών για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Τα κράτη οφείλουν να αναπτύξουν διαφανείς και αντικειμενικές διαδικασίες για όλες τις αποφάσεις που λαμβάνονται από τους νομοθέτες, τους δικαστές ή τις διοικητικές αρχές, ιδίως σε τομείς που επηρεάζουν άμεσα το παιδί ή τα παιδιά.

Κοινό Γενικό Σχόλιο Αρ. 3 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 22 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις γενικές αρχές σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης

29. Τα Κράτη μέρη διασφαλίζουν ότι το ύψιστο συμφέρον του παιδιού λαμβάνεται πλήρως υπόψη στον νόμο περί μετανάστευσης, τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την εκτίμηση των μεταναστευτικών πολιτικών και τη λήψη αποφάσεων για μεμονωμένες περιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένης της χορήγησης ή της απόρριψης αιτήσεων για είσοδο ή παραμονή σε μια χώρα, αποφάσεις σχετικά με την εφαρμογή των πολιτικών μετανάστευσης και περιορισμούς στην πρόσβαση σε κοινωνικά δικαιώματα παιδιών ή/και γονέων ή νόμιμων κηδεμόνων τους, και αποφάσεις σχετικά με την οικογενειακή ενότητα και την επιμέλεια των παιδιών, όπου το ύψιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα και συνεπώς να έχει υψηλή προτεραιότητα.

Ύπατη Αρμοστεία, Πόρισμα αριθ. 47 (XXXVIII) - 1987 - Παιδιά πρόσφυγες, παράγραφος δ'

[...] όλα τα μέτρα που λαμβάνονται για λογαριασμό των παιδιών προσφύγων, πρέπει να διέπονται από την αρχή του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, καθώς και από την αρχή της ενότητας της οικογένειας.

Επιτροπή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 24 για τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για ανηλίκους, UN Doc. CRC/C/GC/24, (18 Σεπτεμβρίου 2019)

2. Τα παιδιά διαφέρουν από τους ενήλικες στη σωματική και ψυχολογική τους ανάπτυξη. Τέτοιες διαφορές αποτελούν τη βάση για την αναγνώριση μειωμένης ευθύνης και για ένα ξεχωριστό σύστημα με μια διαφοροποιημένη, εξατομικευμένη προσέγγιση. Η έκθεση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έχει αποδειχθεί ότι προκαλεί βλάβη στα παιδιά, περιορίζοντας τις πιθανότητες να

γίνουν υπεύθυνοι ενήλικες.

3. (...) Όπως αναφέρεται ρητώς από τη Σύμβαση στο άρθρο 40, κάθε παιδί που φέρεται, κατηγορείται ή αναγνωρίζεται ότι έχει παραβιάσει το ποινικό δίκαιο πρέπει πάντα να αντιμετωπίζεται με τρόπο συνεπή με την προαγωγή της αίσθησης της αξιοπρέπειας και αξίας του παιδιού. Τα στοιχεία δείχνουν ότι ο επιπολασμός του εγκλήματος που διαπράττεται από παιδιά τείνει να μειωθεί μετά την υιοθέτηση συστημάτων σύμφωνα με αυτές τις αρχές.
76. Η Επιτροπή τονίζει ότι η αντίδραση σε ένα αδίκημα πρέπει πάντοτε να είναι αναλογική όχι μόνο με τις περιστάσεις και τη σοβαρότητα του αδικήματος, αλλά και με την προσωπική κατάσταση (ηλικία, μειωμένη ευθύνη, περιστάσεις και ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων, ενδεχομένως, των αναγκών διανοητικής υγείας του παιδιού), καθώς και με τις διαφορές και ιδιαίτερα μακροπρόθεσμες ανάγκες της κοινωνίας. Μια αυστηρά ποινική προσέγγιση δεν είναι σύμφωνη με τις αρχές της δικαιοσύνης για τα παιδιά που ορίζονται στο άρθρο 40 (1) της Σύμβασης. Όταν διαπράττονται σοβαρά αδικήματα από παιδιά, μπορεί να λαμβάνονται μέτρα ανάλογα με την κατάσταση του δράστη και τη σοβαρότητα του αδικήματος, συμπεριλαμβανομένων μέτρων για την ανάγκη δημόσιας ασφάλειας και κυρώσεων. Πρέπει να δίδεται ιδιαίτερο βάρος στο ύψιστο συμφέρον του παιδιού ως πρωταρχικό μέλημα καθώς και στην ανάγκη παραγωγής της επανένταξης του παιδιού στην κοινωνία.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6: Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, έγγραφο CRC/GC/2005/6, (1 Σεπτεμβρίου 2005)

19. Το άρθρο 3 παρ. 1 ορίζει ότι «σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού». Στην περίπτωση των μετακινούμενων παιδιών η αρχή αυτή πρέπει να τηρείται σε όλες τις φάσεις του κύκλου μετακίνησης. Σε κάθε στάδιο ο καθορισμός του μείζονος συμφέροντος του παιδιού πρέπει να τεκμηριώνεται στη διαδικασία λήψης κάθε απόφασης που επηρεάζει θεμελιωδώς τη ζωή του ασυνόδευτου ή του χωρισμένου από την οικογένειά του παιδιού.
20. Ο καθορισμός του μείζονος συμφέροντος του παιδιού απαιτεί σαφή και ολοκληρωμένη αξιολόγηση της ταυτότητας του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων της εθνικότητας του, της ανατροφής του, του εθνικού, πολιτισμικού και γλωσσολογικού του υπόβαθρου, της ιδιαίτερα ευάλωτης κατάστασής του και των αναγκών προστασίας του. Κατά συνέπεια, η είσοδος του παιδιού στην επικράτεια του κράτους αποτελεί προϋπόθεση για την αρχική διαδικασία της αξιολόγησης. Η διαδικασία της αξιολόγησης πρέπει να πραγματοποιείται σε περιβάλλον φιλικό και ασφαλές, από εξειδικευμένους επαγγελματίες, που είναι καταρτισμένοι σε τεχνικές συνέντευξης ευαίσθητοποιημένες σε θέματα ηλικίας και φύλου.

CRC, Κ.Υ.Μ κατά Δανίας, CRC/C/77/D/3/2016, 8 Μαρτίου 2018

- 11.3 Στην προκειμένη περίπτωση, η Επιτροπή υπενθυμίζει το γενικό της σχόλιο Αρ. 6, στο οποίο δηλώνει ότι τα Κράτη δεν πρέπει να επιστρέφουν ένα παιδί σε μια χώρα όπου υπάρχουν βάσιμοι λόγοι ύπαρξης πραγματικού κινδύνου πρόκλησης ανεπανόρθωτης βλάβης στο παιδί, όπως, ενδεικτικά, αυτοί που προβλέπονται στα άρθρα 6 και 37 της Σύμβασης, και ότι (...) Η εκτίμηση του κινδύνου τέτοιων σοβαρών παραβιάσεων πρέπει να διενεργείται με τρόπο ευαίσθητο ως προς την ηλικία και το φύλο.⁴(...)

Συγκεκριμένα, ο ορισμός του πρόσφυγα σε αυτήν τη Σύμβαση πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο ευαίσθητο ως προς την ηλικία και το φύλο, λαμβάνοντας υπόψη τα συγκεκριμένα κίνητρα και τις μορφές και εκδηλώσεις δίωξης που βιώνουν τα παιδιά. Η δίωξη συγγενούς, η πρόσληψη ανηλίκων, η εμπορία παιδιών για πορνεία και η σεξουαλική εκμετάλλευση ή η υποβολή σε ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων, αποτελούν μερικές από τις μορφές και εκδηλώσεις δίωξης που αφορούν ειδικά τα παιδιά, οι οποίες μπορεί να δικαιολογούν τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα εάν τέτοιες πράξεις σχετίζονται με έναν από τους λόγους της Σύμβασης για τους Πρόσφυγες του 1951. **Τα Κράτη πρέπει, επομένως, να δίνουν τη μέγιστη προσοχή σε τέτοιες μορφές και εκδηλώσεις δίωξης που αφορούν ειδικά τα παιδιά, καθώς και στην έμφυλη βία στις εθνικές διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.**⁵

⁴ CRC Γενικό σχόλιο Αρ. 6, παρ. 27, and the Committee on the Elimination of Discrimination against Women general recommendation Αρ. 32 (2014) on the gender-related dimensions of refugee status, asylum, nationality and statelessness of women, παρ. 25.⁹ CRC Committee's General Comment No. 6, para. 74.

⁵ CRC Γενικό σχόλιο Αρ. 6, παρ. 74.

- 11.8 Επιτροπή υπενθυμίζει ότι το ύψιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα στις αποφάσεις που αφορούν την απέλαση ενός παιδιού και ότι τέτοιες αποφάσεις πρέπει να διασφαλίζουν - στο πλαίσιο μιας διαδικασίας με κατάλληλες εγγυήσεις - ότι το παιδί θα είναι ασφαλές και θα έχει την κατάλληλη φροντίδα και θα απολαμβάνει τα δικαιώματά του (Βλέπε κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 3 και 22 (2017) των CMW και CRC, παρ. 29 και 33).
- 11.8.γ Η εκτίμηση του κινδύνου να υποστεί ένα παιδί μια μη αναστρέψιμη βλάβη όπως ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων στη χώρα στην οποία θα απελαθεί πρέπει να πραγματοποιείται σύμφωνα με την **αρχή της προφύλαξης και, όταν υπάρχουν εύλογες αμφιβολίες ότι το Κράτος υποδοχής δεν μπορεί να προστατεύσει το παιδί από τέτοιες πρακτικές, τα Κράτη μέρη πρέπει να μη προβαίνουν σε απέλαση του παιδιού.**

Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, 17 Νοεμβρίου 2020, Μέρος III. Θεμελιώδεις αρχές, παράγραφοι Β.2-3 Το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού

2. Κατά την αξιολόγηση του υπέρτατου συμφέροντος του άμεσα ή έμμεσα θιγόμενου παιδιού:
- θα πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη οι απόψεις και η γνώμη του·
 - θα πρέπει να γίνονται πάντοτε σεβαστά όλα τα άλλα δικαιώματά του, όπως το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια, στην ελευθερία και
 - θα πρέπει να υιοθετείται ολοκληρωμένη προσέγγιση από όλες τις αρμόδιες αρχές, έτσι ώστε να λαμβάνονται δεόντως υπόψη όλα τα συμφέροντα που διακυβεύονται, και κυρίως η ψυχολογική και σωματική ευημερία του παιδιού, όπως και τα νομικά, κοινωνικά και οικονομικά συμφέροντά του.
3. Το υπέρτατο συμφέρον όλων των παιδιών που εμπλέκονται στην ίδια διαδικασία ή υπόθεση θα πρέπει να αξιολογείται και να σταθμίζεται χωριστά, με γνώμονα τον συμβιβασμό των πιθανώς αντικρουόμενων συμφερόντων των παιδιών.

ΕΔΔΑ, El Ghatet κατά Ελβετίας, Αρ. Προσφυγής 56971/10, 8 Νοεμβρίου 2016.

46. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι υπάρχει ευρεία συναίνεση, και εντός του πλαισίου του διεθνούς δικαίου, στην υποστήριξη της ιδέας ότι κατά τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης που αφορά παιδιά, το ύψιστο συμφέρον τους πρέπει να παίζει πρωταρχικό ρόλο (...). Για το σκοπό αυτό, σε υποθέσεις που αφορούν οικογενειακή επανένωση, το Δικαστήριο δίνει ιδιαίτερη προσοχή στην κατάσταση των υπόψη ανηλίκων παιδιών, ιδιαιτέρως στην ηλικία τους, στην κατάστασή τους στη χώρα προέλευσής τους και στον βαθμό στον οποίο εξαρτώνται από τους γονείς τους (...). Αν και το ύψιστο συμφέρον του παιδιού δεν μπορεί να είναι «ατού» που απαιτεί την είσοδο σε ένα Συμβαλλόμενο Κράτος όλων των παιδιών που θα ζούσαν καλύτερα εκεί (...), τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να θέτουν το ύψιστο συμφέρον του παιδιού στο επίκεντρο των εκτιμήσεών τους και να αποδίδουν κρίσιμο βάρος σε αυτό (...).
47. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι η εκτίμηση του ύψιστου συμφέροντος του παιδιού σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση αποτελεί πρωταρχικής σημασίας καθήκον για τις εθνικές αρχές, οι οποίες συχνά έχουν το πλεονέκτημα της άμεσης επαφής με τα υπόψη άτομα (...) Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, καθήκον του Δικαστηρίου δεν είναι να αντικαταστήσει τις αρμόδιες αρχές στον καθορισμό του ύψιστου συμφέροντος του παιδιού, αλλά να εξακριβώσει εάν τα εθνικά δικαστήρια εξασφάλισαν τις εγγυήσεις που προβλέπονται στο Άρθρο 8 της Σύμβασης, λαμβάνοντας ιδιαιτέρως υπόψη το ύψιστο συμφέρον του παιδιού, το οποίο πρέπει να αντικατοπτρίζεται επαρκώς στη συλλογιστική των εθνικών δικαστηρίων (...). Όταν η αιτιολογία των εθνικών αποφάσεων είναι ανεπαρκής, με απύουσα οποιαδήποτε πραγματική στάθμιση του εν λόγω συμφέροντος, αυτό είναι αντίθετο προς τις απαιτήσεις του Άρθρου 8 της Σύμβασης (...).

Ευρωπαϊκό Δίκαιο

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ), 2012/C 326/02, 6 Οκτωβρίου 2012

Άρθρο 24, παρ. 2

Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013 , σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου)

(33) Το μείζον συμφέρον του παιδιού, σύμφωνα με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Χάρτης) και τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού, θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχική μέριμνα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας. Κατά την εκτίμηση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, τα κράτη μέλη θα πρέπει συγκεκριμένα να λαμβάνουν υπόψη την καλή διαβίωση και την κοινωνική ανάπτυξή του, συμπεριλαμβανομένων των καταβολών του.

3. Το δικαίωμα συμμετοχής και ακρόασης

Το δικαίωμα ακρόασης πρέπει να εφαρμόζεται σε κάθε διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος παραμονής σε μια χώρα ή δικαιωμάτων ή σε όποια διαδικασία επηρεάζει το παιδί με άλλον τρόπο, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών και ποινικών δικών.

Το δικαίωμα ακρόασης συνιστά ένα ουσιαστικό δικαίωμα από μόνο του, αλλά είναι απαραίτητο για την ερμηνεία και εφαρμογή και των λοιπών δικαιωμάτων.

Τα κράτη έχουν την υποχρέωση να σέβονται και να προστατεύουν το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού. Αυτό σημαίνει ότι σε ένα παιδί πρέπει να δίνεται η δυνατότητα να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα το αφορά και υφίσταται η υποχρέωση να αποδίδεται η προσήκουσα βαρύτητα σε αυτές, ακόμη και όταν το παιδί δεν είναι σε θέση να εκφράσει τις απόψεις του προφορικά.

Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται στα διεθνή νομικά πρότυπα, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΤΠ) και του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Χάρτης της ΕΕ).

Προκειμένου να ασκήσουν αποτελεσματικά το δικαίωμα ακρόασης, τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην παροχή συμβουλών (πρόσβαση σε δικηγόρο), στην ενημέρωση, στη διερμηνεία, όπου απαιτείται, καθώς και σε άλλα διαδικαστικά δικαιώματα που αναλύονται κατωτέρω στην παρούσα ενότητα.

Διεθνές δίκαιο

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 12

1. Τα Συμβαλλόμενα κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με τον βαθμό της ωριμότητάς του.
2. Για τον σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμοδίου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 12 : σχετικά με το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού (έγγραφο CRC/C/GC/12, 20 Ιουλίου 2009)

21. Η Επιτροπή τονίζει ότι το άρθρο 12 δεν θέτει κανένα όριο ηλικίας για το δικαίωμα του παιδιού να εκφράζει τις απόψεις του, και αποθαρρύνει τα κράτη από τη θέσπιση ορίων ηλικίας με νομοθετήματα ή στην πράξη, καθώς κάτι τέτοιο θα περιόριζε το δικαίωμα του παιδιού να ακουστεί σε όλα θέματα που το αφορούν. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή τονίζει τα εξής:

- Πρώτον, η πλήρης εφαρμογή του άρθρου 12 απαιτεί την αναγνώριση και τον σεβασμό για τις μη λεκτικές μορφές επικοινωνίας, όπως τα παιχνίδια, η γλώσσα του σώματος, τις εκφράσεις του προσώπου, το σχέδιο και η ζωγραφική, μέσω των οποίων τα πολύ μικρά παιδιά επιδεικνύουν αντίληψη, επιλογές και προτιμήσεις,

- Δεύτερον, δεν είναι απαραίτητο το παιδί να έχει πλήρη γνώση όλων των πτυχών του θέματος που το αφορούν, αλλά να έχει επαρκή κατανόηση, ώστε να είναι σε θέση να διαμορφώνει κατάλληλα τις δικές του απόψεις για το θέμα,

- Τρίτον, τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν επίσης την υποχρέωση να εξασφαλίσουν την εφαρμογή αυτού του δικαιώματος για τα παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην έκφραση των

απόψεών τους. Για παράδειγμα, τα παιδιά με αναπηρία πρέπει να έχουν τον διαθέσιμο εξοπλισμό, και τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν, κάθε τρόπο επικοινωνίας, που απαιτείται για να διευκολύνει την έκφραση των απόψεών τους. Πρέπει επίσης να γίνουν προσπάθειες για να αναγνωριστεί το δικαίωμα έκφρασης των απόψεων των παιδιών που ανήκουν σε μειονότητες, αυτόχθονες φυλές και των παιδιών-μεταναστών, καθώς και των υπολοίπων παιδιών που δεν μιλούν τη γλώσσα της πλειοψηφίας του πληθυσμού,

- Τέλος, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να έχουν επίγνωση των πιθανών αρνητικών συνεπειών μιας αλόγιστης άσκησης του δικαιώματος αυτού, ιδίως σε περιπτώσεις που αφορούν πολύ μικρά παιδιά, ή σε περιπτώσεις όπου το παιδί είναι θύμα αξιόποινης πράξης, σεξουαλικής κακοποίησης, βίας, ή άλλης μορφής κακομεταχείρισης. Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα, για να εξασφαλίσουν ότι το δικαίωμα ακρόασης ασκείται, με πλήρη διασφάλιση της προστασίας του παιδιού.

34. Δεν είναι δυνατή η ουσιαστική ακρόαση ενός παιδιού όταν το περιβάλλον είναι εκφοβιστικό, εχθρικό, αδιάφορο ή ακατάλληλο για την ηλικία του. Οι διαδικασίες πρέπει να είναι και προσιτές και κατάλληλες για την ηλικία του παιδιού. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στη παροχή πληροφόρησης, κατά τρόπο φιλικό προς τα παιδιά, στην επαρκή υποστήριξη για αυτοσυνηγορία, στο κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό, στον σχεδιασμό των δικαστικών αιθουσών, στον ρουχισμό των δικαστών και των δικηγόρων, στην τοποθέτηση ειδικών παραπετασμάτων και στις ξεχωριστές αίθουσες αναμονής.

Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, 17 Νοεμβρίου 2010

44. Οι δικαστές θα πρέπει να σέβονται το δικαίωμα ακρόασης των παιδιών σε όλα τα ζητήματα που τα αφορούν ή τουλάχιστον όταν κρίνουν ότι τα παιδιά είναι σε θέση να κατανοήσουν επαρκώς τα συναφή ζητήματα. Τα χρησιμοποιούμενα μέσα για τον συγκεκριμένο σκοπό θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στο επίπεδο κατανόησης του παιδιού και στην ικανότητα επικοινωνίας του, καθώς και να λαμβάνουν υπόψη τις περιστάσεις της υπόθεσης. Θα πρέπει να ζητείται η γνώμη των παιδιών σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο επιθυμούν να υποβληθούν σε ακρόαση.
45. Θα πρέπει να δίδεται η δέουσα βαρύτητα στις απόψεις και στη γνώμη του παιδιού ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του.
46. Το δικαίωμα ακρόασης συνιστά δικαίωμα του παιδιού και όχι υποχρέωσή του.
47. Η ηλικία του παιδιού δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να αποτελεί από μόνη της λόγο μη ακρόασής του. Όταν ένα παιδί λαμβάνει την πρωτοβουλία να υποβληθεί σε ακρόαση σε μία υπόθεση που το αφορά άμεσα, ο δικαστής δεν θα πρέπει, εκτός και αν υφίστανται λόγοι προστασίας του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού, να αρνείται να δεχθεί το παιδί σε ακρόαση, και θα πρέπει να ακούει τις απόψεις και τη γνώμη του επί των θεμάτων που το αφορούν στο πλαίσιο της εκάστοτε υπόθεσης.
48. Θα πρέπει να δίδονται στα παιδιά όλες οι αναγκαίες πληροφορίες σχετικά με τους τρόπους ουσιαστικής άσκησης του δικαιώματος ακρόασης. Θα πρέπει, πάντως, να διευκρινίζεται στα παιδιά ότι το δικαίωμα ακρόασής τους και έκφρασης των απόψεών τους από το δικαστήριο δεν καθορίζει απαραίτητως την τελική απόφαση.
49. Οι δικαστικές αποφάσεις που αφορούν παιδιά θα πρέπει να είναι δεόντως αιτιολογημένες και να εξηγούνται στα παιδιά σε γλώσσα την οποία δύνανται να κατανοήσουν. Αυτό αφορά ιδίως τις αποφάσεις εκείνες που είναι αντίθετες με τις απόψεις και τη γνώμη που εξέφρασε το παιδί.

Έκθεση Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα σχετικά με την πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη (A/HRC/25/35), 16η Δεκεμβρίου 2013

59. Τα κράτη πρέπει επίσης να διασφαλίζουν ότι οι απόψεις των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών πολύ μικρής ηλικίας, ακόμα και όταν δεν είναι σε θέση να εκφραστούν προφορικά, λαμβάνονται δεόντως υπόψη. Επιπλέον, προκειμένου να αποφευχθεί η (επανα)θυματοποίηση των παιδιών που συμμετέχουν σε δικαστικές διαδικασίες, τα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν το απόρρητο και την εμπιστευτικότητα ανά πάσα στιγμή. Τα κράτη μέλη πρέπει επίσης να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά προστατεύονται από κάθε μορφή βίας, όταν έρχονται σε επαφή με το δικαστικό σύστημα.

Επιτροπή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC), Γενικό Σχόλιο Αρ. 12: Το δικαίωμα του παιδιού για ακρόαση, 20 Ιουλίου 2009, CRC/C/GC/12, 20 Ιουλίου 2009

9. Στις διαδικασίες μετανάστευσης και ασύλου

123. Τα παιδιά που έρχονται σε μια χώρα ακολουθώντας τους γονείς τους για αναζήτηση εργασίας ή ως πρόσφυγες βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση. Για αυτόν τον λόγο, είναι επείγουσα η πλήρης εφαρμογή του διακρίματος τους στην έκφραση των απόψεών τους σε όλες τις πτυχές της διαδικασίας μετανάστευσης και ασύλου. Στην περίπτωση της μετανάστευσης, πρέπει να δίνεται προσοχή στις απόψεις του παιδιού σχετικά με τις εκπαιδευτικές προσδοκίες και τις συνθήκες υγείας του προκειμένου να ενσωματωθεί στο σχολείο και στις υπηρεσίες υγείας. Στην περίπτωση αίτησης ασύλου, το παιδί πρέπει επιπλέον να έχει την ευκαιρία να παρουσιάσει τους λόγους που οδήγησαν στην αίτηση ασύλου.
124. Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι στα εν λόγω παιδιά πρέπει να παρέχονται όλες οι σχετικές πληροφορίες στη γλώσσα τους, σχετικά με τα δικαιώματά τους, τις διαθέσιμες υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των μέσων επικοινωνίας, και τη διαδικασία μετανάστευσης και ασύλου, προκειμένου να ακουστεί η φωνή τους και να δίδεται η δέουσα βαρύτητα στη διαδικασία. Πρέπει να διορίζεται κηδεμόνας ή σύμβουλος, δωρεάν. Τα παιδιά που αιτούνται άσυλο μπορεί επίσης να χρειάζονται αποτελεσματικό οικογενειακό εντοπισμό και σχετικές πληροφορίες που αφορούν την κατάσταση στη χώρα προέλευσής τους ώστε να προσδιοριστεί το ύψιστο συμφέρον τους. Ιδιαίτερη βοήθεια μπορεί να χρειαστεί για παιδιά που είχαν προηγουμένως εμπλακεί σε ένοπλες συγκρούσεις ώστε να τους επιτραπεί η έκφραση των αναγκών τους. Επιπλέον, απαιτείται προσοχή ώστε να διασφαλιστεί ότι τα ανιθαγενή παιδιά περιλαμβάνονται στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων εντός των περιοχών όπου διαμένουν.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6: Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους (έγγραφο CRC/GC/2005/6, Σεπτέμβριος 2005), παράγραφοι 71-72

71. Οι ελάχιστες διαδικαστικές εγγυήσεις πρέπει να περιλαμβάνουν την εξέταση του αιτήματος ασύλου από αρμόδια αρχή πλήρως εξειδικευμένη σε θέματα ασύλου και προσφυγικού δικαίου. Ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού πρέπει να διεξάγεται προσωπική συνέντευξη με εξειδικευμένο αξιωματούχο πριν την έκδοση της οριστικής απόφασης. Όταν το παιδί αδυνατεί να επικοινωνήσει άμεσα σε κοινή γλώσσα με τον εντεταλμένο αξιωματούχο πρέπει να εξασφαλίζονται οι υπηρεσίες ειδικευμένου διερμηνέα. Επιπλέον, στο παιδί πρέπει να αναγνωρίζεται «το ευεργέτημα της αμφιβολίας» όταν υπάρχουν ερωτηματικά για την αξιοπιστία της ιστορίας που διηγείται καθώς και να του παρέχεται η δυνατότητα άσκησης προσφυγής κατά της απορριπτικής απόφασης που εκδίδεται επί του αιτήματός του για παροχή διεθνούς προστασίας.
72. Οι συνεντεύξεις πρέπει να διεξάγονται από εκπροσώπους της αρμόδιας για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα αρχής που λαμβάνει υπόψη την ιδιαίτερη κατάσταση των ασυνόδευτων παιδιών κατά την αξιολόγηση των ισχυρισμών για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα και την κατανόηση του ιστορικού, πολιτισμικού και του γενικότερου υπόβαθρου του παιδιού. Η διαδικασία αξιολόγησης πρέπει να περιλαμβάνει εξατομικευμένη εξέταση του μοναδικού συνδυασμού των στοιχείων που παρουσιάζει κάθε παιδί, συμπεριλαμβανομένου του προσωπικού, οικογενειακού και πολιτισμικού του υπόβαθρου. Κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων επιβάλλεται να παρίστανται ο επιτροπος και ο νομικός συμπαραστάτης.

Κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 3 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 22 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις γενικές αρχές σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης

35. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο γενικό της σχόλιο Αρ. 12, υπογραμμίζει ότι πρέπει να εφαρμόζονται κατάλληλα μέτρα για την εγγύηση του δικαιώματος ακρόασης στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης, καθώς τα παιδιά που έρχονται σε μια χώρα μπορεί να βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευάλωτη και μειονεκτική κατάσταση. Για αυτόν τον λόγο, είναι ζωτικής σημασίας η πλήρης εφαρμογή του δικαιώματός τους στην έκφραση των απόψεών τους πάνω σε όλες τις πτυχές που επηρεάζουν τη ζωή τους, της εν λόγω έκφρασης συμπεριλαμβανόμενης ως αναπόσπαστου μέρους των διαδικασιών μετανάστευσης και ασύλου και η παροχή της δέουσας προσοχής στις απόψεις τους. Τα παιδιά μπορεί να έχουν τα δικά τους σχέδια για τη μετανάστευση και τους παράγοντες που τα οδηγούν στη μετανάστευση, και οι σχετικές πολιτικές και αποφάσεις μπορεί να μην είναι αποτελεσματικές ή κατάλληλες χωρίς τη συμμετοχή τους.

Η Επιτροπή τονίζει επίσης ότι σε αυτά τα παιδιά πρέπει να παρέχονται όλες οι σχετικές πληροφορίες που αφορούν, μεταξύ άλλων, τα δικαιώματά τους, τις διαθέσιμες υπηρεσίες, τα μέσα επικοινωνίας, τους μηχανισμούς καταγγελιών, τις διαδικασίες μετανάστευσης και ασύλου και τα αποτελέσματά τους. Οι πληροφορίες πρέπει να παρέχονται στη γλώσσα του παιδιού εγκαίρως, με ευαισθησία ως προς το παιδί και με τρόπο κατάλληλο για την ηλικία του, προκειμένου να ακούγεται η φωνή τους και να δίνεται η δέουσα βαρύτητα στις διαδικασίες.

37. Τα Κράτη μέρη πρέπει να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την πλήρη προαγωγή και διευκόλυνση της συμμετοχής των παιδιών, συμπεριλαμβανομένου και εκείνου της παροχής δυνατότητας ακρόασης σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που σχετίζεται με υποθέσεις των ίδιων ή της οικογένειάς τους, συμπεριλαμβανομένης οποιασδήποτε απόφασης σχετικής με την επιμέλεια, τη στέγαση ή το καθεστώς του μετανάστη. Η ακρόαση των παιδιών πρέπει να γίνεται ανεξάρτητα από τους γονείς τους και οι ατομικές τους καταστάσεις πρέπει να περιλαμβάνονται στην εξέταση των υποθέσεων της οικογένειας. Σε αυτές τις διαδικασίες πρέπει να πραγματοποιούνται συγκεκριμένες για κάθε περίπτωση εκτιμήσεις του ύψιστου συμφέροντος και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ειδικοί λόγοι του παιδιού για τη μετανάστευση. Όσον αφορά τη σημαντική σχέση μεταξύ του δικαιώματος ακρόασης και του ύψιστου συμφέροντος παιδιού, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει ήδη δηλώσει ότι δεν μπορεί να υπάρξει σωστή εφαρμογή του άρθρου 3 εάν δεν τηρούνται οι συνιστώσες του άρθρου 12. Ομοίως, το άρθρο 3 ενισχύει τη λειτουργικότητα του άρθρου 12, διευκολύνοντας τον ουσιαστικό ρόλο των παιδιών σε όλες τις αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή τους.
38. Τα Κράτη μέρη πρέπει να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα που αποσκοπούν στη διασφάλιση του δικαιώματος ακρόασης των παιδιών στις διαδικασίες μετανάστευσης που αφορούν τους γονείς τους, ιδιαιτέρως όταν η απόφαση μπορεί να επηρεάσει τα δικαιώματα των παιδιών, όπως το δικαίωμα να μην χωριστούν από τους γονείς τους, εκτός εάν αυτός ο χωρισμός είναι προς το συμφέρον τους (βλ. άρθρο 9 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού).

Ο τρόπος για να εξακριβωθούν/ακουστούν οι απόψεις ενός παιδιού ενδέχεται να ποικίλλει, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού και τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, για παράδειγμα, όπου ένα παιδί πρέπει να εμφανιστεί στο δικαστήριο, κάτι τέτοιο μπορεί να μην είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού - για παράδειγμα, μπορεί να υπάρχει κίνδυνος το παιδί να τραυματιστεί ψυχολογικά. Εξ αυτού του λόγου, το ΕΔΔΑ στην ερμηνεία του για το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 8 της ΕΣΔΑ), δεν απαιτεί πάντα να ακούγεται το παιδί στο δικαστήριο.

Στην ιδιαίτερη υπόθεση *Sahin κατά Γερμανίας* (βλ. κατωτέρω), το παιδί ήταν μικρότερο των 4 ετών, όταν ξεκίνησε η δίκη επί της προσφυγής. Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του τη μαρτυρία εμπειρογνώμονα, η οποία έκανε αρκετές συναντήσεις με το παιδί, και βάσισε τη γνώμη της στην προσεκτική ανάλυση της γνώμης του παιδιού.

Sahin κατά Γερμανίας, ΕΔΔΑ (Ευρεία Σύνθεση), προσφυγή αριθ.30943/96, απόφαση της 8ης Ιουλίου 2003

73. Αναφορικά με το θέμα της ακρόασης του παιδιού στο δικαστήριο, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά γενικό κανόνα, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια η εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων που τίθενται υπόψη τους, συμπεριλαμβανομένων των μέσων που χρησιμοποιούνται για την εξακρίβωση των σχετικών πραγματικών περιστάσεων [...]. «Θα ήταν υπερβολικό να ειπωθεί ότι τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν πάντοτε να ακούν τη γνώμη του παιδιού κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας, όταν η υπόθεση αφορά το δικαίωμα επίσκεψης του μη έχοντος την επιμέλεια γονέα. Τούτο εξαρτάται από τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υπόθεσης, λαμβανομένων δεόντως υπόψη πάντοτε της ηλικίας και της ωριμότητας του ενδιαφερόμενου παιδιού».

Επιτροπή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 24 για τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για ανήλικους, UN Doc. CRC/C/GC/24, (18 Σεπτεμβρίου 2019)

45. Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα σε ακρόαση απευθείας, και όχι μόνο μέσω εκπροσώπου, σε όλα τα στάδια της [δικαστικής] διαδικασίας, ξεκινώντας από τη στιγμή της επαφής. Το παιδί έχει το δικαίωμα να παραμείνει σιωπηλό και δεν πρέπει να εξάγονται αρνητικά συμπεράσματα όταν τα παιδιά επιλέγουν να μην κάνουν δηλώσεις.

Ευρωπαϊκό δίκαιο

Βάσει του δικαίου της ΕΕ, το άρθρο 24, παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προβλέπει ότι τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους, και ότι η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους. Η διάταξη αυτή έχει γενική εφαρμογή και δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες διαδικασίες (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), [Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα του παιδιού](#), σελ. 41).

Το Δικαστήριο της ΕΕ (ΔΕΕ) ερμήνευσε την έννοια της εν λόγω διάταξης, σε συνδυασμό με τις υποχρεώσεις των Κρατών, που απορρέουν από τον [Κανονισμό Βρυξέλλες II](#). Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η ακρόαση του παιδιού, ιδίως όταν, όπως εν προκειμένω, απαιτείται η φυσική παρουσία του παιδιού ενώπιον του δικαστηρίου, μπορεί να αντενδείκνυται ή να είναι ακόμη και επιβλαβής για την ψυχική υγεία του παιδιού, το οποίο συχνά εκτίθεται σε εντάσεις μεταξύ των γονέων και επηρεάζεται αρνητικά από αυτούς. Το εθνικό δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού κατά τη διενέργεια αυτής της αξιολόγησης.

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Άρθρο 24 Δικαιώματα του παιδιού

1. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους.
2. Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1347/2000 (Κανονισμός Βρυξέλλες IIa)

Άρθρο 11

Επιστροφή του παιδιού
[...]

2. Κατά την εφαρμογή των άρθρων 12 και 13 της σύμβασης της Χάγης του 1980, εξασφαλίζεται ότι παρέχεται στο παιδί η δυνατότητα ακρόασης κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, εκτός αν αυτό αντενδείκνυται λόγω της ηλικίας του ή του βαθμού ωριμότητάς του.

Joseba Andoni Aguirre Zarraga κατά Simone Pelz, ΔΕΕ, C-491/10 PPU (απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010)

62. Συναφώς, τονίζεται κατ' αρχάς ότι από το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και από το άρθρο 42, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003 προκύπτει ότι αμφότερες οι διατάξεις δεν αφορούν αυτή καθαυτή την ακρόαση του παιδιού, αλλά την παροχή στο παιδί της δυνατότητας ακρόασεως.
63. Πράγματι, αφενός, το άρθρο 24, παράγραφος 1, επιβάλλει να παρέχεται στα παιδιά η δυνατότητα να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους και η γνώμη τους αυτή να λαμβάνεται υπόψη για τα θέματα που τα αφορούν, απλώς «σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους», ενώ το άρθρο 24, παράγραφος 2, επιτάσσει να δίνεται, σε όλες τις πράξεις που αφορούν το παιδί, πρωταρχική σημασία στο συμφέρον του, το οποίο μπορεί, επομένως, να δικαιολογεί τη μη πραγματοποίηση ακρόασεώς του. Αφετέρου, το άρθρο 42, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', απαιτεί να παρέχεται στο παιδί η δυνατότητα ακρόασεως, «εκτός αν η ακρόαση αντενδείκνυται δεδομένης της ηλικίας ή του βαθμού ωριμότητάς του».
64. Τούτο σημαίνει ότι απόκειται στον δικαστή, ο οποίος πρόκειται να αποφανθεί επί της ενδεχόμενης επιστροφής του παιδιού, να εκτιμήσει αν είναι σκόπιμη η πραγματοποίηση ακρόασεως, καθόσον οι συγκρούσεις που καθιστούν απαραίτητη την έκδοση αποφάσεως σχετικά με την ανάθεση της επιμέλειας του τέκνου σε έναν από τους γονείς και οι εντάσεις που προκαλούνται συναφώς αποτελούν καταστάσεις, στις οποίες η ακρόαση του παιδιού, ιδίως αν ενέχει τη φυσική του παρουσία ενώπιον του δικαστή, μπορεί να αποδειχθεί ακατάλληλη, ακόμη και βλαπτική για την ψυχική υγεία παιδιού που εκτίθεται συχνά σε τέτοιες εντάσεις και υφίσταται τις αρνητικές τους συνέπειες. Έτσι, καίτοι πρόκειται οπωσδήποτε για δικαίωμα του παιδιού, η ακρόαση δεν μπορεί να συνιστά απόλυτη υποχρέωση, αλλά πρέπει να εκτιμάται κατά περίπτωση σε

συνάρτηση με τις επιταγές του συμφέροντος του παιδιού, σύμφωνα με το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

65. Επομένως, το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, όπως κατοχυρώνεται με το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και το άρθρο 42, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003, δεν συνεπάγεται ότι πρέπει κατ' ανάγκην να πραγματοποιηθεί ακρόαση ενώπιον του δικαστή του κράτους μέλους προελεύσεως, αλλά επιβάλλει, αφενός, να τίθενται στη διάθεση του παιδιού οι διαδικασίες και οι νόμιμες προϋποθέσεις που θα του παράσχουν τη δυνατότητα να εκφράσει ελεύθερα τη γνώμη του και, αφετέρου, να γίνεται δεκτή η γνώμη αυτή από τον δικαστή.

66. Με άλλα λόγια, και μεν αληθεύει ότι το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και το άρθρο 42, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003 δεν επιβάλλουν στο δικαστήριο του κράτους μέλους προελεύσεως την υποχρέωση να καλεί σε όλες τις περιπτώσεις το παιδί να εκφράσει τη γνώμη του στο πλαίσιο ειδικής προς τούτο ακρόασης, αφήνοντας έτσι ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως στο εν λόγω δικαστήριο, πλην όμως, εφόσον αποφασίσει να προχωρήσει σε ακρόαση του παιδιού, οι ως άνω διατάξεις απαιτούν από το δικαστήριο αυτό να λάβει, με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού και ανάλογα με τις περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως, όλα τα πρόσφορα ενόψει της ακρόασης μέτρα, προς διασφάλιση της πρακτικής αποτελεσματικότητας των επίμαχων διατάξεων, παρέχοντας στο παιδί, στην πράξη και κατ' ουσίαν, τη δυνατότητα να εκφράσει τη γνώμη του..

4. Θετικές υποχρεώσεις παροχής φροντίδας και προστασίας σε παιδιά μετανάστες

Αποτελεί καθήκον του Κράτους η παροχή φροντίδας και προστασίας στα παιδιά σε κάθε περίπτωση όπου οι οικογένειες εμφανίζονται απρόθυμες ή δεν μπορούν να το κάνουν. Το καθήκον συνεπάγεται θετικές υποχρεώσεις από το Κράτος ώστε να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσει την ευημερία των παιδιών.

Η υποχρέωση φροντίδας και προστασίας των παιδιών αναφέρεται πολλές φορές από την ΕΔΠ και καλύπτει διάφορες περιστάσεις όπως όταν τα παιδιά στερούνται το οικογενειακό τους περιβάλλον (άρθρο 20), είναι παιδιά προσφύγων (άρθρο 22) ή παιδιά θύματα κακοποίησης (άρθρο 39).

Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης παρέχει επίσης το δικαίωμα στα παιδιά σε κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία (Άρθρο 17). Στην υπόθεση [CEC κατά Ολλανδίας](#), (Προσφυγή Αρ. 90/2013, 1 Ιουλίου 2014), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Κοινωνικά Δικαιώματα δήλωσε ότι το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη δεν μπορεί να περιορίζεται και να αποκλείει τους μετανάστες όταν τίγονται θέματα ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Η υπόθεση αφορούσε τη μη συμμόρφωση του Ολλανδικού συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, το οποίο δεν παρείχε στους παράτυπους μετανάστες στέγαση και ιατρική βοήθεια, ούτε καν βραχυπρόθεσμη βοήθεια σε άτομα που είχαν άμεση και επείγουσα ανάγκη. Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η Ολλανδία είχε την υποχρέωση να παράσχει στέγη και ιατρική βοήθεια σε παράτυπους μετανάστες, για όσο διάστημα βρίσκονταν στη δικαιοδοσία της.

Επίσης, στην υπόθεση [Rahimi κατά Ελλάδας](#), αρ. προσφυγής 8687/08, 5 Απριλίου 2011, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η Ελλάδα είχε το καθήκον να διασφαλίζει τη φροντίδα του ανηλίκου μετά την απελευθέρωσή του από την κράτηση (παράγραφοι 87-94).

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 3

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνοι γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτόν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα.
3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνα για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ό,τι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας.

Άρθρο 20

1. Κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προβλέπουν γι' αυτό το παιδί μια εναλλακτική επιμέλεια, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους.
3. Αυτή η επιμέλεια μπορεί να έχει, μεταξύ άλλων, τη μορφή της τοποθέτησης σε μία οικογένεια, της ΚΑΦΑΛΑΗ του ισλαμικού δικαίου, της υιοθεσίας ή, σε περίπτωση ανάγκης της τοποθέτησης σε ένα κατάλληλο για την περίπτωση ίδρυμα για παιδιά. Κατά την επιλογή ανάμεσα σ' αυτές τις λύσεις, λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ανάγκη μιας συνέχειας στην εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και η εθνική, θρησκευτική, πολιτιστική και γλωσσολογική καταγωγή του

Άρθρο 22

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας δυνάμει των κανόνων και των διαδικασιών του ισχύοντος διεθνούς ή εθνικού δικαίου, είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χαιρεί της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση και τα άλλα διεθνή όργανα τα σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα, στα οποία μετέχουν τα εν λόγω Κράτη.
2. Για το σκοπό αυτό τα Συμβαλλόμενα Κράτη συνεργάζονται, όπως αυτά το κρίνουν αναγκαίο, σε όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και τους άλλους αρμόδιους διακυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επανένωση του παιδιού με την οικογένειά του. Σε περίπτωση που ούτε ο πατέρας ούτε η μητέρα ούτε κανένα άλλο μέλος της οικογένειας είναι δυνατόν να ανευρεθεί, το παιδί έχει δικαίωμα να τύχει της ίδιας προστασίας που παρέχεται σε οποιοδήποτε άλλο παιδί στερημένο οριστικά ή προσωρινά του οικογενειακού του περιβάλλοντος για οποιοδήποτε λόγο, σύμφωνα με τις αρχές της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 39

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνουν τη σωματική και ψυχολογική ανάρρωση και την κοινωνική επανένταξη κάθε παιδιού θύματος : οποιασδήποτε μορφής παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή κακοποίησης, βασανισμού ή κάθε άλλης μορφής σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας ή ένοπλης σύρραξης. Η ανάρρωση αυτή και η επανένταξη γίνονται μέσα σε περιβάλλον, που ευνοεί την υγεία, τον αυτοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του παιδιού.

ΕΔΠ, D.D κατά Ισπανίας, CRC/C/80/D/4/2016 15 Μαΐου 2019

- 14.3 Ομοίως, η Επιτροπή θεωρεί ότι "η θετική πτυχή αυτών των υποχρεώσεων προστασίας εκτείνεται και στην υποχρέωση των Κρατών να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να την αναγνώριση των παιδιών ως ασυνόδευτων ή χωρισμένων από την οικογένειά τους στο νωρίτερο δυνατό στάδιο, ακόμη και στα σύνορα".⁶ Συνεπώς, είναι επιτακτικό και απαραίτητο το Κράτος, προκειμένου να συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις του βάσει του άρθρου 20 της Σύμβασης και να σέβεται το ύψιστο συμφέρον του παιδιού, να διενεργεί μια αρχική εκτίμηση, πριν από οποιαδήποτε απομάκρυνση ή επιστροφή, που να περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια:
- α) εκτίμηση, κατά προτεραιότητα, του κατά πόσον το υπόψη άτομο είναι ασυνόδευτος ανήλικος, όπου, σε περίπτωση αβεβαιότητας, το άτομο πρέπει να έχει το ευεργέτημα της αμφιβολίας έτσι ώστε, εάν υπάρχει πιθανότητα το άτομο να είναι παιδί, να αντιμετωπιστεί ως τέτοιο,
 - β) επαλήθευση της ταυτότητας του παιδιού μέσω αρχικής συνέντευξης και γ) εκτίμηση της ειδικής κατάστασης του παιδιού και των ιδιαίτερων σημείων ευαλωτότητας, εάν υπάρχουν.⁷

Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (Αναθεωρημένος), 1996

Άρθρο 17 Το δικαίωμα των παιδιών και των νέων στην κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία

Με σκοπό τη διασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος των παιδιών και των νέων να μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον που ενθαρρύνει την πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους

και των σωματικών και πνευματικών τους ικανοτήτων, τα Μέρη αναλαμβάνουν, είτε άμεσα είτε σε συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς, να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα και απαραίτητα μέτρα που έχουν ως στόχο:

1. α. να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά και οι νέοι, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονιών τους, λαμβάνουν την πρόνοια, τη συνδρομή, την εκπαίδευση και την κατάρτιση που χρειάζονται, ιδιαίτερα προβλέποντας την ίδρυση ή διατήρηση δομών και υπηρεσιών που κρίνονται ικανοποιητικές και επαρκείς για αυτό το σκοπό
- β. να προστατεύουν τα παιδιά και τους νέους από πράξεις αμέλειας, βίας ή εκμετάλλευσης
- γ. να παρέχουν προστασία και ειδική βοήθεια από το κράτος στα παιδιά και τους νέους που στερούνται προσωρινά ή οριστικά της υποστήριξης της οικογένειάς τους
2. να παρέχουν στα παιδιά και στους νέους δωρεάν πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και να ενθαρρύνουν την τακτική φοίτηση στο σχολείο.

CEC κατά Ολλανδίας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, Αρ. Προσφυγής 90/2013, Απόφαση επί της ουσίας 1 Ιουλίου 2014

65. Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του Προσαρτήματος, τα άτομα που καλύπτονται από τα Άρθρα 1 έως 17 και 20 έως 31 του Χάρτη περιλαμβάνουν και αλλοδαπούς μόνο στο βαθμό που είναι υπήκοοι άλλων Μερών και διαμένουν νόμιμα ή εργάζονται κανονικά εντός της επικράτειας του υπόψη Μέρους.
66. Όταν διακυβεύεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ο περιορισμός του προσωπικού πεδίου εφαρμογής δεν πρέπει να εκλαμβάνεται κατά τρόπο που να στερεί στους παράτυπους μετανάστες από την προστασία των πιο βασικών δικαιωμάτων τους που κατοχυρώνονται στον Χάρτη ούτε να θίγει τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, όπως το δικαίωμα στη ζωή ή στη φυσική ακεραιότητα ή την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (Defense for Children International (DCI) κατά Βελγίου Αρ. Καταγγελίας 69/2011 απόφαση επί της ουσίας της 23ης Οκτωβρίου 2012 §28).

ΕΔΔΑ, Rahimi κατά Ελλάδας, Αρ. Προσφυγής 8687/08, 5 Απριλίου 2011.

91. [...] Η Έκθεση αναφέρει μεταξύ άλλων, την μεταχείριση που επιφύλασσόταν συχνά σε ασυνόδευτους ανήλικους μετανάστες μετά την απόλυσή τους από τις ελληνικές αρχές. Παρατηρεί ότι παιδιά αφήνονταν ελεύθερα χωρίς να λαμβάνεται κανένα μέτρο όσον αφορά την μεταγενέστερη φιλοξενία τους και χωρίς καμία προσπάθεια των Αρχών να τα προστατεύσουν από ενδεχόμενες βιαιότητες ή πράξεις εκμετάλλευσης των οποίων μπορεί να έπεφταν θύματα (βλ. αντίστοιχα ανωτέρω παρ. 26 και 50).
92. Από τα προηγούμενα στοιχεία προκύπτει ότι ο προσφεύγων εγκαταλείφθηκε στην τύχη του μετά την απελευθέρωσή του από τις ελληνικές αρχές. Η φιλοξενία του και γενικά, η ανάληψη της φροντίδας του διασφαλίστηκαν μόνο από Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις στην Λέσβο ή στην Αθήνα που ενδιαφέρθηκαν για την περίπτωση του πριν και μετά την άφιξή του στην Αθήνα. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι λόγω της συμπεριφοράς των Αρχών που έδειξαν αδιαφορία απέναντι στον προσφεύγοντα, αυτός αναγκάστηκε να υποστεί βαθύ άγχος και ανησυχία, ιδίως κατά την στιγμή που αφέθηκε ελεύθερος μέχρι την ανάληψη της φροντίδας του από την Οργάνωση «Άρσις». Στο σημείο αυτό, το Δικαστήριο σημειώνει τις δηλώσεις της οργάνωσης «Άρσις», σύμφωνα με τις οποίες, ο προσφεύγων, όταν έγινε δεκτός στο Κέντρο φιλοξενίας για ανήλικους, δυσκολευόταν να κοιμηθεί χωρίς φως, μιλούσε με δυσκολία και ήταν πολύ αδύνατος.
93. Το Δικαστήριο θεωρεί επίσης χρήσιμο να παραπέμψει στις πρόσφατες παρατηρήσεις του στη υπόθεση M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, [GC], (αρ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011). Ανέφερε την «περιβόητη αβεβαιότητα και ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα» και καταλόγισε ευθύνη στις ελληνικές αρχές «λόγω της παθητικότητάς τους», όσον αφορά ιδίως τις «συνθήκες στις οποίες βρέθηκε ο M.S.S. για μήνες, ζώντας στον δρόμο, χωρίς πόρους, χωρίς πρόσβαση σε τουαλέτες, μη έχοντας κανένα μέσο να ανταποκριθεί στις βασικές του ανάγκες» (M.S.S. προαναφερθείσα, §§ 259 και 263).
94. Με βάση τα ανωτέρω, τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης οδηγούν το Δικαστήριο να συμπεράνει ότι λόγω κυρίως των παραλείψεων των αρμοδίων αρχών ως προς την παρακολούθηση και την πλαισίωση του προσφεύγοντα, το όριο σοβαρότητας που απαιτείται από το άρθρο 3 της Σύμβασης έχει επιτευχθεί στην υπό κρίση υπόθεση όσον αφορά την μεταγενέστερη της απελευθέρωσής του περίοδο.

ΕΔΔΑ, Khan κατά Γαλλίας, Αρ. Προσφυγής 12267/16, 28 Φεβρουαρίου 2019

73. Η υποχρέωση των Υψηλών Συμβαλλόμενων Μερών βάσει του Άρθρου 1 της Σύμβασης να διασφαλίζουν σε όλους εντός της δικαιοδοσίας τους τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που ορίζονται στη Σύμβαση, σε συνδυασμό με το Άρθρο 3, απαιτεί από τα Κράτη να λαμβάνουν μέτρα που να διασφαλίζουν ότι άτομα εντός της δικαιοδοσίας τους δεν υφίστανται βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση. Τα άρθρα αυτά, από κοινού, θα πρέπει να επιτρέπουν την αποτελεσματική προστασία, ιδίως σε παιδιά και άλλα ευάλωτα μέλη της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων εύλογων μέτρων για την πρόληψη της κακομεταχείρισης για την οποία οι αρχές έχουν ή έπρεπε να έχουν γνώση (...).
74. Σε περιπτώσεις που αφορούν αλλοδαπούς ανήλικους, συνοδευόμενους ή μη, η εξαιρετικά ευάλωτη κατάσταση του παιδιού είναι ο αποφασιστικός παράγοντας και υπερισχύει των ζητημάτων που σχετίζονται με το καθεστώς του ως παράτυπου μετανάστη (...). Έτσι, το Δικαστήριο τόνισε στην υπόθεση Rahimi (ibid.) ότι ως ασυνόδευτος αλλοδαπός ανήλικος χωρίς άδεια παραμονής ο αιτών εμπίπτει στην «κατηγορία των πιο ευάλωτων ατόμων στην κοινωνία» και ότι η Ελλάδα είχε καθήκον να τον προστατεύσει και να τον στηρίξει με τη λήψη κατάλληλων μέτρων σύμφωνα με τις θετικές υποχρεώσεις της βάσει του Άρθρου 3.
92. Εν όψει των ανωτέρω, ωστόσο, το Δικαστήριο δεν έχει πειστεί ότι οι αρχές, οι οποίες τελικά δεν εφάρμοσαν την απόφαση του Δικαστή Ανηλίκων του δικαστηρίου της Boulogne-sur-Mer, της 22ας Φεβρουαρίου 2016, με την οποία διατάχθηκε η προσωρινή τοποθέτηση του αιτούντος, έκαναν ότι ήταν ευλόγως αναμενόμενο από αυτές ώστε να εκπληρώσουν την υποχρέωση παροχής φροντίδας και προστασίας στον αιτούντα, υποχρέωση επιβεβλημένη στο εναγόμενο Κράτος καθώς ήταν ασυνόδευτος αλλοδαπός ανήλικος και παράτυπος μετανάστης, σε ηλικία δώδεκα ετών, και επομένως, ένα άτομο που εμπίπτει στην κατηγορία των πιο ευάλωτων ατόμων στην κοινωνία (...).

ΕΔΔΑ, SH. D. και λοιποί κατά ΕΛΛΑΔΑΣ, ΑΥΣΤΡΙΑΣ, ΚΡΟΑΤΙΑΣ, ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ, ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΣΕΡΒΙΑΣ ΚΑΙ ΣΛΟΒΕΝΙΑΣ, αρ. Προσφυγής 14165/16, 13 Ιουνίου 2019.

55. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι τα Κράτη που, όπως και το εναγόμενο Κράτος, είναι μέλη της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού, υποχρεούνται δυνάμει του άρθρου 20 αυτής να εξασφαλίζουν σε οποιοδήποτε παιδί «το οποίο στερείται προσωρινά ή οριστικά του οικογενειακού περιβάλλοντός του» και υπάγεται στην δικαιοδοσία τους «μία προστασία αναπλήρωσης σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους». Το άρθρο 20 τονίζει ότι η υποχρέωση αυτή επιβάλλεται όποια και αν είναι η εθνική προέλευση του παιδιού. Από την νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει εξάλλου ότι, με βάση τις θετικές υποχρεώσεις οι οποίες απορρέουν από το άρθρο 3 της Σύμβασης, τα Κράτη μέλη υποχρεούνται να προστατεύουν και να αναλαμβάνουν τους ασυνόδευτους αλλοδαπούς ανήλικους [...]
56. Ειδικότερα, σε υποθέσεις που σχετίζονται με την φιλοξενία ασυνόδευτων ή συνοδευόμενων αλλοδαπών ανηλίκων, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η εξαιρετικά ευάλωτη κατάσταση του παιδιού είναι καθοριστική και υπερισχύει της ιδιότητας του αλλοδαπού ο οποίος παραμένει παρ'αυτού [...]. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει στην πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση Rahimi (ομοίως) ότι, ως ασυνόδευτος αλλοδαπός ανήλικος διαμένων παρ'ανόμως, ο προσφεύγων υπαγόταν στην «κατηγορία των πλέον ευάλωτων ατόμων της κοινωνίας», και ότι το ελληνικό Κράτος ήταν αρμόδιο να τον προστατεύσει και να τον αναλάβει με την λήψη καταλλήλων μέτρων βάσει των θετικών υποχρεώσεων οι οποίες απορρέουν από το άρθρο 3 [...]
60. Όμως, οι περιστάσεις αυτές οδηγούν αφ'εαυτών στο να τεθεί το ζήτημα της τήρησης, ως προς αυτούς, εκ μέρους του εναγόμενου Κράτους, της υποχρέωσης προστασίας και ανάληψης των αλλοδαπών μεμονωμένων ακινήτων, η οποία απορρέει από το άρθρο 3 της Σύμβασης [...]

III. Πρόσβαση σε δίκαιες και φιλικές προς τα παιδιά διαδικασίες

1. Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και πρόσβασης στη δικαιοσύνη

Το εθνικό δίκαιο θα πρέπει να διευκολύνει κατά περίπτωση, τη δυνατότητα πρόσβασης στη δικαιοσύνη για τα παιδιά εκείνα, τα οποία έχουν επαρκή κατανόηση των δικαιωμάτων τους.

Τα παιδιά πρέπει να τυγχάνουν ειδικής προστασίας σε κάθε διαδικασία ενώπιον δικαστηρίων. Τα παιδιά πρέπει να έχουν αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία των δικαιωμάτων τους.

Ειδικά δικαιώματα ισχύουν μόνο για εκείνους που κατηγορούνται για ποινικά αδικήματα, ωστόσο, κατά περίπτωση, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει ότι απαιτούνται παρό-

μοιες εγγυήσεις και σε αστικές υποθέσεις, προκειμένου η δίκη να κριθεί «δίκαιη».

Στις υποθέσεις *Τ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Αρ. Προσφυγής 24724/94, 16 Δεκεμβρίου 1999* και *Υ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Αρ. Προσφυγής 24888/94, 16 Δεκεμβρίου 1999* το ΕΔΔΑ απεφάνθη ότι η ποινική διαδικασία πρέπει να προσαρμοστεί στις ανάγκες των παιδιών. Οι κατηγορούμενοι Τ. και Υ. (και οι δύο 10 ετών) κατηγορήθηκαν για ανθρωποκτονία ενός παιδιού δύο ετών. Τα αγόρια δικάστηκαν σε δημόσια συνεδρίαση επί 3 εβδομάδες, σαν να ήταν ενήλικες. Προτού ξεκινήσει η δίκη, το θέμα είχε προσελκύσει τα φώτα της δημοσιότητας και το αυξημένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Μάλιστα, ορισμένοι αποπειράθηκαν να επιτεθούν στα οχήματα που τα μετέφεραν στο δικαστήριο. Ένα παιδί ηλικίας 11 είναι πολύ πιθανό να θεωρεί το επίσημο περιβάλλον του δικαστηρίου εκφοβιστικό, είτε εμπλέκεται ως μάρτυρας, είτε ως κατηγορούμενος. Τα παιδιά υπέστησαν μετατραυματικό σοκ από τη δίκη.

Σύμφωνα με το άρθρο 6, παρ. 1, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να κατανοεί τα τεκταινόμενα της δίκης και να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στην υπεράσπισή του, τουλάχιστον στον βαθμό που εύλογα αναμένεται από ένα παιδί. Η φυσική παρουσία, από μόνη της, δεν αρκεί.

Διεθνές δίκαιο

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), 1966

Άρθρο 14

1. Όλοι είναι ίσοι ενώπιον των δικαστηρίων. Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα η υπόθεσή του να δικασθεί δίκαια και δημόσια από αρμόδιο, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει συσταθεί με νόμο, το οποίο θα αποφασίσει για το βάσιμο κάθε κατηγορίας σχετικά με ποινικό αδίκημα η οποία έχει απαγγελθεί εναντίον του, καθώς και για αμφισβητήσιμες δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικού χαρακτήρα. Η διεξαγωγή δίκης κεκλεισμένων των θυρών μπορεί να αποφασισθεί για το σύνολο ή μέρος της, είτε για την προστασία των χρηστών ηθών, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφάλειας σε μία δημοκρατική κοινωνία είτε όταν αυτό απαιτεί η προστασία της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων είτε ακόμη στο μέτρο που το δικαστήριο κρίνει ότι κάτι τέτοιο είναι απολύτως απαραίτητο δεδομένου ότι, λόγω ειδικών συνθηκών της υπόθεσης, η δημοσιότητα θα ζημίωνε την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Ωστόσο, οποιαδήποτε απόφαση, που εκδίδεται σε ποινική υπόθεση ή αστική διαφορά, δημοσιοποιείται, εκτός εάν το συμφέρον των ανηλίκων απαιτεί το αντίθετο ή εάν η δίκη αφορά διαφορές συζύγων ή γονική μέριμνα ή επιτροπεία ανηλίκων. [...]
- (δ) να παρίσταται στη δίκη και να υπερασπισθεί τον εαυτό του αυτοπροσώπως ή με τη βοήθεια του συνηγόρου της επιλογής του. Εάν δεν έχει συνήγορο, να ενημερωθεί για το δικαίωμά του αυτό και να διορισθεί συνήγορος αυτεπαγγέλτως σε κάθε περίπτωση που αυτό απαιτείται για το συμφέρον της δικαιοσύνης, χωρίς ο κατηγορούμενος να βαρύνεται με την αμοιβή του, εάν δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να τον πληρώσει

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ), 1989

Άρθρο 40

2. Για τον σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε: [...]
- (β) κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις: [...]
- (iii) να κρίνεται η υπόθεσή του χωρίς καθυστέρηση από μια αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μία δίκαιη κατά τον νόμο διαδικασία, με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασής του,

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή ΕΣΔΑ), 1950

Άρθρο 6 Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίσει, είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του

αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και τον κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότητα θα ηδύνατο να παραβλάβη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης [...]

3. Ειδικώτερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα :
[...]

(γ) όπως υπερασπίσει ο ίδιος εαυτόν ή αναθέσει την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν ή δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον να τω παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης. [...]

Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, 17 Νοεμβρίου 2010

Δ. Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη κατά τη δικαστική διαδικασία

1. Πρόσβαση στο δικαστήριο και στη δικαστική διαδικασία

34. Ως φορείς δικαιωμάτων, τα παιδιά θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε μέσα που τους επιτρέπουν να ασκούν ουσιαστικά τα δικαιώματά τους ή να αντιδρούν αποτελεσματικά σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους. Το εθνικό δίκαιο θα πρέπει να διευκολύνει, κατά περίπτωση, τη δυνατότητα πρόσβασης στη δικαιοσύνη των παιδιών που κατανοούν επαρκώς τα δικαιώματά τους καθώς και τη δυνατότητα χρησιμοποίησης των μέσων που έχουν στη διάθεσή τους για την προστασία των εν λόγω δικαιωμάτων, βάσει προσήκουσας νομικής καθοδήγησης.

35. Θα πρέπει να αίρεται κάθε εμπόδιο που δυσχεραίνει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, όπως το κόστος της διαδικασίας ή η απουσία νομικού συμβούλου.

36. Για συγκεκριμένες αξιόποινες πράξεις που τελούνται εις βάρος παιδιών ή για ορισμένες πτυχές του αστικού ή οικογενειακού δικαίου, η πρόσβαση στη δικαιοσύνη θα πρέπει να επιτρέπεται, κατά περίπτωση, για καθορισμένο χρονικό διάστημα μετά την ενηλικίωση του παιδιού. Τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται να επανεξετάσουν τις ισχύουσες διατάξεις περί παραγραφής αδικημάτων.

ΕΔΔΑ, Adamkiewicz κατά Πολωνίας, Αρ. προσφυγής 54729/00, 2 Μαρτίου 2010

70. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει περαιτέρω ότι όταν συμμετέχει ένας ανήλικος, η δικαιοσύνη είναι πάνω απ' όλα υποχρεωμένη να ενεργεί με τον δέοντα σεβασμό της αρχής της προστασίας του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Έτσι, ένα παιδί που κατηγορείται για αδίκημα πρέπει να αντιμετωπίζεται με τρόπο που να λαμβάνει πλήρως υπόψη την ηλικία, την ωριμότητα και τις συναισθηματικές και πνευματικές του ικανότητες. Επιπλέον, μέτρα για την προώθηση της κατανόησης της διαδικασίας και της συμμετοχής του σε αυτήν πρέπει να ληφθούν από τις αρχές.

V. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ (Ευρεία Σύνθεση), Αρ. Προσφυγή 24888/94, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1999

88. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η δίκη του προσφεύγοντος διήρκεσε πάνω από τρεις εβδομάδες σε δημόσια συνεδρίαση ενώπιον του Δικαστηρίου του Στέμματος (Crown Court). Ελήφθησαν ειδικά μέτρα λόγω της μικρής ηλικίας του προσφεύγοντος και για τη βελτίωση της κατανόησής του για τη διαδικασία: για παράδειγμα, του εξήγησαν τη διαδικασία της δίκης, τον πήγαν εκ των προτέρων στην αίθουσα του δικαστηρίου για να τη δει και οι χρόνοι της ακροαματικής διαδικασίας συντμήθηκαν, ώστε να μην να κουράσουν υπερβολικά τον κατηγορούμενο. Παρ' όλα αυτά, οι διατυπώσεις και το Πρωτόκολλο του Crown Court πρέπει να είχαν φανεί ακατανόητα και να είχαν προκαλέσει συναισθήματα φόβου σε ένα παιδί έντεκα ετών, και υπάρχουν αποδείξεις ότι ορισμένες από τις αλλαγές στο δικαστήριο, και ιδίως το ανυψωμένο εδώλιο, που είχε σχεδιαστεί για να επιτρέψει στον κατηγορούμενο να βλέπει τι διαμείβεται, είχε ως αποτέλεσμα να αυξήσει το αίσθημα δυσφορίας του κατά τη διάρκεια της δίκης, εφόσον αισθανόταν εκτεθειμένος στα μάτια του τύπου και του κοινού. Η δίκη προσέλκυσε τα φώτα της δημοσιότητας και το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, εντός και εκτός της αίθουσας συνεδριάσεων, σε τέτοιον βαθμό, ώστε ο δικαστής στη δευτερολογία του αναφέρθηκε στα προβλήματα που προκλήθηκαν στους μάρτυρες από την εκτεταμένη δημοσιότητα, και ζήτησε από τους ενόρκους να λάβουν αυτό το στοιχείο υπόψη τους κατά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων [...].

89. Υπάρχουν ουσιώδη ψυχιατρικά αποδεικτικά στοιχεία, που αφορούν την ικανότητα του προσφεύγοντος να συμμετάσχει στις διαδικασίες. Για παράδειγμα, η Δρ. Susan Bailey, η οποία κατέθεσε κατά τη διάρκεια της δίκης τον Νοέμβριο του 1993, ότι όλες τις φορές που είχε δει τον προσφεύγοντα πριν τη δίκη, αυτός έκλαιγε απαρηγόρητα, και δεν ήταν σε θέση να μιλήσει για τα πραγματικά περιστατικά του αδικήματος με κανέναν τρόπο [...]. Ο Δρ. Bentovim ομοίως στην έκθεσή του τον Σεπτεμβρίου του 1993, διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων πάσχει από μετατραυματικό σοκ, και ότι του ήταν εξαιρετικά δύσκολο και οδυνηρό να σκεφτεί ή να μιλήσει για τα πραγματικά περιστατικά, γεγονός που καθιστά αδύνατη τη διαλεύκανση πολλών πτυχών [...]. Μετά τη δίκη, τον Ιανουάριο του 1995, ο προσφεύγων ανέφερε στον Δρ. Bentovim ότι είχε τρομοκρατηθεί από το πώς τον κοιτούσαν στο δικαστήριο και ότι συχνά ανησυχούσε για το τι σκέπτονται γι' αυτόν οι άνθρωποι. Δεν μπόρεσε να δώσει προσοχή στη διαδικασία και περνούσε τον χρόνο μετρώντας (από μέσα του) ή κάνοντας σχήματα με τα παπούτσια του. Ο Δρ. Bentovim έκρινε ότι, λόγω της ανωριμότητας του V., ήταν «πολύ αμφίβολο» εάν είχε αντίληψη της κατάστασης και εάν ήταν σε θέση να δώσει έγκυρες πληροφορίες στους δικηγόρους του [...]. Η έκθεση του Δρ. Bailey με ημερομηνία Νοεμβρίου 1997 περιέγραφε επίσης τις προσπάθειες του προσφεύγοντος να αποσπάσει την προσοχή του κατά τη διάρκεια της δίκης, την αδυναμία του να ακούσει ό, τι λεγόταν, και την δυσφορία που του προκαλούσε ο δημόσιος χαρακτήρας της διαδικασίας [...].
90. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο δεν θεωρεί αρκετό, για τους σκοπούς του άρθρου 6, παρ. 1, ότι ο προσφεύγων εκπροσωπήθηκε από ικανούς και έμπειρους δικηγόρους. Η επίδικη υπόθεση διαφέρει από την υπόθεση Στάνφορντ [...], όπου το Δικαστήριο δεν διαπίστωσε κάποια παραβίαση λόγω του ότι ο κατηγορούμενος δεν μπορούσε να ακούσει μερικά από τα στοιχεία, που παρουσιάστηκαν στη δίκη, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ο δικηγόρος του, ο οποίος μπορούσε να ακούσει τα πάντα, και ήταν σε θέση να λάβει οδηγίες από τον πελάτη του, ανά πάσα στιγμή, επέλεξε, για λόγους τακτικής, να μην ζητήσει να καθίσει ο κατηγορούμενος πιο κοντά στους μάρτυρες. Εν προκειμένω, αν και οι δικηγόροι του προσφεύγοντος είχαν καθίσει, όπως ανέφερε η κυβέρνηση, «σε απόσταση αναπνοής», είναι εξαιρετικά απίθανο ο προσφεύγων να αισθανόταν αρκετά χαλαρός, στην αίθουσα του δικαστηρίου, όπου η ατμόσφαιρα ήταν τεταμένη και ήταν εκτεθειμένος στα βλέμματα όλων, και να μπορεί να συμβουλευτείται τους δικηγόρους του κατά τη διάρκεια της δίκης ή, ότι, στην πραγματικότητα, λόγω της ανωριμότητάς του και της διαταραγμένης συναισθηματικής του κατάστασης, ήταν σε θέση να συνεργάζεται και να δίνει πληροφορίες στους δικηγόρους του προς υπεράσπισή του έξω από την αίθουσα του δικαστηρίου.
91. Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι ο προσφεύγων δεν ήταν σε θέση να συμμετέχει αποτελεσματικά στην ποινική δίκη στην οποία ήταν κατηγορούμενος, και, κατά συνέπεια, δεν απόλαυσε το δικαίωμά του για μια δίκαιη δίκη κατά παράβαση του άρθρου 6, παρ. 1.

2. Ορισμός επιτρόπου

Οι επιτροπείς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε διάφορες καταστάσεις της ζωής των παιδιών που είτε είναι ασυνόδευτα ή χωρισμένα από τις οικογένειές τους, είτε δεν απολαμβάνουν την προστασία των γονέων/φροντιστών.

Για κάθε ασυνόδευτο ή χωρισμένο από την οικογένειά του παιδί πρέπει να οριστεί το συντομότερο δυνατόν ένας επιτροπός. Τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίσουν ότι έχουν θεσπίσει το απαιτούμενο νομικό πλαίσιο προς αυτόν τον σκοπό. Οι επιτροπείς πρέπει να έχουν λάβει και να συνεχίζουν να λαμβάνουν την κατάλληλη επαγγελματική κατάρτιση.

Ο επιτροπός ορίζεται ανεξαρτήτως της υπάρξεως δικηγόρου και δεν τον αντικαθιστά.

Είναι καθήκον του επιτρόπου να διασφαλίζει ότι το ασυνόδευτο παιδί έχει πρόσβαση σε νομική συνδρομή ή τον διορισμό συμβούλου για το παιδί.

Ο επιτροπός είναι ανεξάρτητο πρόσωπο που διασφαλίζει το μείζον συμφέρον και τη συνολική ευημερία του παιδιού και προς τούτο συμπληρώνει την περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα του παιδιού. Ο επιτροπός ενεργεί ως νόμιμος αντιπρόσωπος του παιδιού σε όλες τις διαδικασίες κατά τον ίδιο τρόπο που ένας γονέας αντιπροσωπεύει το παιδί του.

Οι εκπρόσωποι ή νόμιμοι εκπρόσωποι διαφέρουν από τον ειδικευμένο δικηγόρο ή άλλον επαγγελματία νομικό, ο οποίος παρέχει νομική συνδρομή, ομιλεί εξ ονόματος του παιδιού και ασκεί τη νομική εκπροσώπησή του με έγγραφες δηλώσεις και αυτοπροσώπως ενώπιον διοικητικών και δικαστικών αρχών σε ποινικές διαδικασίες, διαδικασίες ασύλου ή άλλες νομικές διαδικασίες κατά τα προβλεπόμενα στο εθνικό δίκαιο.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα, Ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, 2014

Διεθνές δίκαιο

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6: Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, 2005, παρ. 21, 33, 69

21. Τα επόμενο βήμα, όπως είναι ο διορισμός επιτρόπου το συντομότερο δυνατό ικανοποιεί την καθοριστική διαδικαστική εγγύηση που διασφαλίζει τον σεβασμό του μείζονος συμφέροντος του ασυνόδευτου ή του χωρισμένου από την οικογένειά του παιδιού. Κατά συνέπεια, μόνο μετά τον διορισμό επιτρόπου μπορεί να παραπεμφθεί το ασυνόδευτο ή το χωρισμένο από την οικογένειά του παιδί στη διαδικασία ασύλου ή σε άλλες διαδικασίες. Στις περιπτώσεις όπου τα ασυνόδευτα ή τα χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά παραπέμπονται στις διαδικασίες ασύλου ή σε άλλες διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες, πρέπει να ορίζεται επιπλέον νομικός συμπαράστατης.

Διορισμός επιτρόπου ή συμβούλου και νόμιμου εκπροσώπου (άρθρα 18 παρ. 2 και 20 παρ. 1)

33. Τα κράτη υποχρεούνται να υιοθετήσουν νομικό πλαίσιο και να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν την προσήκουσα νομική εκπροσώπηση του μείζονος συμφέροντος των ασυνόδευτων ή των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών. Κατά συνέπεια, κατά τα οριζόμενα στη Σύμβαση και προς εκπλήρωση του συνόλου των διεθνών υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει πρέπει να διορίζουν επίτροπο ή σύμβουλο το συντομότερο μετά τον εντοπισμό του ασυνόδευτου ή του χωρισμένου από την οικογένειά του παιδιού και να διατηρούν τις σχετικές ρυθμίσεις έως την ενηλικίωσή του ή την οριστική αναχώρησή του από το έδαφός τους οπότε παύει να υπάγεται στη δικαιοδοσία τους. Οφείλουν να συμβουλευούνται τον επίτροπο τον οποίο υποχρεούνται να ενημερώνουν για όλες τις ενέργειες που αφορούν το παιδί. Ο επίτροπος πρέπει να έχει το δικαίωμα να παρίσταται σε όλες τις διαδικασίες προγραμματισμού και λήψης αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένων των ακροαματικών διαδικασιών του μεταναστευτικού πλαισίου και της εξέτασης των προσφυγών, των ρυθμίσεων της επιμέλειας και όλων των προσπαθειών που καταβάλλονται για την ανεύρεση βιώσιμης και διαρκούς λύσης. Ο επίτροπος ή ο σύμβουλος πρέπει να έχει την αναγκαία τεχνογνωσία στον τομέα της παιδικής πρόνοιας ώστε να διασφαλίζει το μείζον συμφέρον του παιδιού και να ικανοποιεί τις νομικές, κοινωνικές, ψυχολογικές, υλικές και εκπαιδευτικές ανάγκες του ενεργώντας μεταξύ άλλων ως σύνδεσμος μεταξύ του παιδιού και των εξειδικευμένων επαγγελματιών/οργανώσεων που παρέχουν την απαιτούμενη αδιάλειπτη και συνεχή φροντίδα στο παιδί. Δεν πρέπει να επιλέγονται ως επίτροποι οι οργανώσεις ή οι επαγγελματίες των οποίων τα συμφέροντα μπορεί να συγκρούονται με αυτά του παιδιού. Για παράδειγμα, πρέπει να αποκλειστούν από το ρόλο του επιτρόπου ενήλικες που υπήρξαν εργοδότες του παιδιού.

69. Το παιδί αιτών άσυλο πρέπει να εκπροσωπείται από ενήλικα που είναι εξοικειωμένος με το υπόβαθρο του παιδιού και είναι αρμόδιος και ικανός να εκπροσωπεί το μείζον συμφέρον του. Σε κάθε περίπτωση ασυνόδευτου ή χωρισμένου από την οικογένειά του παιδιού πρέπει να εξασφαλίζεται η πρόσβαση στο σύστημα της δωρεάν νομικής συνδρομής συμπεριλαμβανομένης της κανονικής διαδικασίας εξέτασης των αιτημάτων ασύλου που εφαρμόζεται στους ενήλικες αιτούντες άσυλο.

Κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 4 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 23 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις Κρατικές υποχρεώσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης σε χώρες προέλευσης, διέλευσης, προορισμού και επιστροφής *

17. Πιο συγκεκριμένα, και ιδιαίτερως στο πλαίσιο των εκτιμήσεων του ύψιστου συμφέροντος και εντός των διαδικασιών προσδιορισμού του ύψιστου συμφέροντος, στα παιδιά πρέπει να διασφαλίζεται το δικαίωμα:

(...) (i) Για ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά, να διορίζεται αρμόδιος κηδεμόνας, όσο το δυνατόν ταχύτερα, ο οποίος να χρησιμεύει ως βασική διαδικαστική εγγύηση για τη διασφάλιση του σεβασμού του ύψιστου συμφέροντός τους.

Πρόσφατα στην υπόθεση *R. K. κατά Ισπανίας*, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού έκρινε ότι η παράλειψη διορισμού νόμιμου κηδεμόνα σε κατ' ισχυρισμό του ανήλικου κατά τη διαδικασία εκτίμησης της ηλικίας ήταν παραβίαση της αρχής του ύψιστου συμφέροντος του παιδιού και του δικαιώματος έκφρασης των απόψεών του, αφού το παιδί ζήτησε την παρουσία νόμιμου κηδεμόνα.

ΕΔΠ, R.K. κατά Ισπανίας, CRC/C/82/D/27/2017, 18 Σεπτεμβρίου 2019

9.8 Η Επιτροπή σημειώνει επίσης τον ισχυρισμό του ενδιαφερομένου περί μη διορισμού κηδεμόνα ή εκπροσώπου του για την υπεράσπιση των συμφερόντων του ως πιθανού ασυνόδευτου παιδιού-μετανάστη πριν ή κατά τη διάρκεια της διαδικασίας εκτίμησης της ηλικίας του, πράγμα που οδήγησε σε έκδοση απόφασης που τον χαρακτηρίζει ενήλικα. Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι τα Κράτη μέρη πρέπει να διορίζουν έναν εξειδικευμένο νομικό εκπρόσωπο και, εάν χρειάζεται, διερμηνέα, για όλους τους νέους που ισχυρίζονται ότι είναι ανήλικοι, το συντομότερο δυνατό μετά την άφιξη και δωρεάν. Η Επιτροπή είναι της άποψης ότι ο διορισμός εκπροσώπου για τα άτομα αυτά κατά τη διαδικασία εκτίμησης της ηλικίας αποτελεί ουσιαστική εγγύηση σεβασμού του ύψιστου συμφέροντος και του δικαιώματος ακρόασης. Η μη εφαρμογή του εν λόγω μέτρου ισοδυναμεί με παραβίαση των άρθρων 3 και 12 της Σύμβασης, καθώς η διαδικασία εκτίμησης της ηλικίας αποτελεί σημείο εκκίνησης για την εφαρμογή της. Η μη έγκαιρη παροχή εκπροσώπησης μπορεί να οδηγήσει σε ουσιαστική αδικία.

Ευρωπαϊκό δίκαιο

ΟΔΗΓΙΑ 2004/83/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 29ης Απριλίου 2004 για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (Οδηγία για την Αναγνώριση)

Άρθρο 31

1. Το συντομότερο δυνατόν από τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν την εκπροσώπηση των ασυνόδευτων ανηλίκων με τον διορισμό κηδεμόνα ή, όπου χρειάζεται, με την ανάθεση της σχετικής ευθύνης σε οργάνωση επιφορτισμένη με τη μέριμνα και την ευημερία ανηλίκων ή με οποιαδήποτε άλλη ενδεδειγμένη μορφή εκπροσώπησης, συμπεριλαμβανομένης της βασιζόμενης στη νομοθεσία ή σε απόφαση Δικαστηρίου.
2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι ανάγκες του ανηλίκου να καλύπτονται δεόντως κατά την εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας οδηγίας από τον διορισμένο κηδεμόνα ή εκπρόσωπο. Οι αρμόδιες αρχές αξιολογούν τακτικά την κατάσταση.

Η Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου (Άρθρο 2, στοιχείο ιδ') και η Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής (Άρθρο 2, στοιχείο ι') ορίζουν τον «εκπρόσωπο» ως εξής:

Το πρόσωπο ή η οργάνωση που έχει ορισθεί από τους αρμόδιους φορείς για να συνδράμει και να αντιπροσωπεύει ασυνόδευτο ανήλικο, έτσι ώστε να διασφαλίζει το μείζον συμφέρον του παιδιού και να διενεργεί νομικές πράξεις για λογαριασμό του ανηλίκου οσάκις είναι αναγκαίο. Όταν μια οργάνωση έχει ορισθεί εκπρόσωπος, ορίζει ένα πρόσωπο που θα είναι υπεύθυνο για την άσκηση των καθηκόντων του εκπροσώπου όσον αφορά τον ασυνόδευτο ανήλικο, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία.

Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και Του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 2011 για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου (Οδηγία ΕΕ κατά της εμπορίας ανθρώπων)

Άρθρο 15 Προστασία των παιδιών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο ποινικής έρευνας και διαδικασίας

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν στο πλαίσιο ποινικής έρευνας και διαδικασίας, ανάλογα με τον ρόλο των θυμάτων στο οικείο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, ότι οι αρμόδιες αρχές διορίζουν εκπρόσωπο για παιδί που έχει πέσει θύμα εμπορίας ανθρώπων, στην περίπτωση που, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, οι δικαιούχοι της γονικής μέριμνας αποκλείονται από την εκπροσώπηση του παιδιού λόγω σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ αυτών και του παιδιού θύματος.

3. Δημόσια ακρόαση

Κατ' αρχήν, κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια και δημόσια από αρμόδιο, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει συσταθεί με νόμο και οι αποφάσεις να δημοσιεύονται, προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφάνεια. Αυτό αποτελεί μέρος του δικαιώματος ακροάσεως.

Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται υπόψη ως πρωταρχικό μέλημα. Τα δικαστήρια έχουν την εξουσία να αποκλείουν το σύνολο ή μέρος του ακροατηρίου για συγκεκριμένους λόγους, ιδίως ενόψει των δικαιωμάτων του παιδιού στην ιδιωτική ζωή και της αρχής του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Ακόμη και στις περιπτώσεις που δεν επιτρέπεται το ακροατήριο στη δίκη, η απόφαση, συμπεριλαμβανομένων των ουσιωδών διαπιστώσεων, αποδεικτικών στοιχείων και νομικών συλλογισμών, πρέπει να δημοσιεύεται, εκτός εάν το συμφέρον των ανηλίκων απαιτεί το αντίθετο ή εάν η δίκη αφορά διαφορές συζύγων ή γονική μέριμνα ή επιτροπεία ανηλίκων.

Διεθνές δίκαιο

Το άρθρο 14 ΔΣΑΠΔ και το άρθρο 6 ΕΣΔΑ προβλέπουν το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη στο διεθνές δίκαιο (βλ. περισσότερα Εγχειρίδιο Ι)

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ), 1989

Άρθρο 12

1. Τα Συμβαλλόμενα κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητάς του.
2. Για το σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Άρθρο 40

2. Για τον σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε: [...]
- (β) κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις: [...]
- (iii) να κρίνεται η υπόθεσή του χωρίς καθυστέρηση από μια αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μία δίκαιη κατά τον νόμο διαδικασία, με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασής του.

Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 32, σχετικά με το άρθρο 14 του ΔΣΑΠΔ, Δικαίωμα ισότητας ενώπιον των δικαστηρίων και δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, έγγραφο CCPR/C/GC/32, 23 Αυγούστου 2007

29. Το άρθρο 14, παράγραφος 1, ορίζει ότι τα δικαστήρια έχουν την εξουσία να αποφασίσουν τη διεξαγωγή δίκης κεκλεισμένων των θυρών για το σύνολο ή μέρος της, είτε για την προστασία των χρηστών ηθών, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφάλειας σε μία δημοκρατική κοινωνία είτε όταν αυτό απαιτεί η προστασία της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων είτε ακόμη στο μέτρο που το δικαστήριο κρίνει ότι κάτι τέτοιο είναι απολύτως απαραίτητο δεδομένου ότι, λόγω ειδικών συνθηκών της υπόθεσης, η δημοσιότητα θα ζημίωνε την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Εκτός από τέτοιες εξαιρετικές περιστάσεις, οι ακροάσεις πρέπει να δημόσιες, συμπεριλαμβανομένων των μελών των μέσων μαζικής ενημέρωσης, και δεν πρέπει, για παράδειγμα, να περιορίζονται σε συγκεκριμένη κατηγορία προσώπων. Ακόμη και σε περιπτώσεις όπου διεξάγεται δίκη κεκλεισμένων των θυρών οποιαδήποτε απόφαση, συμπεριλαμβανομένων των ουσιωδών διαπιστώσεων, αποδεικτικών στοιχείων και νομικών συλλογισμών, πρέπει να δημοσιεύεται, εκτός εάν το συμφέρον των ανηλίκων απαιτεί το αντίθετο ή εάν η δίκη αφορά διαφορές συζύγων ή γονική μέριμνα ή επιτροπεία ανηλίκων.

Β. και Ρ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, Αρ. Προσφυγή 36337/97 και 35974/97, απόφαση της 24ης Απριλίου 2001

37. η υποχρέωση διεξαγωγής δημόσιας δικαστικής ακρόασης υπόκειται σε εξαιρέσεις. Αυτό προκύπτει και από το ίδιο το κείμενο του άρθρου 6, παρ. 1, το οποίο περιέχει τον όρο ότι «η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και τον κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διάρκειας της δίκης... όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρίνομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότητα θα ηδύνατο να παραβλάβη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης». [...]

38. Οι δίκες τις οποίες οι προσφεύγοντες επιθυμούσαν να διεξαχθούν δημοσίως αφορούσαν τον καθορισμό της διαμονής των τέκνων του κάθε ενός μετά το διαζύγιο ή τη διάσταση. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η εν λόγω δίκη συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα περίπτωσης στις οποίες μπορεί κάλλιστα να δικαιολογηθεί η απαγόρευση εισόδου του Τύπου και του κοινού στη δικαστική αίθουσα, προκειμένου να προστατευθεί η ιδιωτική ζωή του παιδιού και των λοιπών διαδίκων, και να μπορέσει η δικαιοσύνη να επιτελέσει ανενόχλητη το έργο της. Προκειμένου να μπορέσει το επιληφθέν δικαστήριο να αποκτήσει όσο το δυνατόν πληρέστερη και ακριβέστερη εικόνα των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων των διαφόρων επιλογών διαμονής και επικοινωνίας για το παιδί είναι σημαντικό να μπορούν οι γονείς και οι άλλοι μάρτυρες να εκφραστούν ειλικρινά επί ιδιαιτέρως προσωπικών θεμάτων χωρίς τον φόβο της περιέργειας ή των σχολίων του κοινού.

[...]

47. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι οποιοσδήποτε μπορεί να θεμελιώσει έννομο συμφέρον μπορεί να συμβουλευθεί ή να λάβει αντίγραφο του πλήρους κειμένου των διατάξεων και / ή αποφάσεων πρωτοβάθμιων δικαστηρίων σε υποθέσεις διαμονής τέκνων και ότι οι αποφάσεις του Εφετείου και των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων, επί υποθέσεων ιδιαίτερου ενδιαφέροντος δημοσιεύονται συστηματικά, επιτρέποντας έτσι στο κοινό να μελετήσει την προσέγγιση που ακολουθούν γενικώς τα δικαστήρια σε αυτές τις περιπτώσεις και τις αρχές που εφαρμόζουν κατά την έκδοση απόφασης. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ο πρώτος προσφεύγων, παρά την επιθυμία του να μοιραστεί πληροφορίες σχετικά με τον υιό του με τους παππούδες του παιδιού, ουδέποτε υπέβαλε αίτηση είτε για να παρευρίσκονται οι παππούδες στο περιφερειακό δικαστήριο, είτε για να τους επιτραπεί η γνώση του αποτελέσματος της απόφασης διαμονής.

48. Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση της δίκης και τη μορφή δημοσιότητας που εφαρμόζεται από το εθνικό δίκαιο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η γραμματική ερμηνεία των όρων του άρθρου 6, παρ. 1 σχετικά με την έκδοση αποφάσεων δεν θα ήταν απλώς περιττή για τους σκοπούς του δημόσιου ελέγχου αλλά θα μπορούσε να εμποδίσει ακόμη και τον πρωταρχικό στόχο του άρθρου 6, παρ. 1, που είναι να εξασφαλίσει τη δίκαιη δίκη (βλ., *mutatis mutandis*, Sutter, προμνημονευθείσα απόφαση, σελ. 14, σκέψη 34).

49. Συνεπώς, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Σύμβαση δεν έθετε ως προϋπόθεση τη διάθεση στο ευρύ κοινό των αποφάσεων διαμονής στις υπό κρίση υποθέσεις και ότι εν προκειμένω δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6, παρ. 1.

4. Νομική βοήθεια και εκπροσώπηση

Οι δικηγόροι διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη διασφάλιση του σεβασμού, της προστασίας και της πρόσβασης στα δικαιώματα όλων των ατόμων, πολλώ δε μάλλον στις περιπτώσεις παιδιών. Η διαθεσιμότητα της νομικής βοήθειας καθορίζει στην πλειονότητα των περιπτώσεων αν ένα άτομο μπορεί να έχει πρόσβαση στις σχετικές διαδικασίες ή να συμμετέχει σε αυτές με ουσιαστικό τρόπο.

Ένας δικηγόρος που εκπροσωπεί ένα παιδί εξηγεί στο παιδί τα δικαιώματά του, τις διαδικασίες, και διασφαλίζει ότι οι απόψεις του ακούγονται και λαμβάνονται δεόντως υπόψη. Ως εκ τούτου, οι δικηγόροι πρέπει να λάβουν ειδική κατάρτιση για τα δικαιώματα του παιδιού και για τη συνεργασία με τα παιδιά.

Τα παιδιά θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε δωρεάν νομική βοήθεια, ώστε να έχουν πρόσβαση σε νομική συνδρομή χωρίς κόστος. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη σε όλες τις αποφάσεις νομικής βοήθειας που επηρεάζουν τα παιδιά. Τα παιδιά που τελούν υπό κράτηση πρέπει να έχουν νομική βοήθεια. Η νομική συνδρομή, που παρέχεται στα παιδιά, θα πρέπει να είναι προσιτή, κατάλληλη για την ηλικία τους, διεπιστημονική, αποτελεσματική και να ανταποκρίνεται στις συγκεκριμένες νομικές και κοινωνικές ανάγκες των παιδιών. Τα κράτη θα πρέπει να λάβουν ενεργά μέτρα, για να εξασφαλίσουν, στο μέτρο του δυνατού, ότι υπάρχουν γυναίκες δικηγόροι για να εκπροσωπούν κορίτσια.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι η ανάκριση ενός δεκαπεντάχρονου χωρίς τον δικηγόρο του, και το γεγονός ότι το κράτος δεν επέτρεψε την πρόσβαση του δικηγόρου

στον πελάτη του, κατά τα πρώτα στάδια της διαδικασίας, παραβίασε το δικαίωμα του παιδιού για μια δίκαιη δίκη. Λόγω της ηλικίας του, δεν θα ήταν εύλογο να αναμένουμε από το παιδί να έχει γνώση του δικαιωμάτος του για παροχή νομικών συμβουλών ή να κατανοεί τις συνέπειες μιας τέτοιας παράλειψης (ΕΔΔΑ, *Panovits κατά Κύπρου* (4268/04), (2008) σκέψη 84, *Salduz κατά Τουρκίας* (36391/02), Ευρεία Σύνθεση του ΕΔΔΑ (2008) σκέψεις 60, 63). Το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης ότι η «πρόδηλη αδυναμία» του δικηγόρου του παιδιού να τον εκπροσωπεί σωστά, σε συνδυασμό με παράγοντες όπως η ηλικία του παιδιού και η σοβαρότητα των κατηγοριών, θα έπρεπε να οδηγήσει το δικαστήριο να κρίνει ότι ο προσφεύγων έχρηζε επείγοντως κατάλληλης νομικής εκπροσώπησης (*Güneş κατά Τουρκίας* (70337/01), ΕΔΔΑ (2009) σκέψη 131). Στην υπόθεση *Blokhin κατά Ρωσίας*, το Δικαστήριο έκρινε ότι η πρόσβαση σε δικηγόρο είναι ιδιαίτερα σημαντική, λαμβάνοντας υπόψη την ευαλωτότητα των παιδιών και το επίπεδο ωριμότητάς τους και τις πνευματικές και συναισθηματικές τους ικανότητες. Η βοήθεια ενός δικηγόρου μπορεί να εξισορροπήσει τις ευαλωτότητες του παιδιού.

Διεθνή νομικά πρότυπα

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 37

Τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ώστε: [...]

δ) Τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα.

Άρθρο 40

[...]2. ... τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε:

- (β) Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις:
- (ii) Να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του και **να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση** για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής του.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ), 1950

Άρθρο 6 Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης

[...] 3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα :

[...] (γ) όπως υπερασπίσει ο ίδιος εαυτόν ή αναθέσει την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον, να τω παρασχεθί τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, **Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 14 σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του, 2013**

96. Το παιδί θα χρειαστεί κατάλληλη νομική εκπροσώπηση, όταν πρόκειται να αξιολογηθεί και να καθορισθεί επίσημα το βέλτιστο συμφέρον του από δικαστήρια και αντίστοιχους φορείς. Ειδικότερα, στις περιπτώσεις που ένα παιδί παραπέμπεται σε διοικητική ή δικαστική διαδικασία, που ενέχει τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντός του, θα πρέπει να του παρέχεται νομικός παραστάτης, εκτός από τον επίτροπο ή τον εκπρόσωπο για την έκφραση των απόψεών του, όταν υπάρχει πιθανότητα σύγκρουσης μεταξύ των μερών σε μια απόφαση.

Έκθεση Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα σχετικά με την **πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη (A/HRC/25/35), 16 Δεκεμβρίου 2013**

40. Δεδομένου ότι τα παιδιά βρίσκονται συνήθως σε μειονεκτική θέση σε σχέση με την επαφή τους με το νομικό σύστημα, είτε ως αποτέλεσμα της απειρίας τους, είτε της έλλειψης πόρων για να εξασφαλίσουν συμβουλές και εκπροσώπηση, χρειάζονται πρόσβαση σε δωρεάν ή επιδοτούμενη

νομική και άλλου είδους κατάλληλη βοήθεια, για να εμπλακούν αποτελεσματικά στο νομικό σύστημα. Χωρίς τη βοήθεια αυτή, τα παιδιά σε μεγάλο βαθμό, δεν θα μπορούν να έχουν πρόσβαση στα περίπλοκα νομικά συστήματα, που είναι γενικά σχεδιασμένα για ενήλικες. Η δωρεάν και αποτελεσματική νομική βοήθεια είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους.

Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για την ανεξαρτησία των δικαστών και των δικηγόρων, Προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στο σύστημα δικαιοσύνης, 1 Απριλίου 2015

Νομική βοήθεια φιλική προς τα παιδιά

35. Το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το **δικαίωμα σε νομική συνδρομή**. Όπως τονίστηκε σε προηγούμενες εκθέσεις, ο σκοπός της νομικής βοήθειας είναι «να συμβάλει στην εξάλειψη των εμποδίων και των φραγμών, που κωλύουν ή περιορίζουν την πρόσβαση στη δικαιοσύνη με την παροχή συνδρομής σε ανθρώπους που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να στηρίξουν οικονομικά τη νομική εκπροσώπηση και την πρόσβαση στο δικαστικό σύστημα» [...]. Ως εκ τούτου, ο Ειδικός Εισηγητής έχει υποστηρίξει για τον **ορισμό της νομικής βοήθειας, να είναι όσο το δυνατόν ευρύτερος**, και να περιλαμβάνει «όχι μόνο το δικαίωμα δωρεάν νομικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις, όπως ορίζεται στο άρθρο 14, παρ. 3, περ. δ' του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα, αλλά και την παροχή αποτελεσματικής νομικής συνδρομής σε κάθε δικαστική ή εξωδικαστική διαδικασία, που αποσκοπεί στον καθορισμό δικαιωμάτων και υποχρεώσεων» (ό.π.). Ένας ευρύς ορισμός και η ευρεία εφαρμογή της νομικής βοήθειας είναι ακόμη πιο σημαντική, όταν πρόκειται για τα παιδιά και δικαιώματα παιδιών.
36. Όπως έχει ήδη αναφέρει ο Ειδικός Εισηγητής, η «περιήγηση» των παιδιών στα νομικά συστήματα μπορεί να είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη και δύσκολη, αν όχι αδύνατη, ιδίως χωρίς τη βοήθεια ενός επαγγελματία νομικού. «Η νομική συνδρομή παρέχει στα παιδιά τα μέσα για να κατανοήσουν τις νομικές διαδικασίες, να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους και να κάνουν τις φωνές τους να ακουστούν» [...]. Το δικαίωμα των παιδιών να έχουν πρόσβαση σε νομική συνδρομή αναγνωρίζεται σε διάφορα διεθνή κείμενα, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ιδίως στα άρθρα 12 και 40), καθώς και στις αρχές και κατευθυντήριες οδηγίες για πρόσβαση σε νομική βοήθεια στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης.
37. Στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 10, η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχολίασε αναλυτικά ότι, κατά την προετοιμασία της υπεράσπισής του, σε κάθε παιδί που έχει πρόβλημα με τον νόμο, πρέπει να εξασφαλίζεται δωρεάν και κατάλληλη νομική και άλλου είδους βοήθεια. Πράγματι, λόγω της ηλικίας τους, της ψυχολογικής τους κατάστασης και των οικονομικών δυνατοτήτων, τα περισσότερα παιδιά δεν είναι σε θέση να πληρώσουν για νομική βοήθεια. Ο Ειδικός Εισηγητής θεωρεί ότι, με αυτό το δεδομένο, «τα παιδιά πρέπει να έχουν πρόσβαση σε δωρεάν νομική συνδρομή σε ποινικές και αστικές δίκες και δεν πρέπει να τους επιβάλλονται διοικητικά έξοδα».
38. Όπως επισημάνθηκε σε μελέτη του 2011, «η παροχή έγκαιρης, κατάλληλης και αναπτυξιακά κατάλληλης νομικής συνδρομής, προωθεί άμεσα το δικαίωμα του παιδιού για μια δίκαιη, απλή και συμμετοχική νομική διαδικασία. Η φιλική προς το παιδί νομική βοήθεια δίνει επίσης τη δυνατότητα για προώθηση των ουσιαστικών δικαιωμάτων των παιδιών». Από την άποψη αυτή, οι δικηγόροι έχουν μια επαγγελματική ευθύνη απέναντι στα παιδιά και θα πρέπει, ως εκ τούτου, να αποκτήσουν τις ειδικές εκείνες δεξιότητες, για να είναι σε θέση να λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των παιδιών-πελατών και να μπορούν να παράσχουν με αποτελεσματικό τρόπο φιλική προς το παιδί νομική βοήθεια.

Κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 4 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 23 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις Κρατικές υποχρεώσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης σε χώρες προέλευσης, διέλευσης, προορισμού και επιστροφής

16. Τα παιδιά πρέπει να μπορούν να προσφεύγουν ενώπιον δικαστηρίων, διοικητικών δικαστηρίων ή άλλων φορέων σε χαμηλότερα επίπεδα, οι οποίοι είναι εύκολα προσβάσιμοι από αυτά, π.χ. σε ιδρύματα προστασίας παιδιών και νέων, σχολεία και εθνικούς οργανισμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων ώστε να μπορούν να τυχάνουν νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης με τρόπο φιλικό προς τα παιδιά από επαγγελματίες με εξειδικευμένη γνώση για παιδιά και για θέματα μετανάστευσης όταν έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματά τους. Τα Κράτη πρέπει να θεσπίζουν τυποποιημένες πολιτικές για την καθοδήγηση των αρχών στην παροχή δωρεάν, ποιοτικής νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης για παιδιά μετανάστες, αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες,

συμπεριλαμβανομένης ίσης πρόσβασης για ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά στην προστασία τοπικών αρχών και για παιδιά χωρίς έγγραφα.

17. Πιο συγκεκριμένα, και ιδιαιτέρως στο πλαίσιο των εκτιμήσεων του ύψιστου συμφέροντος και εντός των διαδικασιών προσδιορισμού του ύψιστου συμφέροντος, στα παιδιά πρέπει να διασφαλίζεται το δικαίωμα:

(...)

- (στ) Να επικουρείται από δικηγόρο εκπαιδευμένο ή/και πεπειραμένο στην εκπροσώπηση παιδιών σε όλα τα στάδια των διαδικασιών και να επικοινωνεί ελεύθερα με τον εκπρόσωπο, να έχει δε πρόσβαση σε δωρεάν νομική συνδρομή,

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6 : Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, έγγραφο CRC/GC/2005/6, 1 Σεπτέμβριος 2005

36. Για τα παιδιά που συμμετέχουν στη διαδικασία ασύλου ή σε διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες πρέπει να διορίζεται εκτός από επίτροπος και νομικός συμπαραστάτης.

Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης Ψήφισμα 1810 (2011): Ασυνόδευτα παιδιά στην Ευρώπη: θέματα άφιξης, παραμονής και επιστροφής

- 5.8 [...] Όλα τα ασυνόδευτα παιδιά στις διαδικασίες ασύλου πρέπει να εκπροσωπούνται από δικηγόρο, εκτός από επίτροπο, που θα παρέχεται δωρεάν από το κράτος και πρέπει να είναι σε θέση να προσβάλλουν, ενώπιον δικαστηρίου, τις αποφάσεις σχετικά με τους ισχυρισμούς προστασίας τους.

Αρχές και κατευθυντήριες οδηγίες Η.Ε. για πρόσβαση σε νομική βοήθεια στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης (Ιούνιος 2013)

Αρχή 11. Η νομική συνδρομή να είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού

34. Σε όλες τις αποφάσεις νομικής βοήθειας που επηρεάζουν τα παιδιά, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να είναι το πρωταρχικό μέλημα.
35. Η νομική συνδρομή, που παρέχεται στα παιδιά, θα πρέπει να δίνεται κατά προτεραιότητα, να είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, προσιτή, κατάλληλη για την ηλικία τους, διεπιστημονική, αποτελεσματική και να ανταποκρίνεται στις συγκεκριμένες νομικές και κοινωνικές ανάγκες των παιδιών.

Κατευθυντήρια οδηγία 1. Παροχή νομικής βοήθειας

41. Κάθε φορά που τα κράτη διενεργούν έλεγχο για τον καθορισμό της επιλεξιμότητας για τη νομική βοήθεια, θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι: (...)

- (γ) Στα άτομα που χρήζουν επείγοντως νομικής βοήθειας και βρίσκονται σε αστυνομικά τμήματα, κέντρα κράτησης ή δικαστήρια, θα πρέπει να παρέχεται προκαταρκτική νομική βοήθεια, ενόσω διενεργείται ο έλεγχος επιλεξιμότητάς τους. Τα παιδιά εξαιρούνται πάντα από τον εν λόγω έλεγχο.

Κατευθυντήρια οδηγία 6. Νομική βοήθεια στο μεταδικαστικό στάδιο

46. Τα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι φυλακισμένοι και τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους έχουν πρόσβαση σε νομική βοήθεια. Όταν η νομική βοήθεια δεν είναι διαθέσιμη, τα κράτη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι η κράτηση των εν λόγω ατόμων είναι νόμιμη.

Κατευθυντήρια οδηγία 9. Εφαρμογή του δικαιώματος των γυναικών να έχουν πρόσβαση σε νομική βοήθεια

52. Τα κράτη θα πρέπει να λάβουν εφαρμοστέα και κατάλληλα μέτρα, για να διασφαλίσουν το δικαίωμα των γυναικών να έχουν πρόσβαση σε νομική βοήθεια, συμπεριλαμβανομένων: [...]

- (β) ήψη ενεργών μέτρων για να διασφαλιστεί ότι, στο μέτρο του δυνατού, υπάρχουν γυναίκες δικηγόροι για να εκπροσωπούν γυναίκες εναγόμενες, κατηγορούμενες, και θύματα.

Επιτροπή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 24 για τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για ανηλίκους, UN Doc. CRC/C/GC/24, (18 Σεπτεμβρίου 2019)

49. Τα Κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν εγγυημένα την παροχή στο παιδί νομικής ή άλλης κατάλληλης συνδρομής από την έναρξη της διαδικασίας, κατά την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισης, και έως ότου εξαντληθούν όλες οι δυνατότητες προσφυγής ή/και επανεξέτασης. Η Επιτροπή καλεί τα Κράτη μέρη να αποσύρουν κάθε επιφύλαξη σχετικά με το άρθρο 40 (2) (β) (ii).
50. Η Επιτροπή εξακολουθεί να ανησυχεί για το γεγονός ότι πολλά παιδιά αντιμετωπίζουν ποινικές κατηγορίες ενώπιον δικαστικών, διοικητικών ή άλλων δημόσιων αρχών και στερούνται της ελευθερίας τους, χωρίς να τους παρέχεται νομική εκπροσώπηση. Η Επιτροπή σημειώνει ότι στο άρθρο 14 (3) (δ) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης αποτελεί μια ελάχιστη εγγύηση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για όλα τα άτομα, και αυτό πρέπει να ισχύει και για τα παιδιά. Αν και το άρθρο επιτρέπει στο άτομο να υπερασπιστεί τον εαυτό του αυτοπροσώπως, ωστόσο σε κάθε περίπτωση στην οποία τα συμφέροντα της δικαιοσύνης το απαιτούν, στο άτομο πρέπει να παρέχεται νομική συνδρομή.
51. Υπό το φως των ανωτέρω, η Επιτροπή ανησυχεί ότι στα παιδιά παρέχεται λιγότερη προστασία από αυτή που το διεθνές δίκαιο εγγυάται για τους ενήλικες. Η Επιτροπή συνιστά στα Κράτη να παρέχουν αποτελεσματική νομική εκπροσώπηση, δωρεάν, για όλα τα παιδιά που αντιμετωπίζουν ποινικές κατηγορίες ενώπιον δικαστικών, διοικητικών ή άλλων δημόσιων αρχών. Τα συστήματα απονομής δικαιοσύνης για παιδιά δεν πρέπει να επιτρέπουν στα παιδιά να παραιτούνται νομικής εκπροσώπησης, εκτός εάν η απόφαση παραίτησης λαμβάνεται εθελοντικά και υπό αμερόληπτη δικαστική εποπτεία.
52. Εάν τα παιδιά εκτρέπονται σε προγράμματα ή βρίσκονται σε ένα σύστημα που δεν οδηγεί σε καταδίκες, δημιουργία ποινικού μητρώου ή στέρηση της ελευθερίας, μια «άλλη κατάλληλη συνδρομή» από καλά εκπαιδευμένους υπαλλήλους μπορεί να είναι μια αποδεκτή μορφή συνδρομής, παρόλο που τα Κράτη που μπορούν να παράσχουν νομική εκπροσώπηση σε παιδιά κατά τη διάρκεια όλων των διαδικασιών είναι υποχρεωμένα να το κάνουν, σύμφωνα με το άρθρο 41. Όταν επιτρέπεται άλλη κατάλληλη συνδρομή, το άτομο που παρέχει τη συνδρομή πρέπει να έχει επαρκή γνώση των νομικών πτυχών της ποινικής διαδικασίας για παιδιά και να έχει λάβει κατάλληλη εκπαίδευση.

Salduz κατά Τουρκίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 36391/02, απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2008

Ο προσφεύγων, ο οποίος ήταν 17 ετών, συνελήφθη από την αστυνομία με την υποψία ότι συμμετείχε σε παράνομη διαδήλωση για την υποστήριξη του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (ΡΚΚ). Ανακρίθηκε από την αστυνομία χωρίς παρουσία δικηγόρου. Παραδέχτηκε τη συμμετοχή του στη διαδήλωση. Έπειτα, ενώπιον του εισαγγελέα και του ανακριτή, αρνήθηκε την εμπλοκή του, υποστηρίζοντας ότι οι προηγούμενες δηλώσεις του είχαν γίνει υπό πίεση. Διορίστηκε δικηγόρος, αφού το ο προσφεύγων είχε τεθεί υπό κράτηση. Στη δίκη, αρνήθηκε το περιεχόμενο της δήλωσής του ενώπιον της αστυνομίας. Οι πέντε συγκατηγορούμενοί του, που είχαν καταθέσει εναντίον του κατά τη διάρκεια της προδικαστικής έρευνας ανακάλεσαν τις δηλώσεις τους στη δίκη. Το δικαστήριο, ωστόσο, έκρινε τον προσφεύγοντα ένοχο βασιζόμενο στη δήλωσή του, που έγινε όταν βρισκόταν υπό αστυνομική κράτηση. Και τα λοιπά αποδεικτικά στοιχεία, που τέθηκαν ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου ήταν αμφίβολα, ωστόσο ερμηνεύθηκαν βάσει της δήλωσης του προσφεύγοντος στην αστυνομία.

60. Το Δικαστήριο επισήμανε, επίσης, ότι ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης υπόθεσης ήταν η ηλικία του αιτούντος. Παραπέμποντας στην πληθώρα διεθνών νομικών πράξεων περί παροχής νομικής συνδρομής σε ανήλικους που τελούν υπό την κράτηση της αστυνομίας, (βλ. σκέψεις 32-36 ανωτέρω), το Δικαστήριο τόνισε τη θεμελιώδη σημασία της δυνατότητας πρόσβασης σε δικηγόρο, κάθε ανηλίκου που κρατείται από την αστυνομία.
63. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6, παρ. 3, περ. γ' της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 6, παρ. 1.

ΕΔΔΑ, Blokhin κατά Ρωσίας, Αρ. Προσφυγής 47152/06, 14 Νοεμβρίου 2013

160. Δεδομένης της ιδιαίτερης ευπάθειας των παιδιών και λαμβανομένου υπόψη του επιπέδου ωριμότητάς τους και των πνευματικών και συναισθηματικών τους ικανοτήτων, το Δικαστήριο

υπογραμμίζει ιδιαίτερος τη θεμελιώδη σημασία της παροχής πρόσβασης σε δικηγόρο όταν το άτομο υπό κράτηση είναι ανήλικος. (...)

166. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, όταν βρισκόταν στο αστυνομικό τμήμα, δεν δόθηκε στον αιτούντα καμία ευκαιρία να επικοινωνήσει με την οικογένειά του ή να ζητήσει νομική συνδρομή. Δεδομένης της πολύ μικρής ηλικίας του, το Δικαστήριο δεν αμφιβάλλει ότι ένιωθε ευάλωτος και φοβισμένος όταν αντιμετώπιζε μόνος του τους αστυνομικούς. Κατά τη γνώμη του Δικαστηρίου, οι περιστάσεις που περιέβαλλαν τη συνέντευξη ήταν ψυχολογικά καταναγκαστικές και ευνοούσαν την κατάρρευση κάθε αποφασιστικότητας που μπορεί να διέθετε ο αιτών ώστε να παραμείνει σιωπηλός. Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις εκτιμήσεις, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο αιτών, στα πλαίσια της διαδικαστικής δικαιοσύνης, θα έπρεπε να είχε πρόσβαση σε δικηγόρο ως αντίβαρο στην εκφοβιστική ατμόσφαιρα που ήταν ικανή να κάμψει τη θέλησή του και να τον κάνει να ομολογήσει στους αστυνομικούς που τον ανέκριναν. (...)
169. Το Δικαστήριο συμπεραίνει από τους προαναφερθέντες παράγοντες ότι η απουσία νομικής συνδρομής κατά τη διάρκεια της συνέντευξης του αιτούντος από την αστυνομία έβλαψε ανεπανόρθωτα τα δικαιώματα υπεράσπισής του και υπονόμωσε το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας στο σύνολό της.

Panovits κατά Κύπρου, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 4268/04, απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2008

67. Το δικαστήριο τονίζει ότι ο προσφεύγων ήταν 17 ετών κατά τη διάπραξη του εγκλήματος. Στη νομολογία του περί του Άρθρου 6 το Δικαστήριο κρίνει ότι όταν παρουσιάζονται κατηγορίες για ποινικό αδίκημα κατά ανήλικου, είναι κεφαλαιώδους σημασίας, αυτές να εξετάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να λαμβάνονται υπ' όψιν η ηλικία, ο βαθμός ωριμότητας και οι διανοητικές και συναισθηματικές ικανότητες, και τα μέτρα που λαμβάνονται να μπορούν να ενισχύσουν την ικανότητά του να αντιληφθεί και να συμμετάσχει στις διαδικασίες [...]. Το δικαίωμα του ανήλικου κατηγορούμενου στην αποτελεσματική συμμετοχή στην ποινική δίκη απαιτεί όπως ο ίδιος εξετάζεται, με γνώμονα την ευαλωτότητά του και την ικανότητα από τα πρώτα στάδια συμμετοχής του στην ποινική έρευνα, και ιδιαίτερα, κατά τη διάρκεια οποιασδήποτε ανάκρισης από την αστυνομία. Οι αρχές οφείλουν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να περιορίζεται στο μέτρο του δυνατού η πρόκληση εκφοβισμού και αναστολών (βλ., τηρουμένων των αναλογιών, Τ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, που αναφέρεται ανωτέρω, υπό σκέψη 85) και για να εξασφαλίζουν ότι ο ανήλικος κατηγορούμενος έχει πλήρη επίγνωση της φύσης της έρευνας, του τι συνιστά κίνδυνο για αυτόν, συμπεριλαμβανομένης της σημασίας οποιασδήποτε ποινής που δύναται να επιβληθεί, καθώς επίσης και του δικαιώματος υπεράσπισης, και ιδιαίτερα του δικαιώματός του να παραμείνει σιωπηλός [...]. Συνεπάγεται, εφόσον παρίσταται ανάγκη, τη βοήθεια, επί παραδείγματι, διερμηνέα, δικηγόρου, κοινωνικού λειτουργού ή φίλου, ώστε να μπορεί να καταλάβει τα κίνητρα αυτών που λέγονται από τους αστυνομικούς που τον συνέλαβαν και κατά τη διάρκεια της ανάκρισής του από την αστυνομία.
68. [...] Το Δικαστήριο θεωρεί λόγω της ευαλωτότητας του ανήλικου κατηγορούμενου και της δυσαναλογίας της πίεσης στην οποία υποβλήθηκε, ένεκα της ίδιας της φύσης των ποινικών διαδικασιών, η άρνηση εκ μέρους του ενός θεμελιώδους δικαιώματός του σύμφωνα με το Άρθρο 6 δύναται να γίνει αποδεκτή μόνο όπου εκφράζεται κατά τρόπον σαφή, κατόπιν λήψεως όλων των απαραίτητων μέτρων εκ μέρους των αρχών ώστε να επιβεβαιωθεί ότι ο κατηγορούμενος είχε πλήρη επίγνωση των δικαιωμάτων υπεράσπισής του και ότι ήταν σε θέση να εκτιμήσει, στο μέτρο του δυνατού, τη συνέπεια της συμπεριφοράς του. [...]
84. Ως προς τα γεγονότα της παρούσας υπόθεσης, το Δικαστήριο αναφέρεται εκ νέου στα πορίσματα του επί της παραβίασης των δικαιωμάτων υπεράσπισης του προσφεύγοντος, στο προδικαστικό στάδιο των διαδικασιών, λόγω του ότι, ενώ ήταν ανήλικος, η ανάκριση λήφθηκε εν τη απουσία του κηδεμόνα του και χωρίς να ενημερωθεί επαρκώς για τα δικαιώματά του να τύχει νομικής εκπροσώπησης και να παραμείνει σιωπηλός. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η ομολογία του προσφεύγοντος, η οποία λήφθηκε υπό τις προαναφερθείσες περιστάσεις αποτέλεσε καθοριστική μαρτυρία για την υπόθεση της κατηγορούσας αρχής κατά του αιτούντος, σε βαθμό που αποτέλεσε τροχοπέδη στη δυνατότητα υπεράσπισής του εντός της δίκης, που δεν αποκαταστάθηκε με ένδικα μέσα κατά τις μετέπειτα διαδικασίες.

Günces κατά Τουρκίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 70337/01, απόφαση της 20ης Ιανουαρίου 2009

131. Στην προκειμένη περίπτωση, ο δικηγόρος που εκπροσωπούσε τον προσφεύγοντα, δεν είχε διοριστεί στο πλαίσιο του ευεργετήματος πενίας. Παρ' όλα αυτά, το Δικαστήριο εκτιμά ότι το νεαρό της ηλικίας του προσφεύγοντος, η σοβαρότητα των κατηγοριών, οι φαινομενικά

αντιφατικοί ισχυρισμοί που υπέβαλε εναντίον του η αστυνομία και ένας μάρτυρας κατηγορίας [...], η πρόδλη αδυναμία του δικηγόρου να εκπροσωπήσει τον ανήλικο σωστά και οι επανειλημμένες απουσίες του από τις ακροάσεις θα έπρεπε να οδηγήσει το δικαστήριο να κρίνει ότι ο προσφεύγων έχρηζε επειγόντως κατάλληλης νομικής εκπροσώπησης. Πράγματι, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να διοριστεί δικηγόρος από το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως «όταν είναι προς το συμφέρον της δικαιοσύνης» [...].

Ευρωπαϊκό δίκαιο

Ο Ευρωπαϊκός νόμος παρέχει γενική πρόσβαση σε νομική συνδρομή και εκπροσώπηση σε διαφορετικά επίπεδα επιπέδων της ειδικής οδηγίας που αφορά τα παιδιά στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης.

1. Η [Οδηγία για τη διαδικασία ασύλου](#) (άρθρο 20) εγγυάται δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση σε διαδικασίες προσφυγής κατά απόφασης περί ασύλου. Πρέπει να υπάρχει αρκετός χρόνος στον εκπρόσωπο / σύμβουλο για ανασκόπηση και προετοιμασία της υπόθεσης.
2. Η οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής στην ΕΕ (άρθρο 26) διασφαλίζει δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση για διαδικασίες προσφυγής, εάν είναι απαραίτητο για την διασφάλιση αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη
3. Ο κανονισμός Δουβλίνο της ΕΕ (άρθρο 27) προβλέπει ότι πρέπει να παρέχεται νομική συνδρομή κατόπιν αιτήματος εάν το άτομο δεν διαθέτει χρήματα για αμοιβές εκπροσώπησης και συνδρομής.

Επιπλέον, η ΕΕ ενέκρινε συγκεκριμένες εγγυήσεις για παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι σε ποινικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος συνδρομής από δικηγόρο.

Βλέπε: Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαΐου 2016, [σχετικά με τις διαδικαστικές εγγυήσεις για παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι σε ποινικές διαδικασίες](#).

5. Πρόσβαση σε πληροφορίες (πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη δικαστική διαδικασία)

Η διασφάλιση ότι τα παιδιά-μετανάστες γνωρίζουν και έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματά τους και πώς να τα διεκδικήσουν και να προσφεύγουν σε ένδικη προστασία επί ενδεχόμενων παραβιάσεών τους, συνιστά βασικό στοιχείο των υποχρεώσεων κάθε κράτους προς διασφάλιση του σεβασμού και της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού. Οι πληροφορίες πρέπει να είναι κατάλληλες για την ηλικία τους και προσαρμοσμένες στις ανάγκες των παιδιών. Θα πρέπει να παρουσιάζονται με τρόπο (σχήματα, είδη και γλώσσα (-ες)) κατανοητό για τα παιδιά. Το δικαίωμα στη μετάφραση αποτελεί σημαντικό στοιχείο του δικαιώματος στην πληροφόρηση.

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην ενημέρωση σχετικά με τα δικαιώματά τους και τις διαδικασίες, στο πλαίσιο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος παραμονής τους, σε αστικές και ποινικές διαδικασίες.

Επιπλέον, πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών και τα ένδικα μέσα, πρέπει να τίθενται στη διάθεση των γονέων και λοιπών ατόμων, που ενεργούν ως νόμιμοι εκπρόσωποι των παιδιών.

Διεθνές δίκαιο

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ), 1989

Άρθρο 40

2. Για τον σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε : [...]

(β) Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις: [...]

(ii) Να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του και να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής του.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ), 1950

Άρθρο 6 Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης

[...] 3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα : (...)

(α) όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας. [...].

Κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 4 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 23 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις Κρατικές υποχρεώσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης σε χώρες προέλευσης, διέλευσης, προορισμού και επιστροφής

17. Πιο συγκεκριμένα, και ιδιαιτέρως στο πλαίσιο των εκτιμήσεων του ύψιστου συμφέροντος και εντός των διαδικασιών προσδιορισμού του ύψιστου συμφέροντος, στα παιδιά πρέπει να διασφαλίζεται το δικαίωμα:

(...)(β) Να ειδοποιείται για την ύπαρξη εν εξελίξει διαδικασίας και για την απόφαση που ελήφθη στο πλαίσιο των διαδικασιών μετανάστευσης και ασύλου, τις συνέπειές της και τις δυνατότητες προσφυγής,

(j) Να ενημερώνονται πλήρως καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, μαζί με τον κηδεμόνα και τον νομικό σύμβουλό τους, συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών σχετικών με τα δικαιώματά τους και όλων των σχετικών πληροφοριών που μπορεί να επηρεάσουν την κατάστασή τους.

Επιτροπή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 24 για τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για ανήλικους, UN Doc. CRC/C/GC/24, (18 Σεπτεμβρίου 2019)

47. Κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να ενημερώνεται έγκαιρα και απευθείας (ή, όπου απαιτείται, μέσω του γονέα ή του κηδεμόνα του) για τις κατηγορίες που το βαρύνουν. Έγκαιρα σημαίνει το συντομότερο δυνατό μετά την πρώτη επαφή του παιδιού με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης. (...)

48. Οι αρχές πρέπει να διασφαλίζουν ότι το παιδί κατανοεί τις κατηγορίες, τις επιλογές και τις διαδικασίες. Η παροχή επίσημου εγγράφου στο παιδί είναι ανεπαρκής και απαιτείται προφορική επεξήγηση. Παρόλο που τα παιδιά θα πρέπει να βοηθούνται στην κατανόηση οποιουδήποτε εγγράφου από έναν γονέα ή έναν κατάλληλο ενήλικα, οι αρχές δεν πρέπει να αφήνουν την επεξήγηση των κατηγοριών σε τέτοια άτομα.

Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, Ψήφισμα 1810 (2011): Τα ασυνόδευτα παιδιά στην Ευρώπη: θέματα άφιξης, παραμονής και επιστροφής

5.3. Κανένα παιδί δεν πρέπει να στερηθεί την πρόσβαση στο έδαφος ή να επιστραφεί συνοπτικά από τα σύνορα Κράτους Μέλους. Άμεση παραπομπή σε βοήθεια και φροντίδα θα πρέπει να λάβει χώρα από εξειδικευμένες υπηρεσίες με σκοπό τη διακρίβωση της ανηλικότητας του μετανάστη, εξετάζοντας τις ατομικές του/της περιστάσεις και τις ανάγκες προστασίας και εν τέλει να προσδιορίσει μια βιώσιμη λύση προς το συμφέρον του παιδιού. 5.6 Νομική, κοινωνική και ψυχολογική βοήθεια θα πρέπει να παρέχεται χωρίς καθυστέρηση σε ασυνόδευτους παιδιά. Τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται αμέσως κατά την άφιξη ή σύλληψη, ατομικά και σε γλώσσα και μορφή που μπορούν να κατανοήσουν, σχετικά με τα δικαιώματά τους σε προστασία και βοήθεια, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματός τους να ζητούν άσυλο ή άλλες μορφές διεθνούς προστασίας, και τις απαραίτητες διαδικασίες και τις συνέπειες τους

5.7. Όλες οι συνεντεύξεις ενός ασυνόδευτο παιδιού σχετικά με τα προσωπικά του στοιχεία και το υπόβαθρο του πρέπει να διεξάγονται ατομικά από εξειδικευμένο και καλά εκπαιδευμένο προσωπικό και παρουσία του επιτρόπου του παιδιού [...]

5.14. Οι δυνατότητες επανένωσης της οικογένειας θα πρέπει να διευρυνθούν πέρα από τη χώρα καταγωγής και να προσεγγιστεί από ανθρωπιστική σκοπιά διερευνώντας ευρύτερους οικογενειακούς δεσμούς στη χώρα υποδοχής και σε τρίτες χώρες, με γνώμονα την αρχή του

βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Ο Κανονισμός Δουβλίνο II θα πρέπει να εφαρμόζεται σε ασυνόδευτα παιδιά μόνο εάν η μεταφορά σε τρίτη χώρα είναι προς το συμφέρον του παιδιού.

Δίκαιο ΕΕ

Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου

Άρθρο 25

[...]

4. τους ασυνόδευτους ανηλίκους και στους εκπροσώπους τους παρέχονται δωρεάν οι νομικές και διαδικαστικές πληροφορίες που αναφέρονται στο άρθρο 19, καθώς και οι πληροφορίες για τις διαδικασίες ανάκλησης της διεθνούς προστασίας που προβλέπονται στο κεφάλαιο IV.

ΟΔΗΓΙΑ 2012/13/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών

Άρθρο 3 Δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματα

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την άμεση ενημέρωση του υπόπτου ή κατηγορούμενου όσον αφορά τουλάχιστον τα ακόλουθα δικονομικά δικαιώματα, όπως ισχύουν δυνάμει του εθνικού τους δικαίου, προκειμένου να διασφαλίσουν την αποτελεσματική άσκησή τους:
 - (α) το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο·
 - (β) τυχόν δικαίωμα παροχής νομικών συμβουλών δωρεάν και τις σχετικές προϋποθέσεις τέτοιας παροχής νομικών συμβουλών·
 - (γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία σύμφωνα με το άρθρο 6·
 - (δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης·
 - (ε) το δικαίωμα σιωπής.
2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η ενημέρωση σύμφωνα με την παράγραφο 1 παρέχεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικά ή εγγράφως, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών αναγκών των υπόπτων ή κατηγορουμένων που είναι ευάλωτα πρόσωπα.

Οδηγία για τα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών

Άρθρο 4 Δικαίωμα ενημέρωσης

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι όταν τα παιδιά πληροφορούνται ότι είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι σε ποινικές διαδικασίες, ενημερώνονται άμεσα σχετικά με τα δικαιώματά τους σύμφωνα με την οδηγία 2012/13/ΕΕ και σχετικά με τις γενικές πτυχές της διεξαγωγής της διαδικασίας.

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν επίσης ότι τα παιδιά ενημερώνονται σχετικά με τα δικαιώματα που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία. Οι εν λόγω πληροφορίες παρέχονται ως εξής:

- (α) αμέσως μόλις τα παιδιά πληροφορούνται ότι είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι, όσον αφορά:
 - (i) το δικαίωμα να ενημερωθεί ο ασκών τη γονική μέριμνα, όπως προβλέπεται στο άρθρο 5·
 - (ii) το δικαίωμα συνδρομής από δικηγόρο, όπως προβλέπεται στο άρθρο 6·
 - (iii) το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής, όπως προβλέπεται στο άρθρο 14·
 - (iv) το δικαίωμα συνοδείας από τον ασκούντα τη γονική μέριμνα σε στάδια της διαδικασίας άλλα από την ακροαματική διαδικασία, όπως προβλέπεται στο άρθρο 15 παράγραφος 4·
 - (v) το δικαίωμα σε δικαστική συνδρομή, όπως προβλέπεται στο άρθρο 18·
- (β) σε όσο το δυνατόν περισσότερο πρώιμο και κατάλληλο στάδιο της διαδικασίας, όσον αφορά:
 - (i) το δικαίωμα σε ατομική αξιολόγηση, όπως προβλέπεται στο άρθρο 7·
 - (ii) το δικαίωμα ιατρικής εξέτασης, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σε ιατρική περίθαλψη, όπως προβλέπεται στο άρθρο 8·
 - (iii) το δικαίωμα περιορισμού της στέρησης της ελευθερίας και χρήσης εναλλακτικών μέτρων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σε περιοδική επανεξέταση της κράτησης, όπως προβλέπεται στα άρθρα 10 και 11·
 - (iv) το δικαίωμα συνοδείας από τον ασκούντα τη γονική μέριμνα κατά την ακροαματική διαδικασία, όπως προβλέπεται στο άρθρο 15 παράγραφος 1·
 - (v) το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης στη δίκη, όπως προβλέπεται στο άρθρο 16·
 - (vi) το δικαίωμα σε αποτελεσματικά μέσα ένδικης προστασίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 19·

(γ) από τη στέρηση της ελευθερίας όσον αφορά το δικαίωμα σε ειδική μεταχείριση κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 12.

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι πληροφορίες που αναφέρονται στην παράγραφο 1 παρέχονται γραπτώς, προφορικώς, ή αμφότερα, σε απλή και προσιτή γλώσσα, και ότι οι παρεχόμενες πληροφορίες σημειώνονται, χρησιμοποιώντας τη διαδικασία καταγραφής σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο.
3. Στις περιπτώσεις που χορηγείται σε παιδιά έγγραφο δικαιωμάτων δυνάμει της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι το εν λόγω έγγραφο περιλαμβάνει αναφορά στα δικαιώματά τους δυνάμει της παρούσας οδηγίας.

6. Εμπιστευτικότητα και διαμοιρασμός πληροφοριών

Το παιδί έχει το δικαίωμα της ιδιωτικότητας σε δικαστικές διαδικασίες. Αυτό το δικαίωμα της ιδιωτικότητας περιλαμβάνει εμπιστευτικότητα των συνομιλιών με τον δικηγόρο / νομικό εκπρόσωπό του, πραγματοποίηση ακροάσεων κλεισμένων των θυρών, προστασία της ταυτότητας του παιδιού κατά τη διάρκεια δημόσιων ακροάσεων και διατήρηση της εμπιστευτικότητας των φακέλων και των αρχείων που το αφορούν από οποιονδήποτε τρίτο.

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 16

1. Κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένειά του, στην κατοικία του, ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του.
2. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών

Άρθρο 40

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για παράβαση του ποινικού νόμου το δικαίωμα σε μεταχείριση που να συνάδει με το αίσθημα της αξιοπρέπειάς του και της προσωπικής αξίας, που να ενισχύει το σεβασμό του για τα ανθρωπίνια δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των άλλων και που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του, καθώς και την ανάγκη για επανένταξη στην κοινωνία και την ανάληψη από το παιδί ενός εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία.
2. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε :

(β) κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις:

(vii) να αντιμετωπίζεται η ιδιωτική του ζωή με απόλυτο σεβασμό σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 24 (2019) για τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για ανηλίκους

53. Όπως απαιτείται βάσει του άρθρου 14 (3) (β) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, πρέπει να υπάρχει επαρκής χρόνος και εγκαταστάσεις για την προετοιμασία της υπεράσπισης. Σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, πρέπει να διασφαλίζεται η εμπιστευτικότητα των επικοινωνιών μεταξύ του παιδιού και του νόμιμου εκπροσώπου του ή άλλου βοηθού του (άρθρο 40 ((2) (β) (vii)) και πρέπει να γίνεται σεβαστό το δικαίωμα του παιδιού για προστασία έναντι παρεμβολών στην ιδιωτικότητα και την αλληλογραφία του (άρθρο 16).

Πλήρης σεβασμός της ιδιωτικότητας (άρθρα 16 και 40 (2) (β) (vii))

66. Το δικαίωμα πλήρους σεβασμού της ιδιωτικότητας ενός παιδιού σε όλα τα στάδια των διαδικασιών, όπως ορίζεται στο άρθρο 40 (2) (β) (vii), πρέπει να ερμηνεύεται με τα άρθρα 16 και 40 (1).
67. Τα Κράτη μέρη θα πρέπει να σέβονται τον κανόνα ότι οι ακροάσεις στις δικαστικές διαδικασίες

για παιδιά πρέπει να διεξάγονται κεκλεισμένων των θυρών. Οι εξαιρέσεις πρέπει να είναι πολύ περιορισμένες και να αναφέρονται σαφώς στο νόμο. Εάν η ετυμηγορία ή/και η ποινή εκδίδεται δημόσια σε δικαστική συνεδρίαση, δεν πρέπει να αποκαλύπτεται η ταυτότητα του παιδιού. Επιπλέον, το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα σημαίνει επίσης ότι οι φάκελοι και τα αρχεία για παιδιά των δικαστηρίων πρέπει να διατηρούνται αυστηρώς εμπιστευτικά και μη προσβάσιμα σε τρίτους, εκτός από εκείνους που εμπλέκονται άμεσα στην έρευνα και την εξέταση και την λήψη απόφασης για την υπόθεση.

68. Οι συλλογές νομολογίας που αφορούν παιδιά πρέπει να είναι ανώνυμες και παρόμοιες συλλογές που αναρτώνται στο Διαδίκτυο πρέπει να συμμορφώνονται με αυτόν τον κανόνα.

Έκθεση του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου για Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για παιδιά (A/HRC/25/35), 16 Δεκεμβρίου 2013

59. Τα Κράτη πρέπει επίσης να διασφαλίζουν ότι λαμβάνονται δεόντως υπόψη οι απόψεις των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων παιδιών νεότερης ηλικίας, ακόμη και όταν αυτά ενδέχεται να μην μπορούν να εκφραστούν προφορικά. Επιπλέον, για να αποφευχθεί η (εκ νέου) θυματοποίηση των παιδιών που συμμετέχουν σε δικαστικές διαδικασίες, τα Κράτη πρέπει να διασφαλίζουν ότι η προστασία της ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας αυτών προστατεύεται ανά πάσα στιγμή. Τα Κράτη πρέπει επίσης να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά προστατεύονται από κάθε μορφή βίας κατά την επαφή τους με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης.

Επιτροπή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 24 για τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για ανηλίκους, UN Doc. CRC/C/GC/24, (18 Σεπτεμβρίου 2019)

53. Όπως απαιτείται βάσει του άρθρου 14 (3) (β) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, πρέπει να υπάρχει επαρκής χρόνος και εγκαταστάσεις για την προετοιμασία της υπεράσπισης. Σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, πρέπει να διασφαλίζεται εμπιστευτικότητα των επικοινωνιών μεταξύ του παιδιού και του νόμιμου εκπροσώπου του ή άλλου βοηθού του (άρθρο 40 (2) (β) (vii)) και να γίνεται σεβαστό το δικαίωμα του παιδιού για προστασία έναντι παρεμβολών στην ιδιωτικότητα και την αλληλογραφία του (άρθρο 16).

Ευρωπαϊκό Δίκαιο

Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών

5. Τα κράτη μέλη σέβονται το απόρρητο της επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών και του δικηγόρου τους κατά την άσκηση του δικαιώματος συνδρομής από δικηγόρο που προβλέπεται από την παρούσα οδηγία. Η εν λόγω επικοινωνία περιλαμβάνει τις συναντήσεις, την αλληλογραφία, τις τηλεφωνικές συνομιλίες και άλλες μορφές επικοινωνίας που επιτρέπονται βάσει του εθνικού δικαίου.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη Προοπτικές και εμπειρίες παιδιών που αναμίχθηκαν σε δικαστικές διαδικασίες ως θύματα, μάρτυρες ή μέρη σε εννέα Κράτη Μέλη της ΕΕ (2017)

Γνωμοδότηση 24

Τα Κράτη Μέλη της ΕΕ και, ανάλογα με την περίπτωση, η ΕΕ πρέπει να διασφαλίζουν ότι η ταυτότητα και η ιδιωτικότητα των παιδιών που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες προστατεύεται από κατάλληλη νομοθεσία και μέτρα - για παράδειγμα, αποκλείοντας το κοινό από την αίθουσα του δικαστηρίου ή χρησιμοποιώντας ζωντανούς συνδέσμους βίντεο ή προ-καταγεγραμμένες μαρτυρίες ακροάσεις. Πρέπει να λαμβάνονται μέτρα ώστε να διασφαλίζεται ότι τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών παραμένουν αυστηρώς εμπιστευτικά και μακριά από τα μέσα ενημέρωσης και το ευρύ κοινό. Οι καταγραφές πρέπει να είναι αποθηκευμένες με ασφάλεια και να προστατεύονται οι ταυτότητες των παιδιών στο διαδίκτυο, σε όλους τους τομείς του δικαίου και ανεξάρτητα από τον ρόλο του παιδιού στις διαδικασίες. Στα προσωπικά δεδομένα πρέπει να δίνεται πρόσβαση και δυνατότητα μεταβίβασης μόνο όταν είναι απολύτως απαραίτητο και πάντα να λαμβάνεται υπόψη το ύψιστο συμφέρον και οι απόψεις του παιδιού.

7. Δικαίωμα για διερμηνεία

Η διασφάλιση ορθής διερμηνείας είναι ουσιώδης για την εύρυθμη διεξαγωγή των διαδικασιών και την αποτελεσματική παροχή δικαστικής συνδρομής σε νομικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών ασύλου και μετανάστευσης, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα άτομα, όπως οι αιτούντες άσυλο ή οι μάρτυρες, δεν μιλούν ή δεν κατανοούν τη γλώσσα που χρησιμοποιείται από τους δημόσιους λειτουργούς, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών στη χώρα υποδοχής.

Είναι σημαντικό, η διερμηνεία να είναι διαθέσιμη για τα παιδιά που δεν μιλούν τη γλώσσα, όχι μόνο κατά τη διάρκεια συναντήσεων με τις αρχές, αλλά και για τις συναντήσεις των παιδιών με τους νομικούς συμβούλους τους και τους επιτρόπους τους.

Η οικοδόμηση εμπιστοσύνης και η αποτελεσματική ενημέρωση του παιδιού είναι ζωτικής σημασίας, για να είναι σε θέση οι νομικοί σύμβουλοι να παρέχουν ποιοτική βοήθεια. Τούτο καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολο αν δεν υπάρχει διερμηνεία. Τα ανεπαρκή προσόντα, οι δεξιότητες ή η ασεβής συμπεριφορά του διερμηνέα, ενδέχεται να υπονομεύσουν την ποιότητα της νομικής συνδρομής και τον σεβασμό των δικαιωμάτων του **παιδιού**. Οι διερμηνείς πρέπει να λαμβάνουν ειδική κατάρτιση και να έχουν εμπειρία στην εργασία με παιδιά.

Διεθνές δίκαιο

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), 1996

Άρθρο 14

[...] 3. Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει, σε πλήρη ισότητα, τις ακόλουθες τουλάχιστον εγγυήσεις: ...

(στ) να έχει την ελεύθερη συνδρομή μεταφραστή, εάν δεν μιλάει ή δεν καταλαβαίνει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο ακροατήριο

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 40

[...]

2. ...τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε:

(β) Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις: [...]

(vi) Να έχει τη δωρεάν βοήθεια ενός διερμηνέα, σε περίπτωση που δεν καταλαβαίνει ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται.

Επιτροπή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 24 για τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για ανηλίκους, **UN Doc. CRC/C/GC/24**, (18 Σεπτεμβρίου 2019)

64. Παιδί που δεν μπορεί να κατανοήσει ή να μιλήσει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για παιδιά έχει το δικαίωμα δωρεάν συνδρομής διερμηνέα σε όλα τα στάδια της διαδικασίας. Τέτοιοι διερμηνείς πρέπει να είναι εκπαιδευμένοι ώστε να μπορούν να συνεργάζονται με παιδιά.

65. Τα Κράτη μέρη πρέπει να παρέχουν επαρκή και αποτελεσματική βοήθεια από καλά εκπαιδευμένους επαγγελματίες σε παιδιά που αντιμετωπίζουν εμπόδια στην επικοινωνία.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ), 1950

Άρθρο 6, παρ. 3, περ. ε'

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα : ...

[...]

(ε) να τύχει δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως, εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιούμενην εις το δικαστήριο γλώσσαν.

8. Εύλογες προθεσμίες

Οι δίκες πρέπει να ορίζονται εντός εύλογου χρονικού διαστήματος στο πλαίσιο των διαφόρων διαδικασιών που αφορούν τα παιδιά. Ορισμένες από αυτές τις διαδικασίες αφορούν την επιμέλεια, τον καθορισμό καθεστώτος παραμονής καθώς και ποινικές υποθέσεις. Η πάροδος του χρόνου δεν γίνεται αντιληπτή με τον ίδιο τρόπο από τα παιδιά και τους ενήλικες. Οι καθυστερήσεις ή η χρονοβόρα λήψη αποφάσεων έχει ιδιαίτερες αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά. Κατά συνέπεια, πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στις διαδικασίες που αφορούν ή επηρεάζουν τα παιδιά και να ολοκληρώνονται στον συντομότερο δυνατό χρόνο.

Οι υποθέσεις επιμέλειας τέκνων πρέπει να περαιώνονται σύντομα. Πολλώ δε μάλλον, λόγω του ότι η πάροδος του χρόνου ενδέχεται να έχει ανεπανόρθωτες συνέπειες για τη σχέση γονέα-τέκνου. Οι υποθέσεις που αφορούν τα δικαιώματα γονικής μέριμνας και επικοινωνίας απαιτούν επίσης ιδιαίτερη ταχύτητα.

Η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και το δικαίωμα στην ανάπτυξη, καθώς και το δικαίωμα ακρόασης και δίκαιης δίκης συνδέονται στενά με τις εύλογες προθεσμίες.

Η εύλογη προθεσμία σχετίζεται με την πολυπλοκότητα της υπόθεσης και τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει μια μακρά διαδικασία για τα δικαιώματα του παιδιού. Για παράδειγμα όπως απεφάνθη το ΕΔΔΑ στην υπόθεση Paulsen-Medalen και Svensson κατά Σουηδίας, ο περιορισμός της επικοινωνίας του γονέα με το παιδί, του οποίου η επιμέλεια είχε ανατεθεί σε δημόσιο φορέα, και οι σοβαρές και μη αναστρέψιμες συνέπειες για το παιδί, που θα μπορούσε να έχει η αφαίρεση της επιμέλειας στην απόλαυση του δικαιώματος του σεβασμού της οικογενειακής ζωής, υποχρεώνουν τις αρχές να ενεργούν με εξαιρετική επιμέλεια, για να διασφαλίσουν την πρόοδο των δικών.

Διεθνές Δίκαιο

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 14 σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του, 2013

93. Η πάροδος του χρόνου δεν γίνεται αντιληπτή με τον ίδιο τρόπο από τα παιδιά και τους ενήλικες. Οι καθυστερήσεις ή η παρατεταμένη λήψη αποφάσεων έχει ιδιαίτερες αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά καθώς αυτά εξελίσσονται. Κατά συνέπεια, πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στις διαδικασίες που αφορούν ή επηρεάζουν τα παιδιά και να ολοκληρώνονται στον συντομότερο δυνατό χρόνο.

Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 24 (2019) για τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης για ανηλίκους

Αποφάσεις χωρίς καθυστέρηση και με τη συμμετοχή των γονέων ή κηδεμόνων (άρθρο 40 (2) (β) (iii))

54. Η Επιτροπή επαναλαμβάνει ότι ο χρόνος μεταξύ της διάπραξης της παράβασης και της περάτωσης της διαδικασίας πρέπει να είναι όσο το δυνατόν συντομότερος. Όσο μεγαλύτερη είναι αυτή η περίοδος, τόσο πιθανότερο είναι η αντιμετώπιση να μην έχει το επιθυμητό αποτέλεσμα.

55. Η Επιτροπή συνιστά στα Κράτη μέρη να θέτουν και να εφαρμόζουν προθεσμίες για την περίοδο μεταξύ της διάπραξης της παράβασης και της περάτωσης της αστυνομικής έρευνας, της απόφασης του εισαγγελέα (ή άλλου αρμόδιου φορέα) να απαγγείλει κατηγορίες και της τελικής απόφασης από το δικαστήριο ή άλλο δικαστικό όργανο. Αυτές οι προθεσμίες πρέπει να είναι πολύ μικρότερες από αυτές που έχουν καθοριστεί για τους ενήλικες, αλλά πρέπει να εξακολουθούν να επιτρέπουν την πλήρη τήρηση των νομικών εγγυήσεων. Παρόμοιες ταχείες προθεσμίες πρέπει να ισχύουν και για μέτρα εκτροπής.

Κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 4 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 23 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις Κρατικές υποχρεώσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης σε χώρες προέλευσης, διέλευσης, προορισμού και επιστροφής*

17. Πιο συγκεκριμένα, και ιδιαίτερα στο πλαίσιο των εκτιμήσεων του ύψιστου συμφέροντος και εντός των διαδικασιών προσδιορισμού του ύψιστου συμφέροντος, στα παιδιά πρέπει να διασφαλίζεται το δικαίωμα:

(Ζ) Η αίτηση και οι διαδικασίες που αφορούν παιδιά πρέπει να αντιμετωπίζονται με προτεραιότητα, εξασφαλίζοντας παράλληλα αρκετό χρόνο προετοιμασίας για τις διαδικασίες και τήρηση όλων των εγγυήσεων της διαδικασίας,

Hokkanen κατά Φινλανδίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 19823/92, απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 1994

72. Μολονότι είναι αναγκαίο οι υποθέσεις επιμέλειας [τέκνων] να εκδικάζονται εντός βραχείας προθεσμίας, το Δικαστήριο δεν βλέπει λόγο να επικρίνει το Επαρχιακό Δικαστήριο, λόγω του ότι ανέστειλε τη διαδικασία δύο φορές προκειμένου να λάβει τις απόψεις των εμπειρογνομόνων για το θέμα που είχε τεθεί ενώπιόν του.

Όσον αφορά τους έξι μήνες καθυστέρησης, οι δυσκολίες που συνάντησαν οι αρχές κοινωνικής πρόνοιας, ως αποτέλεσμα της άρνησης των παππούδων να επιτρέψουν στη Sini να υποβληθεί σε έρευνα και να λάβει μέρος στις σχετικές συνεντεύξεις, δεν πρέπει να παραβλεφθούν (βλ. σκέψη 24). Ανεξάρτητα από το αν υπήρχαν επαρκείς λόγοι για την αναστολή της δίκης για χρονικό διάστημα έξι μηνών, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η συνολική διάρκεια της διαδικασίας ανήλθε σε περίπου δεκαοκτώ μήνες. Το εν λόγω χρονικό διάστημα, από μόνο του, δεν είναι υπερβολικό για δίκες που περιλαμβάνουν τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης, το Δικαστήριο, όπως και η Επιτροπή, διαπιστώνει ότι η διάρκεια της δεύτερης δίκης περί επιμέλειας δεν υπερέβη την «εύλογη προθεσμία» και δεν υπήρξε, ως εκ τούτου, παραβίαση του άρθρου 6, παρ. 1 της Σύμβασης.

Niederböster κατά Γερμανίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 39547/98, απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2003

39. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η εύλογη διάρκεια της δίκης πρέπει να καθορίζεται σε σχέση με τα κριτήρια που ορίζονται στη νομολογία του Δικαστηρίου, ιδίως της πολυπλοκότητας της υπόθεσης, καθώς και της συμπεριφοράς των διαδίκων και των αρχών. Όσον αφορά το τελευταίο σημείο, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, τι διακυβεύεται για τον προσφεύγοντα κατά την άσκηση της προσφυγής. Επομένως, είναι απαραίτητο οι υποθέσεις επιμέλειας να περαιώνονται σύντομα [...].

Paulsen-Medalen και Svensson κατά Σουηδίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 16817/90, απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 1998

39. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η εύλογη διάρκεια μιας δίκης πρέπει να αξιολογείται, ιδιαιτέρως, υπό το πρίσμα της πολυπλοκότητας της υπόθεσης και της συμπεριφοράς του προσφεύγοντος, καθώς και εκείνης των αρμοδίων αρχών. Σε περιπτώσεις, που αφορούν τον περιορισμό της επικοινωνίας του γονέα με το παιδί, του οποίου η επιμέλεια έχει ανατεθεί σε δημόσιο φορέα, η φύση των συμφερόντων που διακυβεύονται για τον προσφεύγοντα και οι σοβαρές και μη αναστρέψιμες συνέπειες για το παιδί, που θα μπορούσε να έχει η αφαίρεση της επιμέλειας στην απόλαυση του δικαιώματος του σεβασμού της οικογενειακής ζωής, απαιτούν από τις αρχές να ενεργούν με εξαιρετική επιμέλεια, για να διασφαλίσουν την πρόοδο των δικών [...].

Laino κατά Ιταλίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 33158/96, απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 1999

22. [...] Όσον αφορά τη συμπεριφορά των αρχών που ασχολούνται με την υπόθεση, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, δεδομένου του τι διακυβευόταν για τον προσφεύγοντα (δικαστικός χωρισμός και καθορισμός των ρυθμίσεων για την επιμέλεια των τέκνων και του δικαιώματος επικοινωνίας), τα εθνικά δικαστήρια δεν ενήργησαν με την ιδιαίτερη επιμέλεια που απαιτείται από το άρθρο 6, παρ. 1 της Σύμβασης σε παρόμοιες περιπτώσεις (βλ. προαναφερθείσες αποφάσεις Maciariello και Paulsen-Medalen και Svensson, σελ. 10 και 142, σκέψεις 18 και 39, αντιστοίχως). Λόγω των διαφόρων περιόδων αδράνειας, ιδίως εκείνων από τις 25 Νοεμβρίου 1993 έως τις 15 Δεκεμβρίου 1994 και από την ημερομηνία αυτή έως τις 10 Ιουλίου 1997, το κράτος δεν τήρησε την «εύλογη προθεσμία».

Λαμβανομένης, επίσης, υπόψη της συνολικής διάρκειας της δίκης, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6, παρ. 1.

9. Τα δικαιώματα των παιδιών-θύματων εγκληματικών πράξεων

Μία από τις κατευθυντήριες αρχές της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι ότι κάθε παιδί πρέπει να προστατεύεται από κάθε μορφή βίας. Το προοίμιο της Σύμβασης, δηλώνει ότι το «παιδί (...) πρέπει να μεγαλώνει σε οικογενειακό περιβάλλον, σε ατμόσφαιρα ευτυχίας, αγάπης και κατανόησης». Η Σύμβαση προστατεύει το παιδί από κάθε μορφή βίας, που μπορεί να είναι πολλαπλές και από διάφορες πηγές, συμπεριλαμβανομένου του Κράτους. Απαιτεί από το Κράτος να επανεντάξει τα παιδιά που έχουν πέσει θύματα και, πάνω απ' όλα, να τους παρέχει το δικαίωμα ακρόασης στις διαδικασίες.

Το άρθρο 1 της ΕΣΔΑ υποχρεώνει τα κράτη να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα «εις όλα τα εξαρτώμενα εκ της δικαιοδοσίας των πρόσωπα». Αυτή η υποχρέωση, σε συνδυασμό με λοιπά άρθρα - όπως το άρθρο 2 (δικαίωμα στη ζωή) και το άρθρο 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης) επιβάλλει στα κράτη να λάβουν μέτρα για να μην παραβιάζουν τα δικαιώματα των ατόμων ούτε οι ιδιώτες, ούτε οι οντότητες. Για παράδειγμα, τα κράτη πρέπει να λάβουν μέτρα για να παρέχουν αποτελεσματική προστασία, ιδιαίτερα στα παιδιά και σε λοιπά ευάλωτα άτομα, από την κακομεταχείριση που υφίστανται από ιδιώτες ενώ πρέπει να λάβουν εύλογα μέτρα για την πρόληψη της κακομεταχείρισης από πράξεις ιδιωτών, τις οποίες το κράτος γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει. Αυτά τα μέτρα περιλαμβάνουν την ποινικοποίηση της επιβλαβούς συμπεριφοράς, καθώς και την αποτελεσματική και άνευ διακρίσεων εφαρμογή του ποινικού δικαίου.

Τα κράτη υπέχουν θετικές υποχρεώσεις να επιδεικνύουν τη δέουσα επιμέλεια για να αποτρέπουν και να διερευνούν πράξεις ιδιωτών που παρακωλύουν την άσκηση των δικαιωμάτων. Τα κράτη πρέπει να λάβουν ειδικά μέτρα όταν γνωρίζουν ή θα έπρεπε να γνωρίζουν την απειλή βλάβης ορισμένου θύματος.

Τα κράτη πρέπει επίσης να διασφαλίζουν την προστασία των ατόμων που είναι θύματα εγκληματικών πράξεων και των δικαιωμάτων τους, μεταξύ άλλων κατά τη διάρκεια των ποινικών ερευνών και δίωξεων εναντίον των υπόπτων για διάπραξη του εγκλήματος και παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να ζητήσουν αποζημίωση και άλλες μορφές βοήθειας ως θύματα εγκληματικών πράξεων.

Τα θύματα εγκληματικών πράξεων απολαμβάνουν του δικαιώματος σεβασμού των δικαιωμάτων τους, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, του δικαιώματος για άσκηση δίωξης εκ μέρους των αρχών κατά των δράστων και του δικαιώματος σε αποζημίωση.

Στα θύματα πρέπει να παρέχεται πρακτική υποστήριξη για να έχουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Τούτο περιλαμβάνει την παροχή υποστήριξης σε αυτά, την ευαισθητοποίηση των θυμάτων σχετικά με τα δικαιώματά τους και την επαρκή εκπαίδευση των αρχών επιβολής του νόμου. Το ΔΕΕ έχει δικάσει υποθέσεις που αφορούν την απόφαση-πλαίσιο σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων: στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας που κινήθηκε κατά της M. Pupino, (ΔΕΕ, C-105/03, ποινική διαδικασία κατά της Maria Pupino, απόφαση της 16ης Ιουνίου 2005), νηπιαγωγού, η οποία κατηγορήθηκε ότι προξένησε σωματικές βλάβες σε μαθητές της. Το άρθρο 8 της απόφασης-πλαισίου περιείχε συγκεκριμένες προστατευτικές διατάξεις για τα «ευάλωτα» θύματα. Στο ΔΕΕ υποβλήθηκε προδικαστική παραπομπή σχετικά με την εφαρμογή της διάταξης. Το ΔΕΕ έκρινε ότι τα μικρά παιδιά που φέρονται ότι κακομεταχειρίστηκαν από τη δασκάλα τους είναι «ευάλωτα» θύματα υπό την έννοια της απόφασης-πλαισίου. Ως εκ τούτου, τυγχάνουν της ειδικής προστασίας βάσει της απόφασης-πλαισίου. Το εθνικό δικαστήριο οφείλει να ερμηνεύει το σύνολο των κανόνων του εθνικού δικαίου και να τους ερμηνεύει, «κατά το μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του κειμένου και του σκοπού της απόφασης-πλαισίου».

Διεθνές δίκαιο

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 19

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγίων σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί.
2. Αυτά τα προστατευτικά μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν, όπου χρειάζεται, αποτελεσματικές διαδικασίες για την εκπόνηση κοινωνικών προγραμμάτων, που θα αποσκοπούν στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης στο παιδί και σε αυτούς οι οποίοι έχουν την επιμέλειά του, καθώς και για άλλες μορφές πρόνοιας και για το χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή, την ανάκριση, την περίθαλψη και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους στις περιπτώσεις κακής μεταχείρισης του παιδιού που περιγράφονται πιο πάνω, και, όπου χρειάζεται, για διαδικασίες δικαστικής παρέμβασης.

Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 12 (2009) για το δικαίωμα του παιδιού σε ακρόαση

62. Παιδί-θύμα και παιδί-μάρτυρας ενός εγκλήματος πρέπει να έχει την ευκαιρία να ασκεί πλήρως το δικαίωμά της ελεύθερης έκφρασης της άποψής του σύμφωνα με το ψήφισμα 2005/20 του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου των Ηνωμένων Εθνών, «Κατευθυντήριες γραμμές για τη δικαιοσύνη σε θέματα που αφορούν παιδιά θύματα και μάρτυρες εγκλήματος».⁸
63. Ειδικότερα, αυτό σημαίνει ότι πρέπει να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια ώστε να διασφαλίζεται να ζητείται η γνώμη παιδιού θύματος ή/και μάρτυρα για σχετικά θέματα που αφορούν τη εμπλοκή του στην υπό εξέταση υπόθεση, και να επιτρέπεται η ελεύθερη έκφραση, με τον δικό του τρόπο, απόψεων και ανησυχιών σχετικά με την εμπλοκή του στη δικαστική διαδικασία.
64. Το δικαίωμα του παιδιού θύματος και μάρτυρα συνδέεται επίσης με το δικαίωμα ενημέρωσης για ζητήματα όπως η διαθεσιμότητα υπηρεσιών υγείας, ψυχολογικών και κοινωνικών υπηρεσιών, ο ρόλος ενός παιδιού θύματος ή/και μάρτυρα, οι τρόποι με τους οποίους διεξάγεται η «ανάκριση», οι υφιστάμενοι μηχανισμοί υποστήριξης για το παιδί κατά την υποβολή καταγγελίας και η συμμετοχή του στις έρευνες και δικαστικές διαδικασίες, οι συγκεκριμένοι τόποι και ώρες ακροάσεων, η διαθεσιμότητα προστατευτικών μέτρων, οι δυνατότητες αποζημίωσης και οι διατάξεις περί προσφυγής.

Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 13 (2011) για το δικαίωμα στην ελευθερία από όλες τις μορφές βίας

- 3.β) Μια προσέγγιση που βασίζεται στα δικαιώματα του παιδιού στην παροχή μέριμνας και προστασίας απαιτεί μετατόπιση προτύπου στον σεβασμό και την προαγωγή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και της σωματικής και ψυχολογικής ακεραιότητας των παιδιών ως ατόμων που έχουν δικαιώματα και όχι ως ατόμων που αντιμετωπίζονται κυρίως ως «θύματα»,
(...)
5. **Υποχρεώσεις των Κρατών και ευθύνες της οικογένειας και άλλων παραγόντων.**
Οι αναφορές σε «Κράτη μέρη» σχετίζονται με τις υποχρεώσεις των Κρατών μερών να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους απέναντι στα παιδιά όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο, αλλά και σε επαρχιακό και δημοτικό επίπεδο. Αυτές οι ειδικές υποχρεώσεις είναι η δέουσα επιμέλεια και η υποχρέωση πρόληψης της βίας ή παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η υποχρέωση προστασίας των παιδιών που είναι θύματα και μάρτυρες από παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η υποχρέωση διερεύνησης και τιμωρίας των υπευθύνων και η υποχρέωση παροχής πρόσβασης σε ένδικο μέσα προσφυγής για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα Κράτη μέρη, επιπλέον, πρέπει να διασφαλίζουν ότι όλα τα άτομα τα οποία, στο πλαίσιο της εργασίας τους, είναι υπεύθυνα για την πρόληψη, την προστασία και την αντίδραση στη βία και στα συστήματα δικαιοσύνης αντιμετωπίζουν τις ανάγκες και σέβονται τα δικαιώματα των παιδιών.
(...)
49. **Καταγγελία**⁹. Η Επιτροπή συνιστά ανεπιφύλακτα σε όλα τα Κράτη Μέρη να αναπτύξουν ασφαλείς, προβεβλημένους, εμπιστευτικούς και προσβάσιμους μηχανισμούς υποστήριξης για τα παιδιά, τους εκπροσώπους τους και άλλους ώστε να καταγγέλλουν περιστατικά βίας σε βάρος παιδιών, μεταξύ άλλων μέσω της χρήσης 24ωρων τηλεφωνικών γραμμών χωρίς χρέωση και άλλων ICTs.
(...)
51. **Διερεύνηση.** Η διερεύνηση περιπτώσεων βίας, είτε καταγγέλλονται από το παιδί, είτε από εκπρόσωπό του ή τρίτο, πρέπει να πραγματοποιείται από ειδικευμένους επαγγελματίες που έχουν λάβει ειδική για τον ρόλο και ολοκληρωμένη εκπαίδευση και απαιτεί μια ευαίσθητα για τα παιδιά προσέγγιση που βασίζεται στα δικαιώματα του παιδιού. Κατά τη διαδικασία διερεύνησης πρέπει να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στην αποφυγή υποβολής του παιδιού σε περαιτέρω βλάβη. Για αυτόν τον σκοπό, όλα τα μέρη υποχρεούνται να ζητούν την έκφραση των απόψεων του παιδιού και να δίνουν τη δέουσα προσοχή σε αυτές.
(...)
52. **“Μέριμνα”** είναι μία από τις πολλές υπηρεσίες που απαιτούνται για την «προαγωγή της σωματικής και ψυχολογικής ανάκαμψης και της κοινωνικής επανένταξης» για παιδιά που έχουν βιώσει βία και πρέπει να λαμβάνει χώρα «σε ένα περιβάλλον που προάγει την υγεία, τον αυ-

⁸ Ψήφισμα 2005/20 του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου των ΗΕ, ειδικότερα τα άρθρα 8, 19 και 20. Διαθέσιμο στο: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/UNGuidelinesChildVictimsWitnesses.pdf>

⁹ Βλέπε επίσης Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime.

τοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του παιδιού» (άρθρο 39). Πρέπει να διατίθεται πλήρες φάσμα υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων οικογενειακών συσκέψεων και άλλων παρόμοιων πρακτικών. Απαιτούνται επίσης υπηρεσίες και περίθαλψη για τους δράστες της βίας, ιδίως για τους δράστες παιδιά (...). Οι παρεμβάσεις πρέπει να είναι υποστηρικτικές και με κανένα τρόπο τιμωρητικές.

54. **Δικαστική αντιμετώπιση**¹⁰. Πρέπει πάντοτε και σε όλες τις περιπτώσεις να τηρείται η δέουσα διαδικασία. Συγκεκριμένα, πρωταρχικό σκοπό της λήψης απόφασης πρέπει να αποτελούν η προστασία και η περαιτέρω ανάπτυξη του παιδιού και το ύψιστο συμφέρον του (καθώς και το ύψιστο συμφέρον άλλων παιδιών όπου υπάρχει κίνδυνος υποτροπής του δράστη), με παροχή ιδιαίτερης προσοχής στην κατ' ελάχιστον παρεμβατική επιλογή όπως δικαιολογείται από τις περιστάσεις. (...) Επιπλέον, η Επιτροπή συνιστά την τήρηση των ακόλουθων εγγυήσεων: (...)
- (β) Τα παιδιά θύματα βίας θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με φιλικό ως προς τα παιδιά και ευαίσθητο τρόπο καθ' όλη τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας, λαμβάνοντας υπόψη την προσωπική τους κατάσταση, τις ανάγκες, την ηλικία, το φύλο, την αναπηρία και το επίπεδο ωριμότητας και σεβόμενοι πλήρως τη σωματική, ψυχική και ηθική τους ακεραιότητα,
- (δ) Σε όλες τις διαδικασίες που αφορούν παιδιά θύματα βίας, πρέπει να εφαρμόζεται η αρχή της ταχείας διεκπεραίωσης, με παράλληλο σεβασμό του κράτους δικαίου.

Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, Ιδιαιτέρως Γυναικών και Παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, 2000 (Πρωτόκολλο του Παλέρμο)

Άρθρο 6 Αρωγή και προστασία των θυμάτων διακίνησης προσώπων

1. Στις περιπτώσεις που ενδείκνυται και στο βαθμό που είναι δυνατό κατά το εσωτερικό του δικαίου, κάθε Κράτος Μέρος λαμβάνει μέτρα για να προστατεύσει την ιδιωτική ζωή και την ταυτότητα των θυμάτων διακίνησης προσώπων, στα οποία περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η εμπιστευτική διεξαγωγή των νομικών διαδικασιών που σχετίζονται με τη διακίνηση αυτή.
2. Κάθε Κράτος Μέρος διασφαλίζει ότι το εσωτερικό νομικό ή διοικητικό του σύστημα περιλαμβάνει μέτρα, ώστε να παρέχονται στα θύματα διακίνησης προσώπων, όταν συντρέχει περίπτωση:
 - (α) Πληροφορίες για τις σχετικές δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες
 - (β) Αρωγή, ώστε οι απόψεις και ανησυχίες τους να καταστεί δυνατό να παρουσιασθούν και να εξετασθούν στα κατάλληλα στάδια της δικαστικής διαδικασίας εναντίον των δραστών, κατά τρόπο που δεν παραβιάζει τα δικαιώματα της υπεράσπισης.

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, 2005

Άρθρο 15 - Αποζημίωση και Ένδικο Μέσα

1. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος διασφαλίζει ότι τα θύματα έχουν πρόσβαση, από την πρώτη τους επαφή με τις αρμόδιες αρχές, σε πληροφόρηση για σχετικές δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες σε γλώσσα, την οποία μπορούν να κατανοήσουν.
2. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος προβλέπει το δικαίωμα παροχής νομικής συνδρομής και δωρεάν νομικής βοήθειας στα θύματα, υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από την εθνική του νομοθεσία.
3. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος προβλέπει στην εθνική του νομοθεσία το δικαίωμα των θυμάτων να αποζημιώνονται από τους δράστες των εγκλημάτων εμπορίας ανθρώπων.
4. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος λαμβάνει τα απαιτούμενα νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η αποζημίωση των θυμάτων, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από την εθνική του νομοθεσία, για παράδειγμα μέσω της δημιουργίας ενός ταμείου για την αποζημίωση θυμάτων ή μέσω μέτρων ή προγραμμάτων για την κοινωνική βοήθεια και την κοινωνική ένταξη των θυμάτων, τα οποία μπορεί να χρηματοδοτούνται από τα έσοδα που προέρχονται από την εφαρμογή των προβλεπόμενων στο άρθρο 23 μέτρων.

¹⁰ Βλέπε επίσης: Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice, υιοθετήθηκε στις 17 Νοεμβρίου 2010, Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime; and General Assembly resolution 65/213.

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση, CETS No. 201, (Σύμβαση Lanzarote), 2007

Άρθρο 14 – Βοήθεια προς τα θύματα

1. Κάθε Μέρος θα λάβει τα απαραίτητα νομοθετικά ή άλλα μέτρα για να παρέχει βοήθεια στα θύματα, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, για τη σωματική και ψυχοκοινωνική τους ανάκαμψη. Τα μέτρα που θα λαμβάνονται σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο, θα λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις, τις ανάγκες και τις ανησυχίες του παιδιού.
2. Κάθε Μέρος θα λάβει μέτρα, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από την εσωτερική του νομοθεσία, για τη συνεργασία με μη κυβερνητικούς οργανισμούς, άλλους σχετικούς οργανισμούς ή άλλα στοιχεία της κοινωνίας των πολιτών που εμπλέκονται στην παροχή βοήθειας στα θύματα.
3. Όταν οι γονείς ή τα άτομα που φροντίζουν το παιδί εμπλέκονται στη σεξουαλική εκμετάλλευση ή τη σεξουαλική κακοποίησή του/της, οι διαδικασίες επέμβασης που θα ακολουθούνται κατ'εφαρμογή του Άρθρου 11, παράγραφος 1, θα περιλαμβάνουν:
 - τη δυνατότητα απομάκρυνσης του φερόμενου ως δράστη,
 - τη δυνατότητα απομάκρυνσης του θύματος από το οικογενειακό του/της περιβάλλον. Οι συνθήκες και η διάρκεια μιας τέτοιας απομάκρυνσης θα καθορίζονται σύμφωνα με το καλύτερο συμφέρον του παιδιού.
4. Κάθε Μέρος θα λάβει τα απαραίτητα νομοθετικά ή άλλα μέτρα για να διασφαλίσει ότι τα άτομα που είναι κοντά στο θύμα μπορούν να ωφεληθούν, όπου ενδείκνυται, από θεραπευτική βοήθεια, κυρίως έκτακτη ψυχολογική φροντίδα.

ΕΔΔΑ, C.A.S. και C.S. κατά Ρουμανίας, Αρ. προσφυγής 26692/05, 20 Μαρτίου 2012.

81. Όσον αφορά ιδίως το βάρος που δόθηκε στην αντίδραση του θύματος, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι αρχές δεν έλαβαν υπόψη την ιδιαίτερη ευαλωτότητα των νέων και τους ειδικούς ψυχολογικούς παράγοντες που υπεισέρχονται σε υποθέσεις που αφορούν βίαιη σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων, ιδιαιτερότητες που μπορούν να εξηγήσουν τους δισταγμούς του θύματος τόσο στην καταγγελία της κακοποίησης όσο και στην περιγραφή των γεγονότων (...).
82. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι υποχρεώσεις που υπέχει το Κράτος σύμφωνα με τα Άρθρα 3 και 8 της Σύμβασης σε περιπτώσεις όπως αυτή, απαιτούν τον σεβασμό του ύψιστου συμφέροντος του παιδιού. Το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ψυχολογική ακεραιότητα απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή όταν ένα παιδί είναι θύμα βίας (βλέπε, τηρουμένων των αναλογιών, *Pretty κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αρ. 2346/02, § 65, ΕΣΔΑ 2002ΙΙΙ). Το Δικαστήριο εκφράζει τη λύπη του για το γεγονός ότι στον πρώτο αιτούντα ουδέποτε παρασχέθηκαν συμβουλευτικές υπηρεσίες ούτε συνοδευόταν από εξειδικευμένο ψυχολόγο κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ή μετά από αυτή. Η μόνη μνεία τέτοιας υποστήριξης είναι από τον σχολικό σύμβουλο, ο οποίος πρότεινε ότι θα ήταν καλύτερα να απομακρυνθεί η οικογένεια. Λαμβάνοντας υπόψη τις θετικές υποχρεώσεις που έχει αναλάβει το εναγόμενο Κράτος βάσει των διαφόρων διεθνών πράξεων για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί κατάλληλο μέτρο για «αποκατάσταση και επανένταξη».
83. Η μη ικανοποιητική ανταπόκριση στις καταγγελίες για κακοποίηση παιδιού στην παρούσα υπόθεση εγείρει αμφιβολίες ως προς την αποτελεσματικότητα του συστήματος που έχει δημιουργήσει το Κράτος σύμφωνα με τις διεθνείς του υποχρεώσεις και αφήνει την ποινική διαδικασία στην υπόθεση κενή περιεχομένου.

P. και S. κατά Πολωνίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 57375/08, απόφαση της 30ης Οκτωβρίου 2012

165. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε στο Δικαστήριο το γεγονός ότι οι αρχές άσκησαν ποινική δίωξη με την κατηγορία της παράνομης συνουσίας εναντίον της πρώτης προσφεύγουσας, όταν, σύμφωνα με το πιστοποιητικό της εισαγγελίας και των ιατροδικαστικών ευρημάτων, θα έπρεπε να είχε θεωρηθεί ότι είναι θύμα σεξουαλικής κακοποίησης. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι αυτή η προσέγγιση δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις που απορρέουν από τις θετικές υποχρεώσεις των κρατών μελών να καθιερώσουν και να εφαρμόσουν με αποτελεσματικό τρόπο ένα σύστημα ποινικού δικαίου, το οποίο θα τιμωρεί όλες τις μορφές σεξουαλικής κακοποίησης [...]. Η έρευνα εναντίον της προσφεύγουσας τελικά διακόπηκε, αλλά το γεγονός και μόνο ότι κινήθηκε και διεξήχθη δείχνει μια βαθιά έλλειψη κατανόησης της δύσκολης θέσης της.

166. Εν όλω, το Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν λήφθηκαν δεόντως υπόψη η ευαλωτότητα και η νεαρή ηλικία της πρώτης προσφεύγουσας, ούτε οι απόψεις της και τα συναισθήματά της.
167. Κατά την εξέταση της υπό κρίση προσφυγής το Δικαστήριο πρέπει να αξιολογήσει την κατάσταση της πρώτης προσφεύγουσας συνολικά, λαμβανομένων ιδίως υπόψη των σωρευτικών επιπτώσεων των περιστάσεων στην κατάσταση της προσφεύγουσας. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έχει ήδη διαπιστώσει ότι, αφού εξέτασε την προσφυγή βάσει του άρθρου 8 της Σύμβασης σχετικά με τον καθορισμό της πρόσβασης της πρώτης προσφεύγουσας στην έκτρωση, η προσέγγιση των αρχών χαρακτηρίστηκε από αναβλητικότητα, σύγχυση και έλλειψη ορθής και αντικειμενικής παροχής συμβουλών και πληροφοριών [...]. Ομοίως, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η πρώτη προσφεύγουσα διαχωρίστηκε από τη μητέρα της και στερήθηκε την ελευθερία της κατά παράβαση του άρθρου 5, παρ. 1 της Σύμβασης.
168. Το Δικαστήριο καταλήγει, λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις της υπόθεσης εν όλω, ότι η πρώτη προσφεύγουσα αντιμετωπίστηκε από τις αρχές με αξιοθρήνητο τρόπο και ότι η ταλαιπωρία της έφθασε στον ελάχιστο βαθμό σοβαρότητας σύμφωνα με το άρθρο 3 της Σύμβασης.
169. Το Δικαστήριο αποφαινεται ότι, κατά συνέπεια, η εν λόγω διάταξη παραβιάστηκε.

Ζ κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 29392/95, απόφαση της 10ης Μαΐου 2001

3. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 3 κατοχυρώνει μία από τις θεμελιώδεις αξίες της δημοκρατικής κοινωνίας. Απαγορεύει κατ' απόλυτο τρόπο τα βασανιστήρια ή την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία. Η υποχρέωση των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών δυνάμει του άρθρου 1 της Σύμβασης να εξασφαλίζουν σε όλους τους υπαγόμενους στη δικαιοδοσία τους τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που ορίζονται στη Σύμβαση, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, απαιτεί από τα κράτη να λαμβάνουν μέτρα που να διασφαλίζουν ότι τα άτομα που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους δεν υπόκεινται σε βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένης της κακομεταχείρισης που προέρχεται από ιδιώτες (βλ. Α. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 1998, Συλλογή αποφάσεων 1998 VI, σελ. 2699, σκέψη 22). Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να παρέχουν αποτελεσματική προστασία, ιδίως, στα παιδιά και σε λοιπά ευάλωτα άτομα και να περιλαμβάνουν εύλογα μέτρα για την πρόληψη της κακομεταχείρισης από πράξεις ιδιωτών τις οποίες το κράτος γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει. [...].

Ευρωπαϊκό δίκαιο

Οδηγία 2011/36/ΕΕ (για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων), 2011

Άρθρο 13

Γενικές διατάξεις για τα μέτρα συνδρομής, στήριξης και προστασίας των παιδιών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων

1. Child victims of trafficking in human beings shall be provided with assistance, support and protection. In the application of this Directive the child's best interests shall be a primary consideration.
2. Member States shall ensure that, where the age of a person subject to trafficking in human beings is uncertain and there are reasons to believe that the person is a child, that person is presumed to be a child in order to receive immediate access to assistance, support and protection in accordance with Άρθρος 14 and 15.

Άρθρο 14

Παροχή συνδρομής και στήριξης σε παιδιά θύματα

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι οι ειδικές ενέργειες που προορίζονται να συνδράμουν και να στηρίξουν τα παιδιά που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, στο πλαίσιο της φυσικής και ψυχοκοινωνικής αποκατάστασής τους, θεσπίζονται μετά από ατομική εκτίμηση της προσωπικής κατάστασης καθενός παιδιού θύματος, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την άποψή του, τις ανάγκες του και τις ανησυχίες του με σκοπό την εξεύρεση μόνιμων λύσεων για το παιδί. Εντός εύλογου χρονικού

διαστήματος, τα κράτη μέλη παρέχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση σε θύματα παιδικής ηλικίας και σε παιδιά θυμάτων στα οποία παρέχεται συνδρομή και στήριξη σύμφωνα με το άρθρο 11, σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο.

2. Τα κράτη μέλη διορίζουν κηδεμόνα ή εκπρόσωπο για το παιδί που είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων μόλις αυτό χαρακτηριστεί από τις αρχές ως θύμα όταν, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, οι δικαιούχοι της γονικής μέριμνας λόγω σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ αυτών και του παιδιού-θύματος, αποκλείονται από τη διασφάλιση του ύψιστου συμφέροντος του παιδιού ή/και από την εκπροσώπηση του παιδιού.
3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν, κατά περίπτωση και κατά το δυνατόν, μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν συνδρομή και στήριξη στην οικογένεια του παιδιού που έχει πέσει θύμα εμπορίας ανθρώπων, όταν η οικογένεια ευρίσκεται στο έδαφος του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Ειδικότερα, τα κράτη μέλη, κατά περίπτωση και κατά το δυνατόν, εφαρμόζουν στην οικογένεια τις διατάξεις του άρθρου 4 της απόφασης-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ.
4. Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται με την επιφύλαξη του άρθρου 11.

Για περαιτέρω πληροφορίες ανατρέξτε:

- Οδηγίες για τη Δικαιοσύνη σε ζητήματα που εμπλέκουν παιδιά θύματα ή μάρτυρες εγκλήματος της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, E/CN.15/2005/L.2/Rev.1, 25 May 2005 <https://www.un.org/ruleoflaw/files/UNGuidelinesChildVictimsWitnesses.pdf>
- UNODC, UNICEF, Εγχειρίδιο για επαγγελματίες και σχεδιαστές πολιτικής για τη Δικαιοσύνη σε ζητήματα που εμπλέκουν παιδιά θύματα ή μάρτυρες εγκλήματος, https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_for_Professionals_and_Policymakers_on_Justice_in_Matters_Involving_Child_Victims_and_Witnesses_of_Crime.pdf
- UNICEF, Save the children: Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού http://www.unicef.org/french/adolescence/files/Every_Childs_Right_to_be_Heard.pdf
- UNICEF Εκπαιδευτικός Οδηγός για τη Συμμετοχή των Παιδιών και των Νέων <http://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/1859351395.pdf>
- Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη <http://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>
- Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή
- νομοθεσία για τα δικαιώματα του παιδιού, 2015 <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/handbook-european-law-child-rights>
- Διεθνής Αμνηστία, Εγχειρίδιο Δίκαιης Δίκης (Fair Trial Manual), Δεύτερη έκδοση, 2014

IV. Καταχώρηση της γέννησης

Οι συνθήκες Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατοχυρώνουν το δικαίωμα όλων των ατόμων να καταχωρηθούν αμέσως μετά τη γέννηση και το δικαίωμα σε όνομα και ιθαγένεια μετά τη γέννηση (άρθρο 7 CRC, άρθρο 24 (2) ICCPR, άρθρο 18 Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (CRPD). Το δικαίωμα των παιδιών να αναλαμβάνουν νομική δράση ή να ασκούν διοικητικές διαδικασίες για την προστασία των δικαιωμάτων τους διαφέρει σε διάφορες χώρες.

Παρόλο που τα Κράτη απολαμβάνουν ένα βαθμό διακριτικής ευχέρειας όσον αφορά τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για την καταχώριση παιδιών, τα μέτρα αυτά πρέπει να είναι αποτελεσματικά και συνεπή με την CRC, κυρίως με την απαγόρευση των διακρίσεων σύμφωνα με το άρθρο 2. Στα Κράτη όχι μόνο απαγορεύεται να κάνουν διακρίσεις εις βάρος παιδιών σε σχέση με την καταχώριση των γεννήσεων τους κατά παράβαση του άρθρου 2, αλλά απαιτείται επίσης να λαμβάνουν ειδικά μέτρα ώστε να διασφαλίζουν την καταχώριση ευάλωτων ομάδων παιδιών.¹¹

¹¹ Σύμφωνα με τις συστάσεις της CRC προς τα Κράτη, αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει, ενδεικτικά : παιδιά που πλήττονται από ένοπλες συγκρούσεις και εσωτερικά εκτοπισμένα παιδιά, παράνομους διαμένοντες, αλλοδαπούς και πρόσφυγες, νομάδες, μειονοτικές ομάδες, παιδιά γεννημένα εκτός γάμου, παιδιά που ανήκουν σε αυτόχθονες ομάδες και παιδιά που ζουν σε απομακρυσμένες και αγροτικές περιοχές, ανιθαγενή παιδιά, παιδιά με αναπηρίες, παιδιά γεννημένα από γονείς με αναπηρία και παιδιά φυλακισμένων γονέων

Η καταχώριση είναι ιδιαίτερα σημαντική για παιδιά πρόσφυγες και παιδιά που αιτούνται άσυλο που έχουν χωριστεί από τους γονείς τους, όπου ένα μητρώο γεννήσεων μπορεί να διευκολύνει την επανένωση. Τα παιδιά μεταναστών χωρίς έγγραφα διατρέχουν υψηλό κίνδυνο να παραμείνουν μη καταχωρημένα, καθώς οι γονείς ενδέχεται να μην καταχωρούν τα παιδιά λόγω φόβου απέλασης ή άλλων κυρώσεων, όπως η αναγκαστική υπογραφή δηλώσεων εκούσιας επιστροφής. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα παιδιά διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να καταστούν απάτριδες και οι γονείς πρέπει να ενθαρρύνονται να καταχωρούν τις γεννήσεις, έτσι ώστε να τίθεται σε ισχύ το δικαίωμα του παιδιού στην ιθαγένεια.¹²

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989

Άρθρο 7

1. Το παιδί εγγράφεται στο ληξιαρχείο αμέσως μετά τη γέννησή του και έχει από εκείνη τη στιγμή το δικαίωμα ονόματος, το δικαίωμα να αποκτήσει ιθαγένεια και, στο μέτρο του δυνατού, το δικαίωμα να γνωρίζει τους γονείς του και να ανατραφεί από αυτούς.
2. Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν για τη θέση σε εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους και με τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλουν οι ισχύουσες σ' αυτό το πεδίο διεθνείς συνθήκες, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ελλείπει αυτών, το παιδί θα ήταν άπατρις.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, 2006

Άρθρο 18 (2)

Τα παιδιά με αναπηρία εγγράφονται στο ληξιαρχείο αμέσως μετά την γέννηση τους και έχουν το δικαίωμα ονόματος από την ημέρα της γέννησης, το δικαίωμα να αποκτήσουν ιθαγένεια και, στο μέτρο του δυνατού, το δικαίωμα να γνωρίζουν τους γονείς τους και να ανατραφούν από αυτούς.

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, 1966

Άρθρο 24(2)

Κάθε παιδί πρέπει να εγγράφεται αμέσως μετά τη γέννησή του στο Ληξιαρχείο και να αποκτά όνομα.

Κοινό Γενικό Σχόλιο Αρ. 4 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 23 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις Κρατικές υποχρεώσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης σε χώρες προέλευσης, διέλευσης, προορισμού και επιστροφής*

Άρθρο 7

20. Η έλλειψη καταχώρισης της γέννησης μπορεί να έχει πολλές αρνητικές επιπτώσεις στην απόλαυση των δικαιωμάτων των παιδιών, όπως γάμος σε παιδική ηλικία, εμπορία, καταναγκαστική στρατολόγηση και παιδική εργασία. Η καταχώριση των γεννήσεων μπορεί επίσης να βοηθήσει στην επίτευξη καταδικαστικών αποφάσεων εναντίον εκείνων που έχουν σκοποήσει ένα παιδί. Τα μη καταχωρημένα παιδιά διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο να καταστούν ανιθαγενή όταν γεννιούνται από γονείς που βρίσκονται σε κατάσταση παράτυπης μετανάστευσης, λόγω εμποδίων στην απόκτηση ιθαγένειας στη χώρα προέλευσης των γονέων καθώς και στην πρόσβαση στην καταχώριση και την ιθαγένεια στον τόπο γέννησής τους .
21. Οι Επιτροπές προτρέπουν τα Κράτη μέρη να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διασφαλίζουν όπως όλα τα παιδιά καταχωρούνται αμέσως κατά τη γέννηση και εκδίδονται πιστοποιητικά γέννησης, ανεξάρτητα από το καθεστώς μετανάστη αυτών ή των γονέων τους. Πρέπει να αίρονται νομικά και πρακτικά εμπόδια στην καταχώριση των γεννήσεων, όπως η απαγόρευση της ανταλλαγής δεδομένων μεταξύ παρόχων υγείας ή δημοσίων υπαλλήλων που είναι υπεύθυνοι για την καταχώριση με τις αρχές εφαρμογής της πολιτικής για την μετανάστευση και η απαίτηση από τους γονείς να προσκομίζουν έγγραφα σχετικά με το καθεστώς μετανάστη.

¹² John Tobin and Florence Seow, "Article 7: The rights of birth registration, a name, nationality and to know and be cared for by parents", in The UN Convention on the Rights of the Child A Commentary (pp. 517-550). Oxford Commentaries on International Law (2019), σελ. 384-450 και σελ. 393 ειδικότερα.

Πρέπει επίσης να λαμβάνονται μέτρα για την διευκόλυνση της καθυστέρημένης καταχώρισης των γεννήσεων και την αποφυγή οικονομικών κυρώσεων για καθυστέρημένη καταχώριση. Στα παιδιά που δεν έχουν καταχωρηθεί πρέπει να διασφαλίζεται ίση πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη, προστασία, εκπαίδευση και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες.

22. Εάν η προμήθεια των εγγράφων ταυτότητας ενός παιδιού έχει πραγματοποιηθεί για λογαριασμό του παρὸντος και το παιδί ζητήσει την αποκατάσταση των εγγράφων ταυτότητάς του, τα Κράτη Μέλη προτρέπονται να λαμβάνουν ευέλικτα μέτρα προς όφελος του ύψιστου συμφέροντος του παιδιού, ιδιαιτέρως με την έκδοση διορθωμένων εγγράφων και την αποφυγή δίωξης στην περίπτωση όπου έχει διαπραχθεί παραποίηση.

V. Φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία

1. Πρακτικές πτυχές

Οι δικηγόροι και οι δικαστές πρέπει:

- α) Να δίνουν προσοχή στον/η διερμηνέα,
- β) Να γνωρίζουν ότι ο χρόνος, το άγχος και η κόπωση μπορούν να επηρεάσουν την ικανότητα του παιδιού να συμμετάσχει
- γ) Να εξηγήσουν στο παιδί ότι είναι εντάξει εάν δεν γνωρίζει την απάντηση σε μια ερώτηση
- δ) Να χρησιμοποιούν ερωτήσεις φιλικές προς τα παιδιά, με ιδιαίτερη προσοχή στη γλώσσα και τον τόνο.
- ε) Να αναγνωρίζουν ότι τα παιδιά δεν θα μπορούν να καταθέσουν μια μαρτυρία με την ίδια ακρίβεια με τους ενήλικες και
- στ) Να βεβαιωθούν ότι υπάρχουν όσο το δυνατόν λιγότερα άτομα στο δικαστήριο.

Αίθουσα δικαστηρίου

Η αίθουσα του δικαστηρίου είναι συνήθως ένα μη οικείο μέρος για παιδιά. Πολλοί ειδικοί επί των οικογενειακών δικαστηρίων και δικαστηρίων ανηλίκων συνιστούν να επιτρέπεται στα παιδιά να επισκέπτονται μια άδεια αίθουσα δικαστηρίου πριν από την προγραμματισμένη ακρόαση. Υπό την επίβλεψη του προσωπικού του δικαστηρίου, τα παιδιά θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να εξερευνούν την αίθουσα του δικαστηρίου, να κάθονται σε όλες τις τοποθεσίες (συμπεριλαμβανομένης, ιδίως, του πάγκου του δικαστή και της θέσης των μαρτύρων), και να εξασκηθούν στο να απαντούν σε απλές ερωτήσεις για την προετοιμασία της κατάθεσης. Στο βαθμό που το επιτρέπουν οι πόροι, οι υπεύθυνοι δικαστηρίων πρέπει να είναι δεκτικοί σε αιτήματα νομικών εκπροσώπων ή κηδεμόνων για ασυνόδευτα παιδιά μετανάστες να επισκεφθούν τα δικαστήρια πριν από την αρχική ακρόαση. Επιπλέον, θα πρέπει να είναι ανοιχτοί σε άλλους τρόπους εξοικείωσης των ασυνόδευτων παιδιών μεταναστών με τις δικαστικές διαδικασίες.

2. Πως να επικοινωνήσετε με έναν εντολέα παιδι

Σε μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 1996 στις ΗΠΑ, παιδιά με προηγούμενη εμπειρία σε δικαστικές διαδικασίες έχουν εκφράσει τις απόψεις τους σχετικά με τα βοηθητικά και μη βοηθητικά χαρακτηριστικά ενός δικηγόρου, ως εξής:

Βοηθητικά χαρακτηριστικά ενός προσώπου που διενεργεί συνέντευξη/δικηγόρου :

- α) Να αφιερώνεται χρόνος για την ανάπτυξη σχέσης με τον εντολέα
- β) Το παιδί πρέπει να μπορεί να ακουστεί για όσο διάστημα είναι απαραίτητο και να μην αισθάνεται ότι καταπιέζεται σε περιόδους σιωπής. Η καλή επικοινωνία ενισχύει την εμπιστοσύνη του παιδιού προς τον δικηγόρο. Είναι επομένως σημαντική η επικοινωνία με κατάλληλο τρόπο, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις ικανότητες του παιδιού από την πρώτη στιγμή της συνάντησης. Η πρώτη εντύπωση του παιδιού για τον δικηγόρο του καθορίζει συνήθως ολόκληρη τη σχέση τους. Είναι επομένως απαραίτητο να προσαρμόζουμε τη γλώσσα και να αντιμετωπίζουμε τα πράγματα διαφορετικά με τα παιδιά. Οι δικηγόροι πρέπει πάντα να έχουν κατά νου ότι κάθε παιδί έχει διαφορετικές ατομικές ανάγκες.
- γ) Σεβασμός της προσωπικότητας του εντολέα
- δ) Η επίγνωση ότι ορισμένα παιδιά -εντολείς μπορούν να δουν έναν πληρεξούσιο ως ενήλικα που μπορεί να τους προστατεύσει και όχι απλώς ως δικηγόρο και
- ε) Συνειδητοποίηση ότι σε περίπτωση παραμέλησης ή κακοποίησης, ορισμένοι νέοι μπορεί να ενδιαφέρονται περισσότερο για τους δικηγόρους τους που τους προστατεύουν από μελλοντική παραμέληση ή κακοποίηση παρά για να διατηρήσουν αυτές τις πληροφορίες εμπιστευτικές.

Μη βοηθητικά χαρακτηριστικά ενός προσώπου που διενεργεί συνέντευξη/δικηγόρου :

- α) Να απουσιάζει συνεχώς ή να βιάζεται

- β) Να έχει μη φιλικό και αδιάφορο τρόπο και να μην προωθεί την εμπιστοσύνη και
- γ) Να χρησιμοποιεί μια στενή τεχνική συνέντευξης που δεν πλαισιώνει την εμπειρία ενός παιδιού και δεν λαμβάνει υπόψη άλλες σκέψεις που επηρεάζουν το παιδί

Επικοινωνία φιλική προς τα παιδιά - χρήσιμες συμβουλές:

1. Έχετε έναν ευγενικό, καθησυχαστικό και φιλικό τόνο
2. Χρησιμοποιήστε απλή γλώσσα (αποφύγετε τεχνικούς όρους και ορολογία που τα παιδιά είναι απίθανο να κατανοήσουν) και αλλάξτε γλώσσα ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού
3. Κάντε μια ερώτηση κάθε φορά
4. Χρησιμοποιήστε σύντομες προτάσεις και απλό λεξιλόγιο
5. Χρησιμοποιήστε σχέδια, φωτογραφίες, εικόνες
6. Αναγνωρίστε ότι μπορεί να είναι απαραίτητο να μιλήσετε «μέσω» ενός υποστηρικτή 7. Αφήστε τα παιδιά να έχουν χρόνο για να απαντήσουν
8. Φορέστε λιγότερο επίσημα ρούχα
9. Παρακολουθήστε τη συμμετοχή του παιδιού και προτείνετε διαλείμματα και επιπλέον διαλείμματα εάν το παιδί είναι στενοχωρημένο ή κουρασμένο
10. Αποφύγετε τις βασικές ερωτήσεις (για παράδειγμα, μην ρωτάτε “Καταλαβαίνετε”;) καθώς τα παιδιά έχουν την τάση να συμμορφώνονται, και μπορεί ένα παιδί να απαντήσει αυτόματα “Ναι”
11. Αποφύγετε τη χρήση ερωτήσεων που περιλαμβάνουν συγκριτικές κρίσεις, καθώς τα παιδιά μπορεί να τις βρίσκουν δύσκολες ή να έχουν διαφορετικές αντιλήψεις (δηλαδή μεγάλες, μικρές, γρήγορες, αργές)
12. Να είστε ευαίσθητοι στη γλώσσα που το παιδί μπορεί να δυσκολευτεί να πει (δηλ. Σεξουαλική γλώσσα ή γλώσσα για τα μέρη του σώματος)
13. Να είστε προσεκτικοί σε ευαίσθητα θέματα, π.χ. τραυματικές εμπειρίες, πληροφορίες για τους γονείς τους - μην κάνετε υποθέσεις
14. Μην χρησιμοποιείτε επιθετική, συγκρουσιακή ή εξευτελιστική γλώσσα
15. Μην επαναλαμβάνετε την ίδια ερώτηση ξανά και ξανά - θα μπορούσε να μπερδέψει το παιδί
16. Αποφύγετε πολλές προτάσεις μέσα σε προτάσεις
17. Αποφύγετε πολλές ερωτήσεις εντός ερωτήσεων, καθοδηγητικές ερωτήσεις και διπλών αρνητικών.
18. Ακούστε ενεργά τι έχει να πει το παιδί, χωρίς να προσπαθήσει να ερμηνεύσει υπερβολικά τα λόγια του
19. Ακούστε τι έχει να πει το παιδί, ακόμα κι αν αυτό δεν σχετίζεται άμεσα με τα υποτιθέμενα γεγονότα ή το αδίκημα
21. Κατανοήστε ότι το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται από τα παιδιά είναι συχνά διαφορετικό ή έχει διαφορετικές έννοιες από ότι οι λέξεις για τους ενήλικες
22. Γενικά, επιλέξτε προσωπικές συναντήσεις αντί για τηλεφωνικές κλήσεις
23. Θέστε σαφείς κανόνες για το πότε το παιδί μπορεί να επικοινωνήσει μαζί του και να περιμένει απάντηση. Παρόλο που αυτές οι μέθοδοι είναι πιο αποτελεσματικές από την αποστολή μιας επιστολής, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα το παιδί να επικοινωνεί με τον δικηγόρο ανά πάσα στιγμή και να περιμένει άμεση απάντηση. Βρείτε εργαλεία για να εξηγήσετε σε κάθε παιδί τις πληροφορίες που πρέπει να γνωρίζει και προσαρμόστε τις στο επίπεδο ωριμότητας και ικανότητας κάθε παιδιού

Ακρόαση: μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για να δείξουμε ότι ακούμε

1. Μη λεκτική: νεύματα, έκφραση του προσώπου, επαφή με τα μάτια, συνολική γλώσσα του σώματος.
 - Προσπαθήστε να δημιουργήσετε και να διατηρήσετε κατάλληλη επαφή με τα μάτια (χαμόγελο, νεύμα, χρήση μη λεκτικών νύξεων κ.λπ.). Αυτό δείχνει θετική στάση χωρίς όρους, διευκολύνει το άνοιγμα στον ομιλητή και βοηθά το παιδί να επικεντρώνεται και να ακούει
2. Εκτικοί: θετικοί ήχοι, τόνος φωνής, ανοιχτές και κλειστές ερωτήσεις, παραφράσεις, περιλήψεις,

ανασκόπηση.

- Επαναλαμβάνετε τις δηλώσεις του παιδιού, λέγοντας, για παράδειγμα, «είπες XXX, με αυτό εννοούσες ΨΨΨ;». Αυτό είναι πολύ σημαντικό επειδή επιτρέπει στο παιδί να σταματά και να σκέφτεται το πραγματικό περιεχόμενο αυτού που είπε ενώ επιτρέπει στον δικηγόρο να επιβεβαιώνει εάν το έχει κατανοήσει σωστά
- Συνοψίστε τι λέει το παιδί. Αυτή είναι μια βασική δεξιότητα στη δόμηση της συνέντευξης. Ο δικηγόρος μπορεί να χρησιμοποιήσει αυτό το εργαλείο ώστε να επιβεβαιώσει την κατανόησή του για την υπόθεση, να συγκεντρώσει διάφορες απόψεις που έθεσε το παιδί σε μια συνεκτική πρόταση και, στη συνέχεια, είτε να διερευνήσει περαιτέρω τι έχει ήδη πει το παιδί ή να μεταφέρει τη συνέντευξη σε ένα νέο θέμα.

Εναλλακτικές μέθοδοι επικοινωνίας

1. Σημεία και σύμβολα
2. Σήματα και σύμβολα Makaton (διεθνώς αναγνωρισμένα σήματα χειρών) <https://www.makaton.org/>
3. Σύστημα επικοινωνίας με εικόνα: <http://www.pecs-unitedkingdom.com/>

Εργαλεία δημιουργικής επικοινωνίας

1. Τα παιδιά μπορεί να κληθούν να επιλέξουν ρόλους, όπως άτομα, κουμπιά ή πέτρες για να εκπροσωπούνται, μέλη της οικογένειας, κατοικίδια ζώα, επαγγελματίες. Το παιδί μπορεί να ερωτηθεί ποιος είναι σημαντικός για εκείνον που χρησιμοποιεί, πόσο κοντά ή μακριά θέλει να είναι οι άνθρωποι και τα άλλα παιδιά, να αναπαράγουν τα προηγούμενα ή τα τρέχοντα γεγονότα κ.λπ.
2. Τα παιδιά μπορούν συχνά να επικοινωνούν μέσω υλικών παιχνιδιού πράγματα που δεν μπορούν ή δεν θέλουν να εκφράσουν προφορικά. Τα παιδιά μπορούν να ζωγραφίσουν οικογενειακές και σχολικές εικόνες, να κάνουν μοντέλα, να κάνουν μάσκες συναισθημάτων.
3. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν μαριονέτες ή / και ένα μαλακό παιχνίδι για να εκφράσει ένα μικρό παιδί για το τι σκέφτεται ή αισθάνεται. Τα παιδιά μπορούν επίσης να τα χρησιμοποιήσουν τα ίδια για να αναπαράγουν εκδηλώσεις ή να εξηγήσουν τα τρέχοντα συναισθήματα. Τέλος, το παιχνίδι αντικειμένων μπορεί να βοηθήσει να αποσπάσει την προσοχή του παιδιού και να κάνει το παιδί να νιώσει άνετα.
4. Ιστορίες, ομοιοκαταληξίες και ποιήματα: τα παιδιά μπορούν είτε να χρησιμοποιήσουν χαρτί είτε στυλό για να δημιουργήσουν τις δικές τους ιστορίες, συμπεριλαμβάνοντας, για παράδειγμα, τι θέλει να γνωρίζει ένας νέος ανάδοχος για αυτά. Μπορούν να γράψουν ποιήματα, στοίχους για τα συναισθήματά τους. Μπορεί να τους δοθούν βιβλία ιστοριών για συγκεκριμένα θέματα που εξηγούν πράγματα σε μικρά παιδιά, σχετικά με τον πόλεμο, τη μετανάστευση, τον θάνατο, την αναδοχή κλπ.
5. Οπτικά βοηθήματα: κάρτες με εικόνες από το σπίτι, το σχολείο, ειδικές εκδηλώσεις (γενέθλια, διακοπές) χαρούμενα, λυπημένα, θυμωμένα πρόσωπα για να εκφράσουν συναισθήματα
6. Εξοπλισμός πληροφορικής: τα παιδιά και οι νέοι μπορούν να χρησιμοποιήσουν tablet και υπολογιστές για να δημιουργήσουν τις δικές τους πληροφορίες σχετικά με ζητήματα που τα απασχολούν και να τις παρουσιάσουν στους επαγγελματίες

Όταν το παιδί δεν καταλαβαίνει ή δεν μιλά τη γλώσσα της διαδικασίας, ο δικηγόρος πρέπει:

- α) Να διασφαλίζει ότι οι αρμόδιες αρχές έχουν φροντίσει για την παρουσία διερμηνέα ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία,
- β) Να διασφαλίζει ότι οι αρμόδιες αρχές έχουν παράσχει τη μετάφραση των πλέον σημαντικών εγγράφων του φακέλου της υπόθεσης,
- γ) Να βεβαιωθεί ότι υπάρχει διερμηνέας όταν λαμβάνεται συνέντευξη από το παιδί, ακόμη και από τον ίδιο τον δικηγόρο.

Παράγοντες για φιλικό προς τα παιδιά περιβάλλον

Φυσικό περιβάλλον

1. Το δωμάτιο να είναι καλά αεριζόμενο και άνετο
2. Το δωμάτιο να έχει πολύχρωμα σχέδια και αφίσες

3. Τα καθίσματα να έχουν το κατάλληλο μέγεθος
4. Να επιτρέπεται στο παιδί να κάθεται με το άτομο που επιθυμεί
5. Το περιβάλλον να είναι ασφαλές
6. Το δωμάτιο να είναι ιδιωτικό

Παροχές

1. Δίνονται στο παιδί ενημερωτικά φυλλάδια
2. Δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να κάνει ερωτήσεις
3. Παρέχονται τρόφιμα και αναψυκτικά

Υποστήριξη και συμμετοχή

1. Το παιδί συνοδεύεται από γονέα
2. Το παιδί έχει έναν υποστηρικτικό ενήλικα που το βοηθάει
3. Οι ενήλικες ντύνονται με καθημερινά ρούχα
4. Η επικοινωνία είναι φιλική προς στα παιδιά

Τεχνικά

1. Το παιδί ενημερώνεται για τη συνάντηση και τον τόπο
2. Το παιδί μεταφέρεται στη συνάντηση
3. Η συνάντηση πραγματοποιείται κατάλληλες ώρες, με άφθονα διαλείμματα
4. Η αναμονή ελαχιστοποιείται
5. Η επαφή του παιδιού με εχθρικά πρόσωπα άλλους είναι αυστηρά περιορισμένη ή αποτρέπεται

Κοινό Γενικό Σχόλιο Αρ. 4 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και Νο. 23 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις Κρατικές υποχρεώσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης σε χώρες προέλευσης, διέλευσης, προορισμού και επιστροφής

17. Πιο συγκεκριμένα, και ιδιαιτέρως στο πλαίσιο των εκτιμήσεων του ύψιστου συμφέροντος και εντός των διαδικασιών προσδιορισμού του ύψιστου συμφέροντος, στα παιδιά πρέπει να διασφαλίζεται το δικαίωμα:
(...)

(γ) Οι διαδικασίες μετανάστευσης να διεξάγονται από εξειδικευμένο αξιωματούχο ή δικαστή, και οποιεσδήποτε συνεντεύξεις να λαμβάνονται αυτοπροσώπως από επαγγελματίες εκπαιδευμένους στην επικοινωνία με παιδιά.

Σχέση με το παιδί και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης: Καλές πρακτικές (ECRE)¹³

Στην Ισπανία, ένας νομικός σύμβουλος ΜΚΟ σημείωσε ότι προσαρμόζει τη διάρκεια της συνάντησης και το περιεχόμενό της στη διάθεση και την κατάσταση του παιδιού. Προσπαθεί να κανονίσει αρκετές συναντήσεις, εάν είναι απαραίτητο για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την παροχή πληροφοριών. Άλλοι νομικοί σύμβουλοι ΜΚΟ σημείωσαν ότι προσπαθούν να προσαρμόσουν τις συναντήσεις στο επίπεδο ωριμότητας του παιδιού.

Ένας νομικός σύμβουλος από το Ηνωμένο Βασίλειο σημείωσε ότι ένας καλός σύμβουλος θα προσπαθούσε να συναντήσει το παιδί έως και πέντε φορές για να οριστικοποιήσει μια δήλωση, αφήνοντας χρόνο για να δημιουργήσει μια σχέση και εμπιστοσύνη με το παιδί. Νομικοί σύμβουλοι

¹³ Right to Justice: Quality Legal Assistance for Unaccompanied Children, comparative report, ECRE 2014, p. 72
http://www.asylumlawdatabase.eu/sites/www.asylumlawdatabase.eu/files/aldfiles/ECRE%20Comparative_Report_Right_to_Justice.pdf

δήλωσαν ότι προσπαθούν να περιορίσουν τις συναντήσεις σε δύο ώρες για παιδιά. Ένας σύμβουλος ανέφερε επίσης ότι θεωρείται καλή πρακτική για έναν δικηγόρο να συναντήσει το παιδί και να συζητήσει την υπόθεση μαζί του, προετοιμάζοντας την ακρόαση της έφεσης. Ωστόσο, ο σύμβουλος πρόσθεσε ότι αυτό δεν συμβαίνει συχνά στην πράξη.

Στο Λιντς της Αυστρίας, πραγματοποιείται συνήθως μια πρώτη συνάντηση με το παιδί περίπου δύο εβδομάδες μετά την άφιξή τους στη μονάδα φροντίδας νέων, όπου συζητούνται τα καθήκοντα του νομικού συμβούλου και η διαδικασία ασύλου. Ο κύριος στόχος της πρώτης συνάντησης είναι η δημιουργία σχέσης με το παιδί και η εμπιστοσύνη. Στα παιδιά παρέχονται τα στοιχεία επικοινωνίας των νομικών συμβούλων τους και ενθαρρύνονται να επικοινωνούν με τους συμβούλους ανά πάσα στιγμή, εντός των ωρών γραφείου. Τα ραντεβού κανονίζονται με ευελιξία, μερικές φορές για την επόμενη ημέρα εάν είναι απαραίτητο. Ομοίως, στη Βιέννη, τα ασυνόδευτα παιδιά μπορούν να ζητήσουν πρόσθετες συναντήσεις με τον νομικό τους σύμβουλο για να προετοιμαστούν για τη συνέντευξη την Υπηρεσία Ασύλου. Οι νομικοί σύμβουλοι που ερωτήθηκαν, δήλωσαν ότι προσαρμόζουν τις συναντήσεις και τη μέθοδο επικοινωνίας τους στο συγκεκριμένο παιδί που εκπροσωπούν.

Ένας νομικός σύμβουλος ειδικευμένος σε υποθέσεις ασυνόδευτων παιδιών, στο Βέλγιο, ανέφερε ότι στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου συναντά το παιδί τέσσερις έως έξι φορές - εάν η υπόθεση φτάσει στο στάδιο της έφεσης, αλλά διοργανώνει επιπλέον συναντήσεις, αν χρειαστεί, σε περίπτωση διαδικασιών προσδιορισμού της ηλικίας, νέων πληροφοριών ή σε περίπτωση αλλαγής της κατάστασης του παιδιού.

Για Περισσότερες πληροφορίες βλ: DCI-Belgium, [*ΡΠΠρακτικός Οδηγός για Δικηγόρους: Πως να υπερασπιστείς ένα παιδί που βρίσκεται σε σύγκρουση με τον νόμο;*](#), 2018

Μέλη της Διεθνούς Επιτροπής Νομικών

Σεπτέμβριος 2021 (για τον ενημερωμένο κατάλογο, παρακαλούμε επισκεφτείτε τον ιστότοπο της ICJ: www.icj.org/commission)

Πρόεδρος:

Prof. Robert Goldman, United States

Αντιπρόεδροι:

Prof. Carlos Ayala, Venezuela

Justice Radmila Dragicevic-Dicic, Serbia

Εκτελεστική επιτροπή:

Justice Sir Nicolas Bratza, UK

Dame Silvia Cartwright, New Zealand

(Chair) Ms Roberta Clarke, Barbados-Canada

Mr. Shawan Jabarin, Palestine

Ms Hina Jilani, Pakistan

Justice Sanji Monageng, Botswana

Mr Belisário dos Santos Júnior, Brazil

Λοιπά μέλη της επιτροπής:

Professor Kyong-Wahn Ahn, Republic of Korea

Justice Chinara Aidarbekova, Kyrgyzstan

Justice Adolfo Azcuna, Philippines

Ms Hadeel Abdel Aziz, Jordan

Mr Reed Brody, United States

Justice Azhar Cachalia, South Africa

Prof. Miguel Carbonell, Mexico

Justice Moses Chingengo, Zimbabwe

Prof. Sarah Cleveland, United States

Justice Martine Comte, France

Mr Marzen Darwish, Syria

Mr Gamal Eid, Egypt

Mr Roberto Garretón, Chile

Ms Nahla Haidar El Addal, Lebanon

Prof. Michelo Hansungule, Zambia

Ms Gulnora Ishankanova, Uzbekistan

Ms Imrana Jalal, Fiji

Justice Kalthoum Kennou, Tunisia

Ms Jamesina Essie L. King, Sierra Leone

Prof. César Landa, Peru

Justice Ketil Lund, Norway

Justice Qinisile Mabuza, Swaziland

Justice José Antonio Martín Pallín, Spain

Prof. Juan Méndez, Argentina

Justice Charles Mkandawire, Malawi

Justice Yvonne Mokgoro, South Africa

Justice Tamara Morschakova, Russia

Justice Willly Mutunga, Kenya

Justice Egbert Myjer, Netherlands

Justice John Lawrence O'Meally, Australia

Ms Mikiko Otani, Japan

Justice Fatsah Ouguergouz, Algeria

Dr Jarna Petman, Finland

Prof. Mónica Pinto, Argentina

Prof. Victor Rodriguez Rescia, Costa Rica

Mr Alejandro Salinas Rivera, Chile

Prof. Marco Sassoli, Italy-Switzerland

Mr Michael Sfard, Israel

Justice Ajit Prakash Shah, India

Justice Kalyan Shrestha, Nepal

Ms Ambiga Sreenevasan, Malaysia

Justice Marwan Tashani, Libya

Mr Wilder Tayler, Uruguay

Justice Philippe Texier, France

Justice Lillian Tibatemwa-Ekirikubinza, Uganda

Justice Stefan Trechsel, Switzerland

Prof. Rodrigo Uprimny Yepes, Colombia

International
Commission
of Jurists

Rue des Buis 3
P.O. Box 1270
1211 Geneva 1
Switzerland

t + 41 22 979 38 00
f +41 22 979 38 01
www.icj.org